

Mari Hast
Hanna Katajamäki

KASVUN AIKA

Kokemuksia opiskeluajan merkityksestä ja ohjauksesta yliopistossa

Pro gradu - tutkielma
Kevätlukukausi 2008
Opettajankoulutuslaitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Hast, Mari & Katajamäki, Hanna. KASVUN AIKA: Kokemuksia opiskeluajan merkityksestä ja ohjauksesta yliopistossa. Kasvatustieteen Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos, 2008. 114 sivua. Julkaisematon.

Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata yliopisto-opiskelijoiden elämän rakentumista opiskeluaikana. Sen avulla selvitettiin miten opiskelijat kuvaavat oman elämänsä rakentumista yliopistoaikana. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös millaisena opiskelijoiden ajatuksissa näyttäytyy työelämä. Lisäksi pyrittiin selvittämään millaisia ohjauksellisia tarpeita opiskelijoilla.

Aihetta tarkasteltiin korkea-asteen ohjauksen näkökulmasta. Aineisto oli kerätty keväällä 2004 Jyväskylän yliopistossa toteutetussa opiskelijakyselyssä. Tässä Pro gradu-tutkielmassa tarkastelimme yhtä tutkimuksen avovastausta.

Tutkimuksen kohdejoukkona olivat Jyväskylän yliopiston varsinaiset suomenkieliset perustutkinto-opiskelijat. Tämän tutkimuksen aineistoon, *Millaisena näet opiskeluajan elämäsi rakentumisen näkökulmasta* vastasi 283 opiskelijaa seitsemästä eri tiedekunnasta. Eniten vastaajia oli kasvatustieteiden, yhteiskuntatieteiden ja informaatioteknologian tiedekunnista. Naisia vastaajista oli 210 (75 %) ja miehiä 71 (25 %). Suurin osa vastaajista 228 (80 %) oli alle 28-vuotiaita.

Kyselyn vastauksia analysoitiin laadullisesti teemoittelun avulla. Analyysin tukena käytettiin useita teoreettisia malleja ja käsitteitä. Rakentuvan aikuisuuden teoriaa sekä erilaisia identiteetti- ja minuuskäsityksiä hyödynnettiin minähuoneessa. Työhuoneessa keskustelua käytiin työelämän nykykäsitysten kanssa. Holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli toimi kehyksenä opiskelijoiden ohjaustarpeita tarkastellessa.

Opiskelijoiden vastauksissa opiskeluaika koettiin tähänastisen elämän parhaana aikana. Keskeisiksi elämän rakentumisen teemoiksi nousivat oma kasvu, itsenäistyminen, aikuistuminen ja identiteetin rakentuminen. Myös vastoinkäymiset ja erilaiset henkilökohtaisen elämän ongelmat tuotiin avoimesti esille. Työelämäpohdinnoissa opiskelun vaikutus nähtiin pääosin hyvänä perustana työelämässä tapahtuvalle käytännöllisemmälle kasvulle. Nähtävissä olivat myös työelämän epävarmuustekijät, määräaikaisuus, työttömyyden uhka, kilpailukyky ja elinikäisen oppimisen vaatimus. Opiskelijoiden ohjaustarpeet ilmenivät opiskelun ohjauksen ja uraohjauksen tehtäväalueilla.

Tutkimuksen perusteella opiskeluaika on merkittävää oman kasvun ja kehityksen aikaa. Opiskelijan näkökulmasta opetuksen järjestelyssä ja ohjauksessa tulisi paremmin huomioida opiskelijan kokonaistilanne, kasvun ja kehityksen vaihe.

Avainsanat: rakentuvan aikuisuuden teoria, identiteetti, korkea-asteen opinto-ohjaus, holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli, opintopolku, työelämä

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	7
	2.1 Tutkimustehtävät ja aineistonkeruu	7
	2.2 Tutkimusmenetelmä	8
	2.3 Tutkimuksen kohdejoukko.....	10
	2.4 Aineiston analyysi.....	12
	2.5 Tutkimuksen luotettavuus.....	14
3	OPISKELUHUONE	17
	3.1 Ohjaus yliopistossa	17
	3.2 Ohjauksen nykypäivä ja tulevaisuus.....	20
	3.3 Holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli.....	22
	3.4 Ohjauksen tehtäväalueita	24
	3.4.1 Uraohjaus	25
	3.4.2 Opiskelun ohjaus.....	30
	3.4.3 Persoonallisen kasvun tukeminen	35
4	MINÄHUONE	37
	4.1 <i>Tuntuu, että näitten vuosien aikana minusta on tullut minä</i>	37
	4.2 Rakentuvan aikuisuuden teoria	40
	4.3 Rakentuva aikuisuus ja aineisto	44
	4.3.1 Identiteetin tutkiminen	45
	4.3.2 Liikkeelläolon aikakausi	47
	4.3.3 Itseen keskittymisen ja itsenäistymisen aika.....	48
	4.3.4 Nuoruuden ja aikuisuuden välissä	49
	4.3.5 Suurten mahdollisuuksien aika	51
	4.4 Moni-ilmeinen identiteetti	52
	4.5 Identiteetin kehitysvaiheet ja persoonallisuuden vaikutus	58
5	TYÖHUONE.....	62
	5.1 Työelämän uudet teesit	62
	5.2 Työelämäorientoitunut koulutuspolitiikka.....	66
	5.3 Opinnoista aineksia työelämätaitoihin?	70
	5.4 Odotettavissa puuskittaista epävarmuutta.....	77
	5.5 <i>Hyvä itsetunto on paras opinto-ohjaaja</i>	81

6	TARKASTELU	83
	6.1 Yliopisto muutoksessa	83
	6.2 Tutkimustehtävät ja opiskelijan elämäntalo.....	84
	6.2.1 Opiskeluhuone	85
	6.2.2 Minähuone	86
	6.2.3 Työhuone	87
	6.3 Loppupäätelmät.....	88
	LÄHTEET	90
	LIITTEET	106

Liite1. Kyselylomake

1 JOHDANTO

Yliopistolaitos elää voimakasta uudistumisvaihetta. *Korkea-asteen ohjaus* on viime vuosina nostettu yhdeksi tärkeimmistä kehittämiskohteista yliopisto-opinnoissa (Opetusministeriö 2004). Ohjauksen kehittämiseen on ladattu monia toiveita ja odotuksia. Suomalainen korkeakoulupolitiikka tavoittelee opetuksen *laadun* ja tason nostamista mutta ennen kaikkea *tehokkuutta* eli valmistumisajan lyhentymistä. Kehittämisen taustalla on myös paljon huolta. Koulutuspolitiikkaa tahdittaa yhä vaativammin työelämän kiihtynyt muutosvauhti, väestön ikääntyminen, yliopistojen lisääntyvä eurooppalainen ja kansainvälinen yhteistyö sekä maailmanlaajuisesti kiristyvä kilpailu huippuosaamisesta. Yliopistot ovat *kilpailukyvyn avainasemassa* tuottaessaan huippuosaamista. Kehittämishuumassa jotain vain tuntuu unohtuvan. Välimaan (1997, 8) mielestä suomalaisesta korkeakoulutuspoliittisesta keskustelusta puuttuu yksilön eli *opiskelijan kehittymisen* näkökulma. Millä tavoin opiskelijan kehittymisen näkökulma ylipäätään säilyy yliopistossa ulkoapäin tulevan muutosvaatimuksen ja erilaistuvan, kasvavan opiskelijamäärän keskellä?

Opiskelijat asettavat opiskeluprosessille ja opiskeluaikaiselle elämälle tutkinnon lisäksi *muutakin tavoitteita*, jotka voivat olla yhtä tärkeitä ja merkityksellisiä kuin opiskelulle asetetut viralliset tavoitteet. On tärkeää tarkastella opiskeluajan elämän kokonaisuutta (Aittola 2000, 210). Opiskelussa ja opiskeluaajassa on Suorannan (1995, 16) mukaan kysymys yksityisen ihmisen koko *elämänvivahteikkudesta*, jossa sellaisilla asioilla kuin motivaatiolla ja elämäntilanteilla on oma määräävä asemansa. Opiskelijat ovat viimeaikaisessa tutkimuksissa (ks. Saukkonen 2005; Lairio & Penttinen 2005a; Korhonen 2007) tuoneet esille toiveen muun elämän ja henkilökohtaisen kasvun huomioimisesta opintojen kulussa ja ohjauksessa.

Opinnäytetyömme sijoittuu korkeakoulututkimuksen kenttään. Korkeakoulu- ja yliopistopedagogista tutkimusta ovat Suomessa hallinneet etupäässä *oppimistutkimukseen* liittyvät kiinnostuksen kohteet. Oppimistutkimuksen ohella tarvitaan tietoa opiskelijoiden *elämismaailmasta*, yksilöllisistä opintopoluista ja

opiskelun henkilökohtaisesta merkityksestä (Lairio ja Penttilä 2007, 171; Korhonen 2007, 129). Ohjauksen monitieteinen tutkimussuunta antaa hyvän lähtökohdan tarkastella opiskelijan elämänkokonaisuutta. Välimaan (1997, 11) mielestä nykyinen korkeakoulujärjestelmä on niin erilaistunut ja moniulotteinen, että sitä onkin aiheellista tarkastella eri näkökulmista.

Tarkasteltaessa elämän rakentumista opiskeluaikana monitieteisyys on sekä etu että haaste. Lukijaa helpottaaksemme käytämme tutkielmassa metaforaa opiskelijan *elämäntalosta*. Talossa on kolme erilaista työtilaa, jotka olemme koonneet opinnäytetyömme tutkimuskysymysten perusteella. *Opiskeluhuoneessa* tarkastellaan opiskelijan opintopolkua, yliopiston ohjauksen kenttää ja tuodaan esille opiskelijoiden ohjauksellisia tarpeita. Tarpeet luokitellaan holistisen, opiskelijakeskeisen mallin mukaisiin ohjauksen tehtäväalueisiin. *Minähuoneessa* keskitytään omaan kasvuun ja rakennetaan identiteettiä. Opiskeluaika antaa mahdollisuuden itsenäistymiselle ja vastuullisuuden opettelulle. Elämä on intensiivistä minuuden pohtimista ja omien arvojen kirkastumista. Minuuden kannalta on ensiarvoisen tärkeää rakentaa ja ylläpitää ystävyys- ja rakkaussuhteita. *Työhuoneessa* pohditaan nykypäivän työelämän vaatimuksia, luodaan pohjaa ammatti-identiteetille ja suunnitellaan uraa. Työssäkäynti opintojen ohessa on tyypillistä yliopisto-opiskelijoille (Kurri 2006, 71). Osa-aikatyöt, kesätyöt ja harjoittelut kartuttavat työelämävalmiuksia.

Tutkielmamme on osa Jyväskylän yliopiston opiskelijatutkimusta. Tutkimus toteutettiin keväällä 2004 verkkopohjaisella kyselylomakkeella. Oma työmme keskittyy kysymykseen *Millaisena näet opiskeluajan elämäsi rakentumisen näkökulmasta?* Vastaajina on 283 eri vaiheen opiskelijaa seitsemästä eri tiedekunnasta. Tutkielmamme kietoutuu kolmen tutkimustehtävän ympärille: miten opiskelijat kuvaavat oman elämän rakentumista yliopistoaikana, millaisena heidän ajatuksissa näyttäytyy työelämä ja millaisia ohjauksellisia tarpeita heillä on. Opiskeluhuoneessa hyödynnämme Wattsin ja van Esbroeckin (1998) holistista, opiskelijakeskeistä ohjausmallia ja minähuoneessa mm. monitieteistä identiteetti käsitettä ja Arnettin (2000) ikävaiheeseen soveltuvaa rakentuvan aikuisuuden teoriaa. Työhuonetta värittävät yhteiskuntateoreetikoiden aikalaisdiagnoosit. Eskolan (2001) innoittamana opinnäytetyömme rakenne pyrkii poikkeamaan perinteisestä. Opiskelijan elämäntalon huoneet rakentuvat neljästä peruselementistä: teoriasta, aiemmista tutkimustuloksista, omista tuloksista ja pohdinnasta.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1 Tutkimustehtävät ja aineistonkeruu

Pro gradu-tutkielmamme tarkoituksena on kuvata elämän rakentumista opiskeluvuosien aikana opiskelijakyselyn ”*Millaisena näet opiskeluajan elämäsi rakentumisen näkökulmasta?*” avovastausten avulla. Tutkimustehtävät hahmottuivat aineiston lukemisen jälkeen. Eskolan mukaan (2000, 136) myös tämä voi olla tutkimuksen lähtökohtana eli tutkija voi hakea ideansa aineistosta. Ensimmäinen luvuvaihe herätti mielenkiinnon ja kannusti sukeltamaan aiheeseen. Kahlattuamme opinnoissa moneen kertaan läpi yhteiskunnan kasvavan epävarmuuden, opiskelijoiden vastaukset yllättivät, sillä ne kertoivat hyvästä ja antoisasta elämävaiheesta. Tulevaisuus ei ollutkaan uhkakuvien täyttämä. Monet käyttivät ilmaisua *elämän paras aika*. Halusimme lähteä ottamaan tarkemmin selvää mistä aineksista opiskeluaika rakentuu.

Opiskelijoiden vastauksissa nousi esiin tuttuja teemoja: kokemuksia yliopisto-opiskelusta, työelämäpohdintoja, mutta kaikista eniten - oman kasvun kysymyksiä. Ennen aineiston analyysiä olimme yhdessä koonneet taustateoriaa korkeakoulu-ohjauksesta, uraohjauksesta sekä työelämän muutostrendeistä. Aineiston valinta ja vastausten lukeminen, erityisesti monet identiteettiin ja minuuteen liittyvät pohdinnat, johdattivat tutustumaan uusiin teoreettisiin näkökulmiin.

Tutkimustehtäviämme ovat:

1. Miten opiskelijat kuvaavat oman elämän rakentumista yliopistoaikana?
2. Millaisena opiskelijoiden ajatuksissa näyttäytyy työelämä?
3. Millaisia ohjauksellisia tarpeita opiskelijoilla on?

Emme osallistuneet tutkimusaineiston keruuseen itse vaan käytimme valmista aineistoa. Tutkimusaineistomme on peräisin keväällä 2004 Jyväskylän yliopistossa toteutetusta opiskelijakyselystä, joka toteutettiin verkossa. Opiskelijakyselyn tavoitteena oli koota ajantasaista tietoa opintojen ohjauksesta yliopistoympäristössä. Monivalinta- ja avointen kysymysten avulla pyrittiin kartoittamaan opiskelijoiden kokemuksia opintojen ohjauksesta, elämäntilanteesta ja työelämäpohdinnoista opintopolun erivaiheissa. Kysely oli Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen Ohjauksen koulutus- ja tutkimusyksikön hanke. Hanketta vauhditti sekä valtakunnallinen että paikallinen tarve kehittää korkeakouluohjausta. Paikallisesti tutkimuksen taustalla oli Jyväskylän yliopiston opinto-ohjauksen kokonaissuunnitelma, jossa yhtenä tärkeänä kehittämistoimenpiteenä mainitaan nykyisten ohjauspalveluiden arviointi (Jyväskylän yliopisto 2002). Kyselyn tuloksista on julkaistu artikkeleita mm. kirjassa *Opiskelijalähtöinen ohjaus yliopistossa* (Lairio & Penttilä 2007).

2.2 Tutkimusmenetelmä

Kyselytutkimusta pidetään usein pinnallisena ja teoreettisesti vaatimattomana, vaikka se on tehokas keino kerätä tietoa suurelta joukolta ihmisiä. Kyselylomakkeella voidaan selvittää sekä täsmällisiä että arvionvaraisia tietoja (Uusitalo 1995, 92). Opiskelijatutkimuksen aineisto kerättiin verkkopohjaisella kyselylomakkeella, joka oli jaoteltu opintopolun eri vaiheisiin. Kaikkiin vaiheisiin, alkuvaiheesta opintojen päätösvaiheeseen, vastanneelle kyselyn pituus oli yhdeksän sivua.

Tutkimuksemme aineisto koostuu yhden avoimen kysymyksen vastauksista. Avoimen kysymyksen etu on, että se sallii jokaisen vastaajan ilmasta itseään omin sanoin. Kysymysten sisällön avulla voidaan kerätä tietoja tosiasioista, käyttäytymisestä ja toiminnasta, tiedoista, arvoista, asenteista, uskomuksista, käsityksistä ja mielipiteistä (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2004, 186). Opiskelijoita pyydettiin monivaiheisen kyselyn päätteeksi pohtimaan opiskeluaikojen merkitystä elämän rakentumisen näkökulmasta. Opiskelijatutkimuksessa mukana olleen tutkija Sakari Saukkosen (henkilökohtainen tiedonanto 7.4.2008) mukaan kysymyksen tausta-ajatuksena oli kaksi näkökulmaa. Ensiksikin miten opiskelijan elämäkokonaisuus suhteutuu holistiseen, opiskelijakeskeiseen ohjausmalliin.

Toiseksi missä asemassa yliopisto-opiskelu on tämän päivän nuorten aikuisten elämässä.

Opiskelijakyselyn perusrakenne noudattaa opinto-ohjauksen kokonaisu suunnitelman opintopolkumallia. Saukkosen (henkilökohtainen tiedonanto 7.4.2005) mukaan lomakkeen suunnittelussa yritettiin välttää niitä ongelmia, joita oli vastaavissa aiemmissa kyselylomakkeissa (mm. Kuopion yliopiston OpOke). Lomakkeen kokeilu esitestauksen avulla on Hirsjärven ym. (2000) mukaan välttämätöntä ennen varsinaista aineistonkeruuta. Tällä tavoin voidaan tarkistaa ennen varsinaista tutkimusta monia kyselylomakkeen laadinnassa huomioitavia asioita ja kysymysten muotoilua voidaan vielä selventää. Lomaketta testattiin paperiversiona pienellä (noin 15) opiskelijaryhmällä marraskuussa 2003. Testauksen tuloksena haluttiin nostaa ”opiskelijoiden subjektiivinen ääni” paremmin esille. Tämä siis tarkoitti monivalintakysymysten sijaan enemmän avoimia kysymyksiä. (Saukkonen 7.4.2005.)

Kyselytutkimuksen tekijöitä kehoitetaan kiinnittämään huomiota aineiston tavanomaisiin heikkouksiin. Riittääkö tietotaito kyselylomakkeen tekemisen? Kuinka vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet kyselyyn? Ovatko he vastanneet rehellisesti? Entä kuinka hyvin vastaajat ymmärtävät kysymyksen? Mikä merkitys on kadolla? (Hirsjärvi 2004, 184.) Vastauksia lukiessamme pyrimme pitämään mielessä myös nämä kyselytutkimuksen heikkoudet.

Vastaajat kertoivat omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Verkossa oli oletettu lukija, jolle omia kokemuksia kerrottiin. Lisäksi opiskelijat antoivat myös palautetta. Näin kysymykseen vastasi sosiologian naisopiskelija:

Erittäin tärkeä. Nimenomaan se, että omia aivoja on oppinut käyttämään. Opintotuki, opiskelija-asunnot, ilmainen opiskelu - kaikki ovat ihan todella loistavia juttuja ja ilman niitä en olisi voinut opiskella ja viisastua. Eiköhän tässä ole saanut kuitenkin aika hyvät eväät sekä koko elämään että työelämään. Vaikka tietysti heti tuntuu siltä, että pitäisi opiskella lisää, jotta olisi kilpailukykyinen työmarkkinoilla.(sosiologia, nainen)

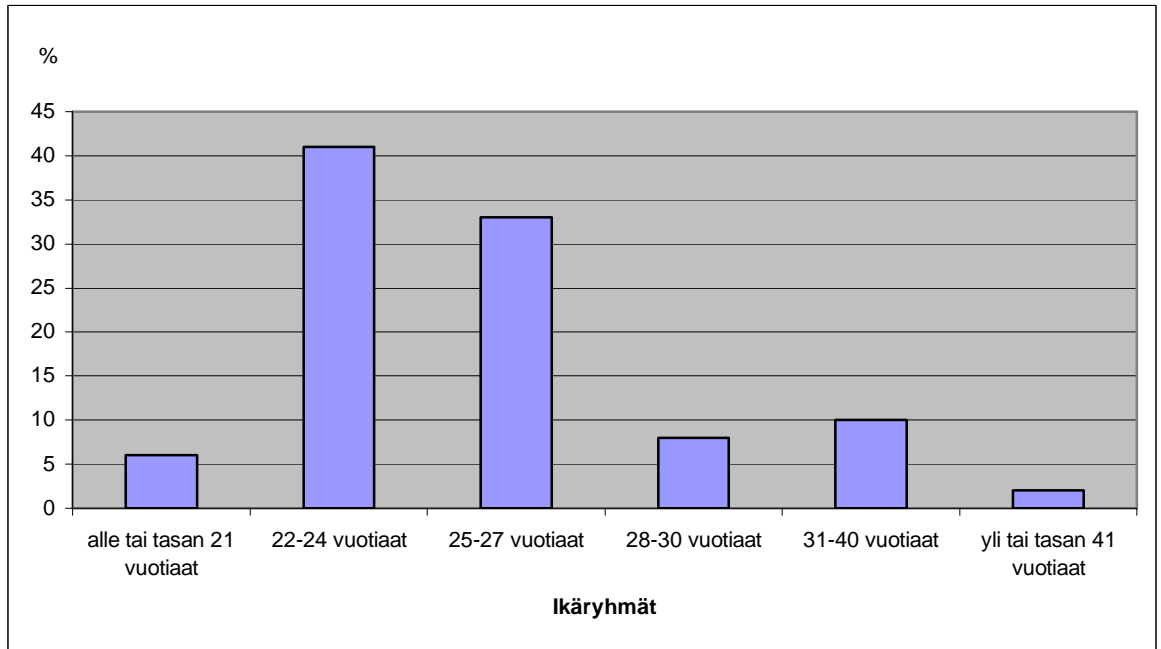
Viisi vastausaineiston (n=283) opiskelijaa ilmoitti, ettei ymmärrä kysymystä. Edellisten lisäksi yksi kieltäytyi vastaamasta, koska hän uskoi vastauksensa perusteella olevansa identifioitavissa. Eräs vastaaja ihmetteli kysymystä aluksi, mutta päätyi sitten vastaamaan:

Pöh, mikä kysymys. Siis että mitä merkitystä opiskeluajalla oli koko elämäni ajatellen, vai? Vai että kuinka se on vaikuttanut minuun? Ihan hauskaa on ollut, akateeminen vapaus on kohdallani toiminut todella hyvin ja osaan sitä kyllä arvostaa! Se oli luonnollinen jatke hieman omituiselle lukiovaiheelle, mutta päättynee onnellisesti saaden aikaan rehdin velattoman veronmaksajan.(yritysjohtaminen, nainen)

2.3 Tutkimuksen kohdejoukko

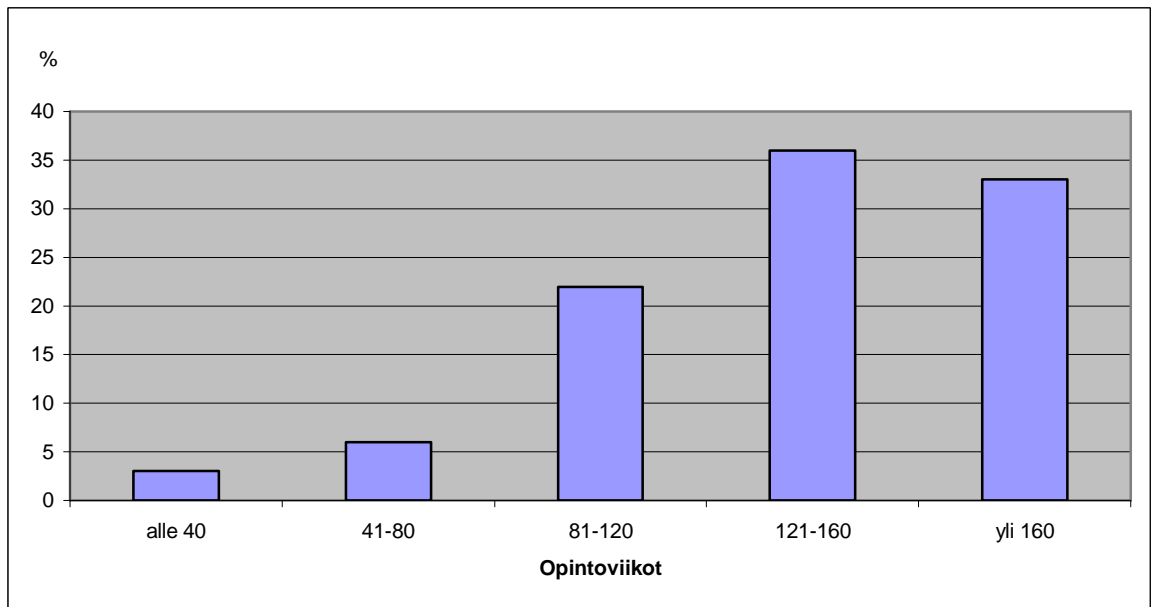
Opiskelijakyselyn kohdejoukkona olivat Jyväskylän yliopiston varsinaiset suomenkieliset perustutkinto-opiskelijat. Opiskelijakyselystä tiedotettiin verkossa kurssi- ja opintotietojärjestelmä Korpin ilmoitustaululla sekä opiskelijoiden ainejärjestöjen sähköpostilistojen avulla. Koko kyselyyn vastasi kolmen kuukauden aikana 882 suomenkielistä perustutkinto-opiskelijaa seitsemästä eri tiedekunnasta. Luotettavaa vastausprosenttia kyselylle on vaikea arvioida, sillä kurssi- ja opintotietojärjestelmä Korppiin kirjautuneiden opiskelijoiden osuus vaihteli kyselyn suorittamisen ajankohtana. Vastausprosentti on kuitenkin matala suhteessa yliopiston noin 14 000 perustutkinto-opiskelijaan. Kysely oli ensimmäinen laatuaan Korppi-järjestelmässä, joka oli ollut kyselyn toteutuksen aikaan käytössä vasta muutamia vuosia. Palvelin ylikuormittui useita kertoja kevään kuluessa ja esti vastaamisen. Katoa saattoi kasvattaa myös kyselylomakkeen pituus ja laajuus (ks. liite1).

Kyselylomakkeen toiseksi viimeiseen kysymykseen, jota tässä tutkimuksessa tarkastellaan vastasi kyselyyn osallistuneista 32 % eli 283 opiskelijaa. Kyselyn ohjeessa pyydettiin vastaamaan niihin kysymyksiin, joihin opiskeluvaiheen ja –historian kannalta voi vastata. Kuten koko kyselyn, myös tämän kysymyksen vastaajajoukko (n=281) oli naisvaltainen. Vastaajista naisia oli 210 (75 %) ja miehiä 71 (25 %). Suurin osa tutkimuksemme vastaajista 228 (80 %) oli alle 28-vuotiaita. (kuvio 1).

KUVIO 1. Vastaajat ikäryhmittäin (n=283)

Vastaajista lähes 70 % oli opintojensa loppuvaiheessa (121–160 ov) tai jo valmistunut. Yllättävää oli, että myös alku- ja keskivaiheen opiskelijat halusivat kertoa opiskeluajastaan oman elämänrakentumisen näkökulmasta. (kuvio 3).

KUVIO 2. Vastaajien opintoviikot(n=257)

Kyselyyn vastattiin kaikista yliopiston seitsemästä tiedekunnasta. Viisi vastaajaa ilmoitti opiskelevansa kahdessa tiedekunnassa (taulukko1). Kysymykseen vastasivat suhteellisesti eniten kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijat. Näiden tiedekuntien lisäksi vastausaineistossa oli yliedustettuna informaatioteknologian tiedekunnan opiskelijat. Lievästi aliedustettuina puolestaan olivat humanistisen tiedekunnan ja liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan opiskelijat. Vastaajajakauman poikkeaman taustalla saattaa olla Korppijärjestelmän käytön erilaisuus tiedekunnissa.

TAULUKKO 1. Vastaajat tiedekunnittain

Tiedekunta	f	%
Humanistinen	43	15
Informaatioteknologian	50	17
Kasvatustieteiden	71	25
Liikunta- ja terveystieteiden	8	3
Matemaattis-luonnontieteellinen	29	10
Taloustieteiden	27	9
Yhteiskuntatieteellinen	60	21
Yhteensä	288	100

Hieman yli puolet (56 %) vastaajista asui avo- tai avioliitossa. Naimattomia oli 44 % eli 123 vastaajaa. Kysymykseen vastanneista lapsiperheellisiä oli vain 8 %.

2.4 Aineiston analyysi

Kvalitatiivinen aineisto pyrkii selittämään ilmiön, tekemään sen ymmärrettäväksi. Pyrkimyksenä ei ole asian tai ilmiön olemassaolon paljastaminen ja todistaminen. Analyysin tehtävänä on myös tekstin vapauttaminen kahleistaan ja monimerkitysten avaaminen (Hirsjärvi 2004, 152; Alasuutari 1993, 67, 70, 178, 196; Lehtonen 1996, 131).

Opinnäytetyössämme kvalitatiivisen analyysin menetelmänä on sisällönanalyysi. Tuomen ja Sarajärven (2002, 110) mukaan tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tarkoitus on luoda selkeä sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Eskolan (2001, 136) esittämässä jaottelussa sisällönanalyysia voidaan tehdä kolmella eri tavalla: aineistolähtöisesti, teoriasidonnaisesti ja teorialähtöisesti. Tutkimuksemme

aineisto analysoitiin teorialähtöisesti. *Teorialähtöisessä* analyysissä nojataan selkeästi johonkin tiettyyn teoreettiseen malliin. Yhden suuren teorian sijaan, käytämme useita pieniä teorioita. Päädyimme tähän, sillä moninaiseen tutkittavaan ilmiöön ei sovi vain yksi suuri teoria. Eskolan (2001, 138) mukaan tämä on hedelmällinen tarkastelutapa silloin, kun halutaan tulkita ilmiötä useasta eri näkökulmasta. Tarkastelemme aineistoa nykyisten minä- ja identiteettikäsitteiden, rakentuvan aikuisuuden teorian sekä holistisen opiskelijakeskeisen ohjausmallin avulla. Eskola (2001, 138) toteaa, että tällainen aineiston käsittelytapa vaatii yleensä perinteisestä poikkeavan raportointikaavan rikkomista. Raporttimme eteneekin tutkimustehtävien mukaan eikä tutkimusvaiheittain. Jokaiseen päälukuun sisältyy teoria, aiemmat tutkimustulokset, omat tulokset ja pohdinta.

Hirsjärvi ym. (2004, 120–121) muistuttaa aloittelevaa tutkijaa piilevistä oletuksista, jotka voivat vaikuttaa aineiston tulkintaan. Tällaisia filosofisia perusoletuksia ovat ihmiskäsitys ja maailmankuva. Tässä tutkimuksessa vaikuttavat molempien omat opiskelukokemukset yliopistosta, ikä ja työelämäkokemukset. Kyseessä on tutkijoiden kaksi erilaista kokemusmaailmaa. Opinto-ohjauksen näkökulma on molemmilla vasta alussa.

Tutkimuksemme lähtökohtana oli valmis aineisto. Tutustuessamme opiskelijakyselyyn - *kysymys elämän rakentumisesta* opintojen aikana herätti kiinnostuksemme. Vastausten selailu avasi eteemme ohjauksen koko kentän, yhtäläillä opinnot, tulevan uran sekä oman kasvun. Mielenkiintoista oli myös se, että valitsemamme kysymys ei kohdentunut suoraan tutkittavaan asiaan eli ohjaukseen. Valitsimme tutkimusaineistoksemme vain tämän yhden kysymyksen ja keskityimme sen monipuoliseen analysointiin. Kysymyksen analysointia varten vastaukset koottiin yhdeksi tiedostoksi tekstinkäsittelyohjelmaan. Aineistoa kertyi 12 sivua. Luimme vastaukset useaan kertaan, jotta aineisto tulisi tutuksi. Päädyimme aineiston *teemoitteluun*, joka on tarkoituksenmukainen analyysimenetelmä käytännöllisten ongelmien ratkaisuisissa (Eskola & Suoranta 1998, 178). Eniten toistuvia teemoja olivat: kasvun aika, itsenäistyminen, identiteetti, aikuistuminen, yliopisto-opinnot, työelämä ja elämän paras aika. Lisäksi vastauksia lukiessa oli osittain selkeästi ja osaksi rivien välissä huomattavissa tilaus opinto-ohjaukselle. Seuraavaksi ryhmittelimme vastaukset tekstinkäsittelyohjelmassa eri teemojen alle, aluksi eniten toistuviin teemoihin ja toistamiseen osan aineistosta opinto-ohjauksen teemaan. Seuraava esimerkki kertoo aineistomme teemoittelusta.

Se on ollut hyvää ja rikasta aikaa: uusia ystävyssuhteita, vapautta, mielenkiintoisia, mielekkäitä kursseja, itseen tutustumista, ulkomailla vaihdossa oloa (onnistunut aika)...osittain myös raskasta ja yksinäistä, mutta pääasiassa olen ollut tyytyväinen, vaikka olenkin joutunut hakeutumaan terapiaan lapsuudenkodin olosuhteiden takia. Mutta onneksi olen päässyt terapiaan! (psykologia, nainen)

Vastaus sopii useaan eri teemaan. Siitä löytyy viittauksia kolmeen rakentuvan aikuisuuden teorian tunnuspiirteeseen: identiteetin tutkimiseen, suurten mahdollisuuksien aikaan ja liikkeellä olon aikakauteen. Lisäksi vastaus on samalla kielteinen ja myönteinen kokemus.

Teemoittelun jälkeen laadimme kolme tutkimustehtävää, joiden kautta aineiston sisältö olisi kuvattavissa mahdollisimman monipuolisesti. Tähän vaiheeseen saakka vastaajat olivat olleet meille anonyymejä. Lopuksi siirsimme vastaukset taulukko-ohjelmaan, jotta saimme koottua vastaajien taustatiedot eli iän, sukupuolen, tiedekunnan ja pääaineen (koulutusohjelman), opintoviikkokertymän sekä perhesuhteet.

2.5 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi perustuu koko tutkimusprosessin luotettavuuteen. Kvalitatiivisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu, että tutkija on työnsä keskeinen tutkimusväline. Tutkija joutuu jatkuvasti pohtimaan tekemiään ratkaisuja ja tuomaan ne esille tutkimusraportissaan. Tutkielmamme erityispiirre on parityö. (Eskola & Suoranta 1998, 210–211; Hirsjärvi ym. 2000, 214; Janesick 1998, 50.) Yhteistutkimisessa ja -kirjoittamisessa on omat haasteensa ja ongelmansa, sillä tutkijoiden on neuvoteltava havainnoistaan ja näkemyksistään sekä päästävä yksimielisyyteen erilaisista tutkimuksen ratkaisuista (Eskola & Suoranta 2000, 69). Tutkimuksen arvioinnin taustalla onkin perimmältään kysymys tutkimuksen sisältämien väitteiden perusteltavuudesta ja totuudenmukaisuudesta. (Eskola & Suoranta 1998, 210–211; Hirsjärvi ym. 2000, 214; Janesick 1998, 50.)

Olemme edellisissä kappaleissa kertoneet tekemämme ratkaisut valmiista aineistosta, tutkimustehtävien luomisesta, analyysimenetelmistä ja analyysin etenemisestä. Seuraavaksi tarkemmin koko tutkimusprosessista.

Eskolan ja Suorannan (1998, 215) mukaan yhä useammin laadullisessa tutkimuksessa *aineisto* toimii idealähteenä ja teoreettisen pohdinnan katalysaattorina. Tämä kuului myös tutkielmamme työstämisen luonteeseen. Tutkimusprosessimme lähti liikkeelle taustateoriaan tutustumisella. Halusimme muodostaa itsellemme teoreettiset lähtökohdat korkeakoulu-ohjauksesta, uraohjauksesta sekä työelämän muutostrendeistä, joiden oletimme olevan opiskelijoiden vastausten yhtenä taustatekijä. Tämän jälkeen siirryimme vastausaineiston pariin. Aineistoon tutustuminen ja sen alustava teemoittelu vei eteenpäin. Oli etsittävä lisää teoriatietoa ja aikaisempia tutkimustuloksia muun muassa nuoren aikuisen elämänvaiheesta ja identiteetin kehityksestä.

Tärkeitä virstanpylväitä tutkimusprosessissamme olivat tutkimustehtävien työstäminen, perinteisestä poikkeavaan raportointimalliin päätyminen ja kuvitteellisen opiskelijan elämäntalon hahmottaminen. Tieteellisessä kirjoittamisessa on Lehtosen (1999,133) mukaan kyse kahdesta asiasta. Ensiksikin tavasta ajatella uudelleen ja toiseksi tavasta tuottaa uusia ajatuksia. Aineiston ja teorian vuoropuhelu antoi tutkimusprosessin aikana monia sykäyksiä uudelleen ajatteluun ja tuoreisiin tuntoihin ohjauksen merkityksestä. Tutkielmassamme aineistoa kertyi yhteensä 12 sivua. Tämä oli sopiva urakka aloitteleville tutkijoille. Aineistoa pystyttiin käsittelemään kokonaisuutena, mutta myös vaivattomasti jakamaan pienempiin osiin - teemoihin. Analyysin arvioitavuutta helpottaaksemme olemme selvittäneet analyysin vaihe vaiheelta. Aineistoesimerkit puhuvat opiskelijoiden omalla äänellä.

Parityönä tehty tutkielma oli meille monipuolinen oppimisprosessi. Eskolan ja Suorannan (2000, 69) mukaan tutkijoiden välinen yhteistyö voi parhaimmillaan rikastuttaa tutkimuksen tekemistä, sillä toisen tutkijan näkökulmat, ajatukset ja tuki voivat hyvinkin olla tutkimuksen etenemistä edistäviä asioita. Asumme eri puolella Suomea joten sähköiset yhteydenpitotavat olivat korvaamaton apu.. Yhteistyö oli meille tuttua jo opiskeluajoilta, tiesimme kirjoitustyyliemme olevan erilaiset mutta täydentävän toisiaan. Eskolan (1998, 79–80) mainitsevat hyvät yhteistyön edellytykset: samanlaiset tavoitteet, aikataulut, ajatusmaailma ja huumori osuivat myös yksin kohdallamme. Yhdessä kirjoittaen, työstäen ja toisiamme täydentäen uskomme saaneen aikaan jotain sellaista mitä emme olisi yksin pystyneet saavuttamaan. Tutkimuksessamme on hyödynnetty triangulaatiota. Triangulaatiolla tarkoitetaan tutkimuksen moninäkökulmaisuutta eli erilaisten menetelmien, tutkijoiden, tietolähteiden tai teorioiden yhdistämistä tutkimuksessa. Tässä

opinnäytetyössä voidaan puhua myös monitriangulaatiosta, sillä siinä on käytetty sekä teoria- että tutkijatriangulaatiota. Aineistoa tulkitaan kolmella eri teorialla, identiteetti- ja rakentuvan aikuisuuden teorialla sekä holistisen, opiskelijakeskeisen ohjausmallin mukaan. Tutkijatriangulaatiossa samaa ilmiötä tutkii useampi tutkija - tutkielmamme on parityö. Prosessi on ollut arvokas kokemus molempien ammatillisen identiteetin kehittymiselle. (Tuomi & Sarajarvi 2002, 141–142; Eskola & Suoranta 1998, 68–70.)

3 OPISKELUHUONE

3.1 Ohjaus yliopistossa

Ohjaus on monimerkityksellinen käsite ja siten myös vaikeasti määriteltävä yksiselitteisesti tai täydellisesti (Lairio & Penttinen 2005, 19; Onnismaa 2003, 7). Ohjauksen kenttien, toimijoiden ja tarvitsijoiden kirjo on laaja, joten määrittelyn vaikeus on ymmärrettävää. Yleisesti ohjauksen on katsottu olevan tilan, ajan, huomion ja kunnioituksen antamista apua tarvitsevalle (Pasanen 2000, 123). Ohjauksen avulla pyritään tukemaan yksilön oman elämän hallintaa ja kykyä ohjata itseä itseään sekä auttamaan yksilöä voimavaraistumaan (Kosonen 2000, 315; Peavy 1999, 27; Puukari, Lairio & Nissilä 2001, 182). Ohjaus on auttamista, mutta ei kuitenkaan terapiaa. Se ei myöskään ole oma tieteenalansa vaan *monitieteinen tutkimusalue*. (Onnismaa 2003, 8.) Ohjauksen lähtökohdaksi muodostuu vuorovaikutustoimintojen ja -asetelmien tuottaminen niin, että ohjattava tulee kuulluksi, hyväksytyksi ja ymmärretyksi sekä pääsee eteenpäin (Spangar, Pasanen Onnismaa 2002, 7). Peavyn (1999, 19–25) mukaan ohjaus voidaan määritellä muun muassa prosessina, yksilöllisiin tarpeisiin sovitettuna, käytännöllisenä ongelmanratkaisumenetelmänä ja yleisenä elämänsuunnittelun menetelmänä. Ohjaus voidaan nähdä myös dialogisuuteen perustuvana yhteistyösuhteena, jonka avulla pyritään parantamaan ohjattavan oman elämän hallintaa. Tällöin keskeistä on tuen saaminen (Peavy 1999, 27). Ohjauksen päämääränä voidaan nähdä yksinkertaisesti asioiden selkiintyminen (Peavy 1999, 89).

Yliopistojen ohjaus on Nummenmaan ja Lairion (2005, 10,12) mukaan ymmärrettävä *ammattillisena auttamis- ja asiantuntijatyönä*. Ohjauksessa sovitetaan yhteen opiskelijan opiskelu-, oppimis- ja asiantuntijuuden kehittämisprosessit sekä yliopiston palvelujärjestelmä, joka muodostuu erilaisten ohjauksellisten toimintojen organisoinnista. Ohjauksen lähtökohtana on yhtäältä opiskelijan vastuu opinnoistaan ja yliopiston vastuu siitä, että opiskelijalla on mahdollisuus rakentaa itselleen

mielekäs tutkinto kohtuullisessa ajassa (Moitus, Huttu, Isohanni, Lerkkanen, Mieltyinen, Talvi, Uusi-Rauva & Vuorinen 2001, 24).

Ohjaus on niin toimintana kuin käsitteenäkin jatkuvassa *kehitystilassa* (Nummenmaa 1992, 79). Korkea-asteen ohjaus ei ole tässä poikkeus. Yhteinen tulkinta korkeakoulujen ohjaus-käsitteelle puuttuu vielä nykypäivänäkin. Korkeakoulujen arviointineuvosto toteutti valtakunnallisen korkea-asteen ohjauksen arvioinnin 2000-luvun alussa, jonka yhtenä lähtökohtana oli selvittää korkeakoulujen tulkinta opintojen ohjauksen käsitteelle. Arviointiraportissa korkeakoulujen opiskelijat ja henkilökunta määrittivät ohjauksen lähinnä kahdella tapaa: ohjausta tarjoavien palvelutahojen kautta ja pohtimalla ohjauksen sopivaa määrää. Opintojen ohjaus yliopistoissa on erilaisten *ohjaus- ja neuvontapalveluiden ja toimijoiden moniammatillinen verkosto*. Opiskelijalle tämä verkoston hahmottaminen on yleensä vaikeaa, jolloin ohjauspalvelut saattavat jäädä näkymättömäksi. (Moitus ym. 2001, 23). Ohjauksen selkiyttämiseksi korkeakoulut ovat vasta viime vuosina alkaneet kehittää ohjauksen kokonaissuunnitelmia ja liittää ne osaksi korkeakoulun toimintasuunnitelmaa.

Yliopistojen ohjaus jakautuu opiskelijan *opintopolun* eri vaiheisiin. Opintopolulla tarkoitetaan opinto-ohjelman vaiheistamista eri ajanjaksoihin alkaen ajasta ennen opintoja ja päättyen valmistumisen jälkeiseen palaute- ja seurantajärjestelmään. Yliopisto-opiskelijan opintopolun eri vaiheita on tutkittu melko paljon, keskittyen eritoten aloitus- ja päätösvaiheeseen (mm. Annala 2000; Tiilikainen 2000). Tiilikaisen (2000) mukaan yhä heterogeenisempi joukko uusia opiskelijoita kokee opintojen aloittamisen monin eri tavoin. Nuorimmilla opiskelijoilla elämäntilanteeseen liittyy suuria muutoksia, kuten itsenäistyminen vanhemmista, muutto uuteen asumismuotoon uudelle paikkakunnalle ja sosiaalisten suhteiden muuttuminen. Opintonsa hieman vanhempina aloittavilla on yleensä muuta koulutustaustaa ja heidän elämäntilanteensa on vakiintuneempi. Opintojen alkuvaiheen ohjauksen tavoitteena on ohjata uudet opiskelijat opintojen alkuun ja sitoutumaan opintoihin sekä sosiaalistumaan yliopistoon opiskeluyhteisönä (Moitus ym. 2001, 43).

Opintopolun keskivaiheelle, jolla tarkoitetaan yleensä toista tai kolmatta opintovuotta, on tyypillistä oman alan ja tulevien työtehtävien sekä työmarkkinoiden pohtiminen. Myös sivuainevalinnat ovat ajankohtaisia ja osa mieltii valintoja tulevan työllistymisen kannalta. (Teräväinen 2000, 15; Moitus ym. 2001, 45.) Edellä

mainittujen lisäksi ohjaustavoitteissa korostuu myös opiskelusuunnitelmien ohjaus (Moitus ym. 2001, 45). Korkeakoulujen opinto-ohjauksen arvioinnissa (Moitus ym. 2001, 45) sekä vuoden 2005 seurantatutkimuksessa (Vuorinen, Karjalainen, Mylly, Talvi, Uusi-Rauva & Holmi 2005, 32) opiskelijat kokivat saavansa opintojen keskivaiheessa ohjausta kaikkein vähiten. Teräväisen (2000) mukaan opintojen keskivaiheessa ei pelkästään laitosten, vaan myös koko yliopiston tulisi tarjota keskusteluapua ja monipuolisesti tietoa tutkinnon suorittamisen ja työelämään siirtymisen eri mahdollisuuksista ja vaihtoehtoista. Tiedonsaanti mahdollisimman aikaisessa vaiheessa lisänee opiskelumotivaatiota ja nopeuttaa valmistumista. (Teräväinen 2000, 15.) Opiskelijan hyvinvoinnin ja opintojen edistymisen kannalta olisikin hyvä, jos opiskelija tuntisi kuuluvansa johonkin porukkaan sekä oman alansa tiedeyhteisöön. Tiedeyhteisön jäsenenä hänellä on mahdollisuus tarkastella ja kehittää omaa identiteettiään. (Jyväskylän yliopisto 2002, 29.)

Opintojen päätösvaiheessa ajankohtaistuu työharjoittelu, itsenäisen tieteen tekeminen ja työelämään siirtyminen. Oman osaamisen hahmottaminen, vuosien myötä kertynyt tietopohja ja kokemus sekä vakiintunut ystäväpiiri saattavat edistää opintojen loppuun saattamista ja työelämään hakeutumista. (Jyväskylän yliopisto 2002, 29.) Ohjauksen tulisi vastata opintopolun eri vaiheissa yksilöllisesti vaihteleviin ohjauksellisiin tarpeisiin. Yliopistojen ohjauksen palvelujärjestelmien läpinäkyvyyttä tulisikin edelleen lisätä, jotta opiskelijat voisivat paremmin löytää oikealle ovelle ja saada omiin tarpeisiinsa soveltuvaa ohjausta (Vuorinen ym. 2005, 32).

Ohjauksen toimintakenttinä yliopistoissa ovat opiskelijoiden erilaiset formaalit ja ei-formaalit opiskelu- ja oppimisympäristöt. Yhä huomionarvoisempia ovat työelämäorientaatiota tukeva työssäoppiminen sekä verkkoympäristöt ja -oppiminen erilaisine sovelluksineen. Näissä eri ympäristöissä ohjausta toteutetaan erilaisin ohjauksellisin menetelmin. (Nummenmaa & Lairio 2005, 10.)

Suomen yliopistoissa on käytössä neljä pääasiallista ohjausmenetelmää: henkilökohtainen ohjaus, ryhmäohjaus, vertaisohjaus ja internetpohjainen ohjaus. Näistä yleisimmin on tarjolla *henkilökohtainen* ohjaus. *Pienryhmäohjausta* käytetään vielä suhteellisen vähän, mikä on harmillista, sillä se soveltuu hyvin ohjauksen eri tehtäväalueisiin. *Vertaisohjauksessa* opiskelijatuutorointi koetaan yhdeksi parhaiten toimivaksi osaksi yliopistojen opintojen ohjausjärjestelmää. Vertaisohjauksen riskinä on, että helposti tavoitettavan ja lähestyttävän tuutorin vastuu ohjauksesta käy liian

suureksi. Uudet opiskelijat saattavat turvautua opintojen alkuvaiheessa tutuksi tulleeseen tuutorin ohjaukseen liiaksi, mikäli muuta ohjausta ei ole saatavilla tai sitä ei osata etsiä. *Internetpohjaista ohjausta* voidaan hyödyntää informaation jakamiseen esim. tarjoamalla tietoa yliopiston kotisivuilla eri sivuaine- ja uravaihtoehtoista. (Moitus ym. 2001, 35–39.) Edellä mainittujen ohjausmenetelmien lisäksi tutkintouudistuksen myötä otettiin käyttöön *henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat*. HOPSilla pyritään tukemaan opiskelijoiden opintopolkua. Apuna voidaan käyttää edellä mainittuja ohjausmenetelmiä.

Korkeakoulujen opintojen ohjaukselle määrittelemät tavoitteet voidaan jakaa kahteen ryhmään: *korkeakoulukeskeisiin ja opiskelijakeskeisiin tavoitteisiin*. Korkeakoulukeskeisissä tavoitteissa korostuu tutkintojen tuottaminen eli opiskelun tehostaminen ja lyhentäminen sekä opintojen keskeyttämisen ehkäisy. Opiskelijakeskeisiksi tavoitteiksi nähdään puolestaan opiskelijan henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen tukeminen ja kannustus tavoitteelliseen opiskeluun ja kehittymiseen oman alansa asiantuntijaksi.

Opiskelijoiden opintojen ohjaukselle esittämät tavoitteet olivat lähinnä laadullisia eli ohjauksen toivottiin olevan *yksilöllistä, motivoivaa ja vuorovaikutteista*. Henkilökunnan tavoitteet poikkesivat edellisestä täysin, sillä ne olivat lähinnä määrällisiä. (Moitus ym. 2001, 24–25.) Vuorisen ym. (2005, 32) seurantatutkimuksen mukaan opiskelijoiden vastausten perusteella ohjauksessa painottuu edelleen oppimisen ja opiskelun ohjaus ja näin ollen tutkintojen suorittamisen varmistaminen. Elinikäisen oppimisen tai henkilökohtaisen elämäntilanteen tai urasuunnittelun hallinnan taitojen kehittäminen on korkeakouluissa yhä valitettavan vähäistä (Vuorinen ym. 2005, 32).

3.2 Ohjauksen nykypäivä ja tulevaisuus

Yliopistojen opintojen ohjauspalvelut ovat kehittyneet vähitellen 1970-luvulta alkaen vastauksena erilaisiin opiskelijoiden ja koulutusjärjestelmän tarpeisiin. Aluksi perustettiin *opintotoimistoja* ja tiedekuntien *opintosihteerien* virkoja ja myöhemmin mukaan tuli *opiskelijatuutorointi*. 1990-luvulla opintojen ohjaukseen alettiin kiinnittää laajemmin huomiota, sillä paine opintoaikojen lyhentämiseen kasvoi ja ohjaus todettiin yhdeksi keskeiseksi keinoksi. (Moitus ym. 2001, 17–19.) Tällöin

käynnistyi myös *ura- ja rekrytoinnin ohjauspalvelut* tavoitteena edistää yliopisto-opiskelijoiden työllistymistä (Lairio & Puukari 2000, 161). Nyt 2000-luvulla ohjaus on noussut yhdeksi keskeisistä korkeakoulujen toiminnan kehittämiskohteista niin Suomessa kuin kansainvälisestikin (Moitus ym. 2001, 18,19). Euroopan yliopistoissa ohjauksen tärkeys tunnustetaan aiempaa paremmin ja tavoitteena on löytää yhä kustannustehokkaampia tapoja ohjata. Euroopan mittakaavassa yliopistojen ohjauspalvelut painottuvat ensisijaisesti opiskelun ohjaukseen ja vain harvat saavat tukea urasuunnitteluun tai ammatti-identiteetin muodostamiseen. Tosin ura- ja rekrytointipalvelut ovat Euroopassa nopeimmin kasvava ohjauksen osa-alue. (Watts & van Esbroeck 2000, 178,179; Vuorinen ym. 2005, 13).

Yliopiston toimintaympäristö on viime vuosien aikana pyrkinyt vastaamaan useisiin erilaisiin ohjauksellisiin haasteisiin. Kaksiportainen tutkintojärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 2005 ja sen odotettiin lisäävän ohjauksen tarvetta (Jyväskylän yliopisto 2002, 5). Yliopisto-opiskelijoiden määrä on kasvanut huomattavasti 2000-luvulle tultaessa. Määrän lisääntyessä yliopisto-opiskelijoista on samalla muodostunut yhä heterogeenisempi ryhmä. Opiskelijoiden ikähaitari on varsin laaja. Lisäksi aikuisopiskelijoiden määrä on kasvanut koko ajan. Yliopistokoulutuksen aloittavilla opiskelijoilla on aiempaa moninaisempi lähtötaso, motivaatiopohja ja odotukset. Yksilöllisiä opiskelumahdollisuuksia on yhä enemmän ja samalla opiskelijoiden henkilökohtaisen ohjauksen tarve on kasvanut. (Lairio & Puukari 2000, 167–168.) Opiskelijoiden elämäntilanteiden yleisestä eriytymisestä ja erilaistumisesta johtuen yhtenäinen opiskelijakulttuuri hämärtyy. Opiskeluaika ei ole enää peräkkäisiä, lineaarisessa järjestyksessä eteneviä muutoksia, vaan samoin kuin elämä ja identiteetin kehitys spiraalimaista, jatkuvasti muotoutuvaa. (Helenius 1996, 288–289.) Moninaistuvan opiskelijaryhmän, yhteiskunnan ja työelämän muutosten sekä kansallisen ja eurooppalaisen korkeakouluyhteistyön kasvamisen lisäksi tavoite opintojen suorittamisajan lyhentämisestä ja keskeyttämisen vähentämisestä haastavat kehittämään yliopiston ohjaus- ja neuvontapalveluja. (Lairio & Puukari 2000, 167–168; Jyväskylän yliopisto 2002, 6-7.)

Jyväskylän yliopistossa opintojen ohjauspalvelujen kehityksen ja muutoksen alullepanijana toimii vuonna 2000 perustettu opetuksen *laadun* kehittämishanke (OPLAA!). Sen tehtäväksi asetettiin ohjauksen kokonaissuunnitelman laatiminen Jyväskylän yliopistolle. Vuoden 2002 kokonaissuunnitelmassa kuvataan ohjauksen sen hetkistä tilannetta ja esitellään tavat, miten ohjausta pyritään kehittämään.

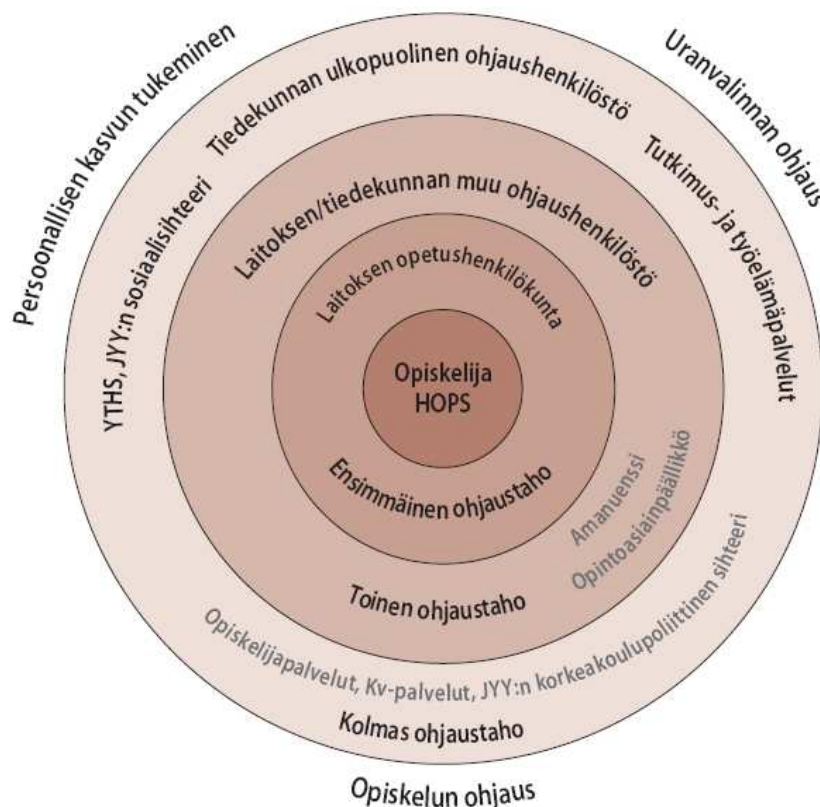
Tavoitteeksi on kirjattu mm. näkyvämmät, jäsenyneemmät ja koordinoidummat opintojen ohjaus- ja neuvontapalvelut, joihin pyritään mm. kartoittamalla ohjauksen kysyntä ja ohjauksen eri toimijoiden yhteistyömahdollisuudet ja selkiyttämällä ohjauksen eri toimijoiden työnjakoa ja lisäämällä ohjausalan täydennyskoulutusta henkilöstölle. (Jyväskylän yliopisto 2002, 3,11,12). Tavoitteet mukailevat korkeakoulujen arviointineuvoston suositusta kehittää opintojen ohjauksen palvelujärjestelmää kokonaisuutena. (Moitus ym. 2001). Vuonna 2003 Jyväskylän yliopistossa perustettiin *opinto-ohjauksen koordinaatioryhmä*, jonka tehtävänä on ollut edistää *hyvien ohjauskäytänteiden* leviämistä Jyväskylän yliopistossa sekä koordinoita opinto-ohjauksen suunnittelu-, tiedotus-, tutkimus-, arviointi- ja koulutustoimintaa. Lisäksi Jyväskylän yliopistoon perustettiin kansallista ja kansainvälistä ohjaustoimintaa kehittämään *ohjausalan osaamiskeskus* vuonna 2006 (Jyväskylän yliopisto 2006a, 25.) Samana vuonna opinto-ohjaus sai myös pitkään kaivatut omat sivut yliopiston internetsivuille.

Ohjauksen kehittäminen jatkuu Jyväskylän yliopistossa tulevana vuosinakin. Jyväskylän yliopiston vuosille 2007–2010 tehdyssä toiminta- ja taloussuunnitelmassa on tavoitteena ohjaustoiminnan tehostaminen ja ohjausalan osaamisen uudelleen organisointi. Näin pyritään parantamaan ohjausosaamisen joustavaa käyttöä ja edistämään yliopiston *tuottavuutta*. Lisäksi opinto-ohjaus ja henkilökohtaiset opintosuunnitelmat, *hopsit*, nähdään tärkeinä keinoina vastata tavoitteeseen lyhentää opintojen suoritusajoja, vähentää keskeyttämisä ja parantaa opiskelijoiden työelämään sijoittumista (Jyväskylän yliopisto 2006a, 22–25). Vuorinen ym. (2005, 12) mukaan yliopistojen ohjaukselle on ladattu suuria paineita tuleville vuosille, sillä sen odotetaan korjaavan useita korkeakoulujen koulutusjärjestelmän toimimattomuuden ongelmia Suomessa

3.3 Holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli

Jyväskylän yliopistossa tarjolla olevan ohjauksen lähtökohtana on sen *tavoitettavuus*. Yliopiston eri ohjaustahojen tehtävänä on tarjota tarpeen mukaista ohjausta ja neuvontaa opintopolun eri vaiheissa siten, että opiskelijat edistyvät opinnoissaan, saavat tukea kasvuun ja kehitykselleen sekä löytävät väyliä työelämään. (Jyväskylän yliopisto 2006c). Ohjausajattelu pohjautuu Wattsin ja van Esbroeckin

holistiseen opiskelijakeskeiseen ohjausmalliin sekä opintopolkumalliin. Nimensä mukaisesti ohjausmallissa korostetaan ohjauksen kokonaisvaltaisuutta ja opiskelijan ja hänen ohjaustarpeensa keskeistä asemaa. Mallin keskeiset elementit ja yliopiston eri ohjaustahot esitellään kuviossa 1. Opiskelija ja hänen omat suunnitelmansa ovat ohjauksen keskiössä. Opiskelijan ohjaustarpeet on jäsennetty kolmeen ohjauksen tehtäväalueeseen, joita ovat opiskelun ohjaus (*educational guidance*), persoonallisen kasvun tukeminen (*personal guidance*) ja uravalinnan ohjaus (*vocational guidance*). Käytännössä nämä eivät ole erillisiä palasia, vaan limittyvät toisiinsa ja kokonaisvaltaisuus merkitsee sitä, että kaikki kolme ohjauksen tehtäväaluetta otetaan huomioon ohjauksessa. (Watts & van Esbroeck 1999, 22, 23, 96, 97.) Esimerkiksi uraohjaajan tulee kiinnittää huomio myös siihen, mitkä opintoihin tai opiskelijan identiteetin rakentumiseen liittyvät asiat liittyvät sen hetkiseen urasuunnitteluun.

KUVIO 3. Holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli (Wattsin & van Esbroeckin 1998 mukaan Lairio & Penttinen 2005, 24)

Kokonaisvaltaisuus viittaa myös eri ohjaustoimijoiden yhteistyöhön ja jaettuun asiantuntijuuteen. Holistisessa mallissa ohjaustahoja ja -tasoja on kolme, sillä opiskelijoiden ohjauksen tarpeet ovat eriasteisia. Näistä keskeisin eli kuviossa lähimpänä opiskelijaa on laitoksen opetushenkilöstö (Watts & van Esbroeck 1999, 22–23). Jyväskylän yliopiston opiskelijakyselyn tuloksista käy ilmi, että opiskelijoiden ohjauskokemuksissa *opetushenkilökunta näyttäytyy etäisenä, kiireisenä ja vaikeasti lähestyttävänä*. Holistisen mallin tavoitteena onkin avata laitostasolle uusi ohjauskulttuuri, jossa opetushenkilökunta osallistuisi enemmän opiskelijoiden ohjaukseen (Lairio & Penttinen 2005, 38). Mallin seuraavat tahot muodostuvat ohjaukseen erikoistuneesta henkilöstöstä eli laitosten ja tiedekunnan muusta ohjaushenkilöstöstä esim. amanuenssit sekä muista yliopistoon linkittyneistä palveluista, kuten opiskelijapalvelut, rekrytointipalvelut tai YTHS. Mallista puuttuvat opiskelijatuutorit, joiden antaman ohjauksen tärkeys korostui sekä valtakunnallisessa että Jyväskylän yliopistossa tehdyissä tutkimuksissa (ks. Moitus ym.2001; Lairio ja Penttinen 2005).

Käytännössä suuri osa yliopiston henkilöstöstä osallistuu ohjaukseen joko päätoimisesti tai sivutoimisesti. Opintojen ohjauksen arviointi osoitti että valtakunnallisesti yliopistojen ohjaustehtävissä toimivien koulutustausta vaihtelee huomattavasti ja heidän *täydennyskoulutukseensa* on suuri tarve (Moitus ym. 2001, 29). Sama tilanne on monissa Euroopan maissa. Kummallista onkin, että vaikka ohjaajia koulutetaan yliopistoissa läpi Euroopan, ei yliopistoissa ohjaajilta vaadita ohjausalan pätevoitymistä. (Watts & Van Esbroeck 2000, 182.) Jyväskylän yliopistossa tähän asiaan on kiinnitetty huomiota. Uuteen ohjauskulttuurin siirtyminen, jossa opettajilla on tärkeä rooli ohjauksessa, vaatii myös kouluttautumista. Korkea-asteen opinto-ohjauksen täydennyskoulutusta, jonka laajuus on ollut 5 op (3 ov), on ollut tarjolla Jyväskylän yliopistossa vuodesta 2002 alkaen. (Jyväskylän yliopisto 2006b.)

3.4 Ohjauksen tehtäväalueita

Seuraavissa kappaleissa tarkastellaan millaisia ohjauksellisia tarpeita opiskelijat toivat ilmi vastauksissaan. Tarpeita analysoidaan holistisen opiskelijakeskeisen ohjausmallin kolmen tehtäväalueen mukaisesti. Opiskelijakyselyssä pyrittiin

selvittämään *opinto-ohjauksen nykytilaa ja opiskelijoiden toivomia parannusehdotuksia*. Tässä tutkimuksessa opiskelijoilta tiedusteltiin ajatuksia opiskeluajasta, ei niinkään ohjauksesta. Rivien välistä on kuitenkin luettavissa tilaus opinto-ohjaukselle. Teorialähtöisen analyysin avulla hahmotimme millaisia ohjauksellisia tarpeita opiskelijoiden vastauksista nousee. Ohjaukselliset tarpeet jakautuvat harvoin tarkkarajaisesti mallin kolmeen tehtäväalueeseen. Näin kävi myös tämän tutkimuksen vastauksia analysoidessa. Holistisen mallin ajatus opiskelun kokonaisvaltaisen tilanteen huomioimisesta ohjauksessa tukee tämän tutkimuksen tuloksia. Aloitamme uravalinnan ohjauksen tarpeista. Sen jälkeen tarkastellaan opiskelujen ohjausta ja lopuksi persoonallisen kasvun tukemisen tehtäväaluetta.

3.4.1 Uraohjaus

Uraohjaus voidaan nähdä synonyyminä uranvalinnan ja urasuunnittelun ohjaukselle. Termeissä on vivahde-ero, mutta kaikissa on pyrkimyksenä auttaa yksilöitä arvioimaan omia tavoitteitaan, kiinnostuksiaan, osaamistaan ja kykyjään ja niiden avulla löytämään oma elämänpolkunsa (OECD 2003, Vuorisen 2004, 292 mukaan). Taustalla on ajatus siitä, että uraohjauksella ei auteta pelkästään pohtimaan millaisen työn yksilö valitsee, vaan uraohjauksen nähdään olevan elämän suunnittelua (Peavy 2004, 40).

Uraohjaus on noussut vasta 1990-luvun lopulla yhdeksi tärkeäksi ohjauksen osa-alueeksi yliopistoissa. Yliopistosta valmistuneiden työttömyysaste oli tuolloin nopeasti kohoamassa, joten uraohjausta varten luotiin erillisiä yksiköitä, kuten ura- ja rekrytointipalvelut, työvoimapalvelut ja työllisyyskoulutuspalvelut. Aluksi toiminta oli keskittynyt pääasiallisesti työelämäverkostojen rakentamiseen ja opiskelijoiden henkilökohtaiseen uranvalinnan ohjaukseen ja neuvontaan. Samaan aikaan yliopiston opetushenkilökunta osallistui uraohjaukseen vain rajoitetusti ja yhteistyö laitosten ja ura- ja rekrytointipalvelujen välillä oli vähäistä. (Lairio & Puukari 1999, 22–30.) Viidessätoista vuodessa uraohjauksen järjestämisessä on tapahtunut suuria muutoksia. Tavoitteena on nyt yhteistyössä ainelaitosten kanssa vaikuttaa opiskelijoiden valmistumiseen tavoiteajassa ja tarkoituksenmukaiseen työllistymiseen sekä siihen, että he kykenevät vastaamaan työelämän ja yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Tämän lisäksi Jyväskylän yliopiston hallituksen päätöksessä (15.3.2006)

uraohjaus on kytketty osaksi opiskelijan henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa (Jyväskylän yliopisto 2006c).

Suuri osa tutkimuksen vastaajista oli opintopolkunsa keski- tai päätösvaiheessa. Työelämään siirtymiseen liittyvä pohdinta oli näin ollen melko luonnollista. Opiskeluaika nähtiin tärkeänä aikana itsensä kehittämässä ja tulevaan työelämään valmentautumisessa. Tosin opiskelijoilla ei näyttänyt olevan täyttä varmuutta siitä, mitä hyötyä opiskeluista on tulevaisuudessa. Tämä ilmaistiin esimerkiksi näin:

Tärkeää osa oman itsen löytämisessä. Sitä en osaa sanoa mitä hyötyä opiskelusta on omalla työurallani. (filosofia, mies)

...Jos työpaikkaa ei opintojen päättymisen jälkeen löydy, niin täysin turhaa. (tietotekniikka, mies)

Opiskeluajan antamia valmiuksia on puntaroinut myös Mäkinen (2004) yliopisto-opiskelijoita koskevassa tutkimuksessa. Tutkimuksen mukaan vain vajaa puolet haastatelluista opiskelijoista oli sitä mieltä, että koulutus antaa riittävästi tai melko hyvin valmiuksia työelämään. Opiskelijat kaipasivat tietoa alan työelämästä osaksi opintoja. Osa aineistomme opiskelijoista katsoo luottavaisina tulevaisuuteen ja he ovat innostuneita ja valmiita siirtymään työelämään. Muutamia opiskelijoita tuleva työelämä selkeästi huolestutti. He olivat epävarmoja omasta osaamisestaan ja kilpailukyvystään tulevilla työmarkkinoilla. Epävarmuus näkyy myös vahvana opiskelija-identiteettinä ja toisaalta ammatti-identiteetin puutteena.

...Työelämään valmentautumistakaan ei ole ollut, mutta tunnun silti valmiilta aloittamaan tämän uuden vaiheen. (tietotekniikka, nainen)

Tuntuu, että kun on koko ikänsä opiskellut (kesätöitä lukuun ottamatta) niin osaako sitä muuta enää tehdä... (Venäjän kieli ja kirjallisuus, nainen)

Korhosen (2006, 14) tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia. Hän haastatteli korkeakoulujen uraohjauksen parissa toimivia asiantuntijoita ja heidän mukaansa opiskelijoita huolestuttaa tunne siitä, etteivät he osaa mitään, tai eivät tiedä, mistä ja millaisia töitä he voisivat valmistuessaan hakea. Oman osaamisen tunnistamisen vaikeuden lisäksi mm. urasuunnitelmien puuttuminen ja työmarkkinoiden tuntemuksen puute saattavat myös Mannisen (1999, 6) mukaan vaikeuttaa työllistymistä.

Holistisen ohjausmallin mukaan opettajat ovat opiskelijoiden ensimmäinen ohjaustaho. Näin ollen juuri opetuksessa, mutta myös uraohjauksessa, tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota opiskelijoiden *työelämävalmiuksien* kehittämiseen. Työelämävalmiuksia ovat mm. työnhakutaitojen, urasuunnitelmien, työmarkkinatietoisuuden ja vaihtoehtojen tiedostaminen. Valmiuksia kehittämällä voitaisiin edistää huomattavasti akateemisten työllistymistä. (Manninen 1999, 6.) Uraohjauksellisen näkökulman toteutuminen opetuksessa vaatii yliopistolta ja laitokselta ohjausmyönteistä ilmapiiriä. Sen lisäksi opettajat tarvitsevat resursseja ohjauksen suunnitteluun ja toteutukseen sekä työelämä tietouden kartuttamiseen. (Korhonen 2006,15; Saukkonen 2007, 37).

Hartikaisen (2004, 76) mukaan uraohjaukseen osallistumiseen ei kuitenkaan vaadita opettajilta kohtuutonta panosta. Ensi askeliksi riittää myönteinen asennoituminen opiskelijoiden työelämäkysymyksiin, halu kuunnella ja keskustella sekä rohkaista opiskelijoita avartamaan näkökulmia. Näiden lisäksi oman *ohjauksellisen roolin tiedostaminen* antavat hyvän alun opettajien antamalle uraohjaukselle. Lisää varmuutta opettajien uraohjaukseen voi tuoda työelämä tietojen kartuttaminen esim. tutustumalla verkkopalveluihin, osallistumalla ura- ja rekrytointipalvelujen järjestämiin työelämä tapahtumiin ja eritoten pitämällä yhteyttä työelämään siirtyneisiin opiskelijoihin eli alumneihin. (Korhonen 2006, 15.)

Opettajien uraohjauksellinen rooli pakollisten henkilökohtaisten opintosuunnitelmien tultua on korostunut. HOPSien myötä uraohjauksen päävastuu on Jyväskylän yliopistossa siirtynyt holistisen ohjausmallin mukaisesti ensimmäiselle ohjaustaholle eli laitosten opetushenkilökunnalle, jotka toimivat opiskelijoiden HOPS-ohjaajina. Opetushenkilökunta on aikaisemmin odottanut opiskelijoilta itseohjautuvuutta eikä ohjausta ole tuputettu. Opiskelijat ovat tutkinno uudistuksen ja hopsien myötä uuden edessä, mutta myös *opettajien akateeminen identiteetti* on muutostilassa. (Lairio & Penttinen 2005, 38). HOPSien ohjaaminen vaatii opetushenkilökunnalta yhä enemmän ohjauksellista asiantuntemusta. Ohjaamisen lähtökohtana on opetussuunnitelma, jossa määritellään valmistuvalta opiskelijalta edellytettävä osaaminen ja työelämän vaatimukset (Ansela, Haapaniemi & Pirttimäki 2005, 25). Opetushenkilöstöllä tulisi olla riittävästi tietoa työelämän asettamista yleisistä ammattitaitovaatimuksista ja opiskelijoiden sijoittumisesta työelämään. (Ansela ym. 2005, 28; Jyväskylän yliopisto 2002, 16). Tämän lisäksi on tärkeää, että opettaja on motivoitunut ja halukas toimimaan ohjaajana (Ansela ym. 2005, 28).

Jyväskylän yliopiston opiskelijakyselyssä kävi ilmi, että opettajan antama uraohjaus tapahtuu usein opetuksen yhteydessä. Yliopisto-opettajan merkitys oman alan ammatillisen identiteetin selkiinnyttäjänä ja uraohjaajana tuli esille varsinkin keskivaiheen ja päätösvaiheen opiskelijoiden vastauksissa. (Lairio & Penttinen 2005, 38). Sosiaalinen tuki eri tahoilta, erityisesti omalta laitokselta, vaikuttaa positiivisesti opiskelijoiden uravalinnan prosessiin (Lent, Brown, Talleyrand, McPartland, Davis, Chopra, Alexander, Suthakaran & Chai, 2002). Kokonaisvaltaiseen ohjausajatteluun kuuluu yliopiston henkilöstön yhteydet yliopiston ulkopuolelle - työelämään ja muuhun yhteiskuntaan (Jyväskylän yliopisto 2002, 15). Vesikansan, Lempisen ja Suomelan (1998) tutkimuksessa yliopiston ja *laitosten kontaktit työelämään* olivat voimakkaasti yhteydessä opiskelijoiden luottamukseen omasta työllistymisestä. Sen lisäksi kontaktit ja opiskelijoiden omaa koulutusta vastaava työkokemus lisäsivät opiskelijoiden motivaatiota valmistua. Verkostojen luominen ja laajemman kontekstin näkeminen, auttavat opiskelijoita hahmottamaan paremmin opintojensa yhteyttä valmistumisen jälkeiseen elämään (Jyväskylän yliopisto 2002, 16).

Tulevan työelämän ja ammattialan pohdinta näkyi opiskelijoiden vastauksissa. Opintojen ollessa loppuillaan mietittiin esim. onko tehnyt oikean valinnan ja onko sittenkään oikealla alalla. Opiskelijat tuntuvat hapuilevan omaan ammatti-alaan sitoutumisessa ja akateemisen identiteetin rakentamisessa. Vastaajat pohtivat asiaa muun muassa näin:

...Välillä tuntuu, että jos olisin valinnut jonkin toisen alan, elämäntilanteeni voisi nyt olla aivan toinen. (valtio-oppi, nainen)

...Epävarmuus oikealla ammattialalla olemisesta on kasvanut, mutta toisaalta on entistä selvempää että haluan tutkijaksi. (psykologia, nainen)

Samankaltaisia pohdintoja löytyy myös aikaisemmista tutkimuksista, jotka kertovat *pidentyneestä* oman opiskelualan etsimisestä. Omaa alaa haetaan, vertaillaan ja testataan opintojen kuluessa (Honkimäki 2006). Myös Eerola ja Vadén (2005, 75–77) tuovat artikkelissaan esiin, että nykyopiskelijalle on tyypillistä, että oma juttu yliopisto-opinnoissa ei tunnu löytyvän. Ongelma ei ole ainoastaan opintojaan aloittavalla vaan jopa valmistumisvaiheeseen edenneellä. Moni löytää alansa vasta yliopisto-opintojen edetessä. Yliopistoon on päästy kovalla pänttäyksellä mutta silti oma innostus oppimiseen ja omat valinnat saattavat olla kateissa.

Koko opintopolun ajan tarjolla olevan uraohjauksen keinoin voidaan tukea opiskelijoiden valintoja. Myös opintojaksojen sisään rakennetuilla konkreettisilla työelämäyhteyksillä, kuten työharjoittelulla, työelämäprojektilla, työpaikkoihin tutustumisella tai harjoitustöillä voidaan lisätä opiskelijoiden työelämätuntemusta. Opiskelijoille tulisi Korhosen (2006, 27) mukaan myös korostaa, että edellä mainittujen taitojen kehittyminen on aikaa vievä prosessi. Omien työelämävalmiuksien kartuttamista ei kannata jättää vasta viimeiseen vuoteen, vaan niiden ja tulevan työuran pohtiminen olisi hyvä aloittaa jo opintojen alkumetreillä. Omien uravalintojen tärkeys on valjennut kasvatustieteen opiskelijalle:

...omat uramieltymykset pitää olla selvillä, ettei lue viittä vuotta "turhaan", kun haluaakin muunlaisiin töihin. opiskeluaikana tehdyt (lähinnä pääaine)valinnat rakentaa elämää aika lailla. (kasvatustiede, nainen)

Viimeisen tutkinnonuudistuksen tuoma lääke opiskelijoiden valintojen tukemiseen on hops. Henkilökohtaisen opintosuunnitelman pohtimisen opintopolun eri vaiheissa toivotaan kehittävän *oman osaamisen, asiantuntijuuden ja uravalintoja koskevan ajattelun kehittymistä* (Korhonen 2006). HOPSien avulla pyritään myös nopeuttamaan valmistumista, ehkäisemään keskeyttämistä ja *jäsentämään opiskelijan opiskelua, opintoja sekä tulevaa uraa/elämää*. Kirjallinen suunnitelma tulee yliopiston periaatepäätöksen mukaan käsitellä ohjaajan kanssa vähintään opintojen alussa, kolmannen opintovuoden alussa tai muun sopivan opintojakson yhteydessä sekä maisterin tutkintoon johtavia opintoja aloitettaessa. (Jyväskylän yliopisto. 2006c.)

Mitä HOPS tarkoittaa käytännössä? Opiskelijoiden odotetaan vähimmillään kirjaavan HOPSiin tutkintoon kuuluvat opintojaksot ja niiden aikataulut (ns. rajattu hops). (Jyväskylän yliopisto 2006c.) Tällainen suppea HOPS edellyttää opiskelijalta lähinnä vain oppimisen tiedostamista ja tunnistamista. Opiskelijan lähestyessä opintojaan suorituksina, eivät ammatti-identiteetti ja akateeminen asiantuntijuus saa yhteisöllistä peilauspintaa (Ansela ym. 2005, 46–47). HOPSin avoimessa osassa opiskelija voi pohtia laajemmin mm. valintojen perusteita, urasuunnittelua ja elämäntavoitteitaan. Jälkimmäisessä osassa opiskelijaa voidaan ohjata mm. hahmottamaan muutamia kiinnostavia urasuuntautumisvaihtoehtoja ja pohtimaan millaista osaamista, tietoja, taitoja tai ominaisuuksia itseä kiinnostavat asiantuntijatehtävä edellyttävät (Jyväskylän yliopisto 2006c.)

HOPSin molemmat osat ovat tärkeitä, sillä kaikilla akateemisilla aloilla ei ole selkeää ammattikuvaa tai ammatti-identiteettiä ja Annalan (2000) sekä Välijärven (1997) tutkimusten mukaan ensimmäisen vuoden opiskelijoiden opiskelumotivaatio on usein hukassa. HOPSilla voidaankin edesauttaa opiskelijan akateemisen asiantuntijuuden kehittymistä kaksiportaisen tutkinnon opintopolun eri vaiheissa. (Ansela ym. 2005, 17) HOPS ei siis ole kertaluontoinen asiakirja, eikä pakkosopimus, vaan eräänlainen *asiantuntijaksi kasvamisen työkalu*. Uraohjauksen liittäminen HOPSiin ja kattavasti koko opintopolun varrelle on vastaus opiskelijoiden toiveisiin. (Moitus ym. 2001, 51).

3.4.2 Opiskelun ohjaus

Opiskelijat mieltävät opinto-ohjauksen eritoten opiskelun ohjaukseksi. Tämä näkyy myös korkeakoulujen opinto-ohjausta kritisoivissa tutkimuksissa (ks. esim. Moitus ym. 2001). Henkilökohtaista ohjausta on opiskelijoiden mielestä liian vähän. Lisäksi ohjausviidakossa on vaikea tietää kenen puoleen kääntyä. Opiskelun ohjaus näyttäytyy myös tutkimuksemme aineiston valossa opiskelijoille tutuimmaksi osaksi opinto-ohjausta. Opiskelijat nimeävät mm. oman laitoksen tahoksi, jolta he opiskelun ohjausta toivoisivat. Ilmeisesti oma laitos koetaan tarpeeksi turvalliseksi ja lähellä olevaksi ympäristöksi, johon opiskeluasioissa voidaan tukeutua. Toiveet tulevat ilmi muun muassa tähän tapaan:

Tärkeätä aikaa se on. Itsenäistyminen tapahtui siinä samalla, kun muutti pois kotoa ja alkoi itse päättää kaikista asioistaan. Uusi kaupunki, uudet ystävät. Hieno kokemus kaiken kaikkiaan.. Tämä kalvava epävarmuus selviytymisestä vaan ehkä lievenisi, jos laitokselta olisi helpompi löytää apua opintoihin liittyviin valintoihin ja ongelmiin. (tietotekniikka, nainen)

Tärkeä vaihe. Ehdottomasti juuri vapaus säilytettävä - ei enempää suorittamista; paineita luo jo noin ison urakan läpivienti sinällään: ei tarvita enää ulkopuolisia vyön kiristäjiä (opintoaikojen rajaamista, ruoskaa ja keppiä)... Itselleni tärkeä, mutta hieman sekavasti edennyt vaihe. (Ehkä ohjaus voisi tätä vähentää; että olisi joku, jota uskaltaa lähestyä myös silloin, kun suunnitelmat eivät etene & usko omiin taitoihin on kadoksissa.) (psykologia, nainen)

Lairion ja Penttisen (2005) tutkimuksen mukaan ohjaustarpeissa turvauduttiin laitosten henkilökuntaan vasta opintojen loppua kohden selvästi useammin.

Useimmiten opiskelijat tukeutuivat opiskeluun liittyvissä pohdinnoissaan vertaistukeen. Opettajien antama ohjaus koettiin varsin satunnaiseksi ja opiskelijoiden omasta aktiivisuudesta riippuvaiseksi. Myös muutamissa Jyväskylän yliopistossa tehdyissä pro gradu-tutkielmissa (Hiltunen & Väisänen 2002; Koskimäki 2003) opiskelijat ovat kokeneet saavansa hyvin vähän tukea omalta laitokseltaan. Tässä on kehittämisen ”täsmäkohta”, sillä henkilökunnan ja opiskelijoiden myönteisellä vuorovaikutuksella on suuri merkitys aktiivisuuden ja oma-aloitteisuuden kehittymisessä (Korhonen 2006, 15).

Oman aineistomme osalta oli mielenkiintoista lukea muutamien opiskelijoiden pohdintoja siitä, mikä tai kuka olisi tehnyt opiskeluajasta paremman. Osoittava sormi ei aina osukaan ohjauksen asiantuntijoihin, vaan opiskelijan oma osuus ja oma vastuu nostetaan esiin.

Näen sen niin että olisin voinut saada paljon enemmän irti opiskeluajoistani jos olisin ollut itse aktiivisempi ja jos opintoneuvontaa olisi ollut hiukan enemmän tarjolla... kokonaisuutena koen kuitenkin olevani itse vastuussa siitä millaiseksi opiskeluaikani muodostuu/muodostui, siitä ei ole yliopistoa syyttämisen. (englannin kieli, nainen)

Osa opiskelijoista kertoo opinnoistaan puuttuvan punaisen langan. Tämä herättää kysymyksen yliopiston vastuusta: vähäisestä laitoskontaktista ja riittämättömästä ohjauksesta. Opiskelijan jäädessä liian yksin opinnot ahdistavat tai tuntuvat hajanaisilta ja sekavilta. Vastuu opinnoista jää liiaksi opiskelijoiden omille harteille.

Mielestäni yliopistossa opiskelija jää paljon yksikseen ajelehtimaan ja opiskelu täysin omalle vastuulle. Itselläni tämä huonontanut jonkin verran itsetuntoa, tehnyt yksinäisemmäksi. Toisaalta kasvattanut vastuunottoon ja itsenäisyyteen” (kasvatustiede, nainen)

opiskelussa ei ollut selkeää rakennetta ja punaista lankaa johtuen ohjauksen puutteesta, vasta loppuvaiheessa sain hahmoteltua itselleni jonkunlaisen tutkinnon kokoon. sama hajanaisuus ja epävarmuus heijastuivat myös muuhun elämäni...(englanti, nainen)

Kurrin (2006) tutkimus osoittaa, että vaikeus suunnitella omien opintojen etenemistä oli tärkein syy korkeakouluopintojen viivästymiseen. Myös puutteellinen ohjaus ja vähäinen avunsaanti opettajilta jarruttivat opiskelutahtia. (Kurri 2006, 62.) Opiskelijaa voidaan ohjauksellisin keinoin auttaa löytämään opintojensa ja joskus

myös elämänsä punainen lanka. Henkilökohtainen ohjaus, *ohjauskeskustelu*, nousi opiskelijakyselyssä yhdeksi suurimmaksi opinto-ohjausta koskevaksi toiveeksi (Saukkonen 2005). Eniten käytetyin ohjaustaho yliopisto-opintojen aikana oli kuitenkin *vertaisryhmä* (Lairio & Penttinen 2005). Vertaisryhmän hyöty saadaan parhaimmin käyttöön taitavan opettajan ohjaamassa vertaisryhmässä.

Ohjauskeskustelu (Nummenmaa & Lautamatti 2005, 92) sopii hyvin tutkimuksemme opiskelijoiden kuvaamaan tilanteeseen, jossa kaivataan selkiinnyttämistä. Aktiivisessa ja osallistavassa ohjauskeskustelussa opiskelijaa voidaan auttaa ymmärtämään ja refleктоimaan omaa tilannettaan, ajatuksiaan ja käsityksiään. Keskustelun lähtökohtana ovat opiskelijan tarpeet ja tavoitteet sekä elämäntilanne. Peavyn (2004, 42) mukaan ohjauskeskustelulla on aina *tarkoitus* ja se perustuu opiskelijan ja ohjaajan väliseen dialogiin. Yhteistyössä opiskelijan kanssa pyritään tavoitteellisesti ratkaisemaan opiskelijoiden esittämiä kysymyksiä tai ongelmia ja löytämään ratkaisuvaihtoehtoja.

Tutkimuksemme opiskelijoiden kohdalla tavoitteena on muun muassa löytää vaihtoehtoja opintojen suunnitteluun ja vähentää mahdollisia häiriötekijöitä minimiin. Ohjauskeskustelussa ohjaaja ei tyrkytä opiskelijalle valmiita vastauksia tai anna reseptiä siihen, miten tästä eteenpäin tulisi toimia. Sen sijaan opiskelijaa autetaan löytämään vaihtoehtoisia tapoja tavoitteen toteuttamiseksi ja valitsemaan niistä sopivin. (Nummenmaa & Lautamatti 2005, 100.) Henkilökohtainen ohjaus on työtapana aikaa vievä ja ohjauskeskustelut ovat monissa korkeakouluissa resurssikysymyksiä. Opiskelijamäärien kasvaminen lisää myös opiskelijoiden yhteydenottojen määrää. Jyväskylän yliopiston opettajat kamppailevat resurssien niukkuuden kanssa ja raivaavat tilaa kalenterista ohjauskeskusteluille, sillä tietoverkkovälitteistä ohjausta ei pidetä samanveroisena (Saukkonen 2007, 38).

Ohjauskeskustelun verrattuna *pienryhmäohjaus* on taloudellisempi ja usein myös hedelmällisempi ohjausmuoto (Moitus ym. 2001, 36). Ohjauksen tavoitteena on opiskelijan voimavarojen löytäminen ja vahvistaminen. Nummenmaan ja Lautamatin (2005, 88) mukaan vertaisryhmät ovat opiskelijoiden tärkein tukiryhmä ja voimavara. Myös Kurrin (2006, 62) tutkimuksessa vertaisilla oli tärkeä tehtävä, sillä opintojen suotuisaan etenemiseen vaikuttivat nimenomaan opiskelukavereiden ja muiden ystävien apu. Korkeakoulujen arviointiraportissa suositeltiin, että pienryhmäohjauksen käyttöä tulisi lisätä, mutta samalla tulisi huolehtia pienryhmäohjaajien ohjaustaitojen kehittämisestä (Moitus ym. 2001, 37).

Korkeakoulujen pohdittavaksi jääkin, miten pienryhmiä voitaisiin käyttää tietoisemmin ja tavoitteellisemmin esimerkiksi opiskelijoiden opiskelu- ja asiantuntijuuden kehittämisprosessien tukena.

On ollut aika vaikeaa pitää yllä sosiaalisia kontakteja opiskelutovereiden ulkopuolella, koska okl:ssa opiskelu vaatii hyvin paljon paikalla oloa ja poissaoloista rangaistaan korvaustehtävillä tai opinnot on mahdollista suorittaa vasta seuraavana vuonna uudestaan. Koko ajan saa taistella sen asian kanssa, kumpi on omassa elämässä tärkeämpää: oma hyvinvointi ja sos.suhteet vai opiskelujuttujen suorittaminen. (luokanopettajakoulutus, nainen)

...Opiskeluaika tuntuu liian lyhyeltä. En myöskään ole ehtinyt tehdä mitään mistä aina opiskelijaelämään liittyen puhutaan. En ole tutustunut ihmisiin, en käynyt bileissä tai mitään. Ei semmoiseen ole aikaa, kun on vain pakko lukea ja käydä töissä, että saa rahaa ja pystyy elämään. Lähinnä näyttää siltä, että opiskelujen jälkeen olen valmis johonkin lataamoon. (tietojärjestelmätiede, nainen)

Aineistoesimerkkien tapaan opiskelijat kuvasivat opiskelun olevan osa elämää, mutta elämän ei toivottu olevan pelkkää opiskelua. Osalla näin tuntui kuitenkin käyvän, sillä opinnoilta ei tunnu liikenevän tarpeeksi aikaa (etä)parisuhteelle, ystäville, työlle tai harrastuksille. Opinnot kuormittivat ja opintososiaalisten etujen heikkous pakotti monet käyttämään vapaa-aikansa työelämässä. Työssäkäynti opintojen ohessa on tutkimusten (ks. Blackwell, Bowes, Harvey, Hesketh & Knight 2001; Korhonen, 2005a; Aaltonen, Helenius & Riihinen 1997) mukaan myönteistä, sillä työelämään opintojen aikana hakeutuvat suhtautuvat opiskeluun muita positiivisemmin. Tulosta selittää se, että työkokemus antaa uralle selkeämmän suunnan ja motivoi opiskelemaan ja kartuttamaan tarvittavia taitoja.

Opiskelijat myös kaipaavat yliopistolta parempaa tasoa opetukseen ja vähemmän suorituskeskeisyyttä.

Periaatteessa olen nauttinut opiskeluajasta joskin olen pettynyt yliopisto-opiskelun suorituskeskeisyyteen (kansantaloustiede, nainen)

Honkimäen (2006) mielestä postmoderni muutos näkyy erityisesti koulutus- ja uravalintoja tekevien nuorten aikuisten elämässä. Suomalainen yliopistokulttuuri on omaleimainen ja opiskelijoiden toimintaympäristöt ovat nopeasti moninaistuneet.

Yliopisto-opiskelu ei ole enää eliitin etuoikeus ja lisääntynyt opiskelijoiden työssäkäynti kertoo muun elämän tärkeydestä opintojen ohella. Opiskelijoilla on yksilöllisiä toiveita ja odotuksia myös yliopiston suhteen. Honkimäki viittaa australialaiseen korkeakoulututkija McInnisiin (2002), jonka mukaan opiskelija haluaa käydä *neuvotteluja sitoutumistaan* yliopiston kanssa. Opiskelijat haluavat yliopiston sopeutuvan heidän elämäänsä ja ovat perillä siitä mitä itse odottavat. Kyseessä ei ole sitoutumattomuus vaan sitoutumismuotojen muuttuminen. Opiskelijan näkökulmasta opetuksen järjestelyssä ja ohjauksessa tulisikin huomioida paremmin opiskelijoiden henkilökohtainen tilanne ja opiskeluorientaatio.

Yliopisto-opiskelua leimaa tällä hetkellä ulkoa tulevat tehokkuuspaineet ja sisältä muuttunut nuorten aikuisten, yksilöllistynyt ja ”viivästynyt” elämänvaihe. Nykyopiskelijat tiedostavat työelämän epävarmuuden ja varautuvat joko palaamaan opintoihin tai muuttamaan suuntautumistaan. Elinikäisen oppimisen eetos näyttää sisältyvän osaksi nykyopiskelijan arkea. Toisille se oli kirkastunut positiivisesti ja toisia se kauhistutti kilpailuasetelmana. Eräs vastaajista ilmaisi asian näin:

... (opiskeluaika) opettanut itsenäiseen ja kriittiseen ajatteluun sekä siihen, ettei opiskelu tai oppiminen oikeastaan koskaan loppu... (journalistiikka, nainen)

Valtakunnallisen korkeakoulujen ohjauksen arvioinnin yhteydessä yliopistojen opiskelijat ja henkilökunta olivat samaa mieltä siitä, että määrällisesti liian runsas ohjaus ei sovi korkeakouluopiskeluun. Toisaalta opiskelijat toivat kuitenkin esille, että liiallinen opiskelijoiden itseohjautuvuuden korostaminen ja luottamus opiskelijoiden aktiivisuuteen ohjaukseen hakeutumisessa, saattaa johtaa jopa akateemiseen heitteillejättöön. (Moitus ym. 2001, 23–26.) Tätä tukee myös Kuopion yliopistossa vuonna 2007 uusille opiskelijoille tehdyn kyselyn tulos, jossa opiskelijat toivovat ohjauskontaktin tulevan ohjaustaholta (Kuopion yliopisto 2007, 15). Oma aktiivisuus nousi esiin myös tässä tutkimuksessa. Osa opiskelijoista oli huomannut opintojen loppuvaiheessa, että omaa aktiivisuutta olisi tarvittu enemmän, samoin kuin ohjausta. Moitteita itselleen antaa suoraan lukiosta tullut kasvatustieteen päätös vaiheen opiskelija:

...En osannut tehdä tarpeeksi järkeviä valintoja, enkä osannut olla tarpeeksi aktiivinen ja vaativainen opetuksen ja ohjauksen suhteen...(kasvatustiede, nainen)

Korkeakoulujen arviointineuvosto suositteli valtakunnallisen ohjauksen arvioinnin valmistuttua, että opiskelijoiden itseohjautuvuuden käsitettä tuli selkeyttää (Moitus ym. 2001). Itseohjautuvuutta ei tulisi sekoittaa *yksinohjautuvuuteen*. Opiskelijoille tulisikin tarjota enemmän itseohjautuvuutta tukevia välineitä, kuten hops-työskentely opettajan ohjauksessa.

3.4.3 Persoonallisen kasvun tukeminen

”Vapaata ja huoletonta elämää, välillä raskasta, kun rahat ei riitä ja mies ja vanhemmat ovat kaukana. Tuntuu, että se itse eläminen on ollut hyllyllä ja nyt valmistumisen myötä sitä pääsee oikein täysillä elämään. Toisaalta tämä on ollut aikaa itselle ja itsen kehittämiseksi. En vaihtaisi pois mistään hinnasta. Toivon vaan, että koulutuksesta on hyötyä myös työllistymisen kannalta.”
(yleinen historia, nainen)

Opiskelijoiden pohdinnoissa oma kasvu ja kehitys yliopisto-opintojen aikana tuotiin esiin hyvin moninaisesti. Kasvua kuvattiin yleisesti positiivisena, muttei suinkaan aina helppona. Opiskeluaika koettiin sekä oman identiteetin että ammatti- ja asiantuntijaidentiteetin kasvun ajaksi. Korkeakouluympäristössä kehityksen tukemisella tarkoitetaan eritoten jälkimmäisen tukemista. Tämä näkyy myös uudessa ohjauskulttuurissa. Korkeakoulun uuden ohjauskulttuurin perustana on *kollegiaalisuus*, jossa opiskelijat mielletään työyhteisön nuoremmiksi jäseniksi. Peruslähtökohta takaa sen, että opiskelijat saavat opettajakunnalta tukea asiantuntija- ja tutkijaidentiteettinsä kasvuun ja kehitykseen. (Lairio & Penttinen 2005a, 38). Ihannetapauksessa koulutuksen hankkiminen ja työelämään siirtyminen tapahtuvat yksilön oman kehityksellisen muutoksen mukaisesti, eikä pohjautuen työmarkkinoiden ja tiedeyhteisön tarpeisiin. Koulutuksen yhteydessä toteutuva opiskelijan kehityksen mukainen vuorovaikutus ympäristönsä kanssa edistää ja jäsentää koko hänen elämänsä kulkuaan. (Jalkanen 1997, 127, 140–141.)

Lairion ja Penttisen (2005, 34) mukaan opiskelijakyselyssä jotkut opiskelijat kertoivat saaneensa tukea persoonalliseen kasvuun. Lisäksi oli havaittavissa toiveita persoonallisten identiteettiprojektien tukemiseen. Myös Koskimäen (2003) tutkimuksen tulokset osoittivat, että opiskelijat toivoivat lisää omaa identiteettiä ja persoonallista kasvuaan tukevaa ohjausta. Omasta aineistostamme persoonallisen kasvun tukemiseen liittyviä toiveita yliopistotalolle ei esiintynyt. Tähän halusimme

tarttua, sillä aineiston analyysissä ei aina tärkeintä ole esille tulevat havainnot, vaan myös ne, jotka puuttuvat. Alasuutari (1993, 183) käyttää ilmaisua ”hiljaisuuksien etsiminen” kuvaamaan miksi jostain asiasta ei aineistossa puhuta.

Opiskelijakyselyssä korostui erityisesti vertaistuen eli opiskelutovereiden tuki (Lairio ja Penttinen 2005). Opiskelutovereiden kanssa omaa kasvua ja kehitystä voidaan pohtia epävirallisesti erilaisissa ympäristöissä. Opiskelijat, joilla on keskenään samanlaisia kokemuksia tai ongelmia, voivat antaa toisilleen vertaistukea jakamalla kokemuksiaan ja tukemalla toisiaan elämässä ja opinnoissa eteenpäin. Lisäksi opiskelutoverit ovat yleensä helposti tavoitettavissa ilman vastaanottoaikoja. Onko siis kyse siitä, että opiskelijat eivät miellä yliopistoympäristöä oman persoonallisen kasvun tukemiseen paikaksi. Vai ovatko yliopiston ohjaustahot opiskelijoille liian etäisiä kohdattaviksi persoonallisen kasvun puitteissa? Aineistostamme nousi esiin vain selkeitä toiveita opiskelun ohjauksen lisäämiseksi. Uraohjaus ja kasvun tukeminen saattavatkin jäädä ohjausviidakossa näkymättömiksi ohjauksen tehtäväalueiksi.

4 MINÄHUONE

4.1 Tuntuu, että näitten vuosien aikana minusta on tullut minä

Minähuoneessa annamme opiskelijoiden kuvata miten heidän elämänsä on rakentunut yliopistoaikana. Vastausaineisto on hyvin myönteissävytteinen. Jalkanen (1997) muistuttaa, että koulutuspolitiikkaa uudistettaessa on otettava huomioon *opiskelijan kehitysvaihe*. Varhaisaikuisuuden (22-28v.) alku on sekä energistä ja rikasta mutta samalla myös ristiriitaista ja rasittavaa aikaa. Yksilö etsii paikkaansa maailmasta ja kokeilee uudenlaisia sosiaalisen toiminnan muotoja. Jakson aikana tehdään vähäisellä kokemuksella elämänkulun tärkeimmät valinnat - koskien ammattia ja elämäntapoja sekä rakkaus- ja ystävyysuhteita. (Jalkanen 1997, 126.) Määrällisesti eniten aineiston vastauksissa kuvattiin omaan kasvuun, itsenäistymiseen, minuuteen, identiteettiin ja aikuistumiseen liittyviä pohdintoja. Tarkastelemme opiskelijoiden vastauksia kolmen teoreettisen käsitteen avulla. Luvun aloittaa lyhyt vierailu *minuuden* kehitysvaiheeseen. Seuraavaksi tutustumme uuteen, varhaisaikuisuutta kuvaavaan *rakentuvan aikuisuuden* teoriaan. Luvun päättää *identiteetin* monitieteinen tarkastelu.

Mitä kaikkea oman minuuden *taikapiirissä* tapahtuu opiskeluvuosien aikana? Vastajat kertovat opiskelusta, ihmissuhteista ja työelämäpohdinnoista paikka paikoin ”käsin kosketeltavasti”. Ihmisen elämänkaarta ja kriisejä tarkastelevan Turusen (1996) mukaan varhaisaikuisuus (20-28v) aloittaa uuden laajan elämänjakson, jota voi luonnehtia *minuuden kehitysvaiheeksi*. Minä nousee esiin ja kohtaa maailman avoimemmin ja suojattomammin. Elämänsä aikana ihminen kerää sisältöjä minänsä piiriin ja rakentaa persoonallisuuttaan. Varhaisaikuisuuden kehitysvaiheessa persoonallisuus rakentuu erityisesti yhteiskunnan ja sosiaalisten yhteyksien kautta - kyseessä on *sosiaalispersonallinen* kehitysvaihe. Asioihin on tunnonomainen suhde, jota leima minäkohtaisuus ja kokonaisvaltaisuus. (Turunen

1996, 131-137.) Näin kokemuksistaan kertoo kemiallisen puunjalostuksen maisterikoulutuksessa opiskeleva miesopiskelija.

En vaihtaisi sitä pois mistään hinnasta. Siitä saa niin paljon kokemusta ja näkemyksiä loppuelämää varten. Kaikkea ei voi lukea kirjoista vaan täytyy kokea.

Kokemus opiskeluajasta on vastaajalle niin merkittävä, että hän uskoo sen vaikutuksen ulottuvan jopa loppuelämään. Mitä vastaaja mahtaa tarkoittaa näkemyksillä? Tarkoittaako hän näkemyksiä itsestä vai tulevasta ammatista - mahdollisesti molempia. Keskeistä hänen vastauksessaan on oppimisen kokemuksellisuus. Turusen (1996) mukaan varhaisaikuinen onkin sekä ulkoisesti että sisäisesti maailmanmatkaaja, jolla on elämys - ja kokemusnäkö. Itsetunto voi kuitenkin edelleen olla haavoittuva ja on kuljettava ulkoisten muuttien ja tapahtumien mukana. Nuori aikuinen on vahvasti oman aikansa kansalainen, aikalainen. Hän imee itseensä keskeisen osan ajan hengestä ja vaikutteista ja virtaukset tarttuvat helposti. Tässä aikalaisuudessa identiteetti on elintärkeä ja tarvitaan samaistumisen kohteita, joiden avulla persoonallisuus rakentuu. (Turunen 1996.) Samaistumisen kohteina mainittiin mm. tutkijan identiteetti, pätevytyminen luokanopettajaksi, ammatti-identiteetti, asiantuntijuus ja klassinen sivistys.

Erittäin tärkeänä, identiteettini on muodostunut "ammatinvalinnan" myötä (kansantaloustiede, nainen)

Nuori aikuinen elää etsimisvaihetta, jota on kunnioitettava ja tuettava vaikka elämässä olisikin harhaan menon vaara. Etsiminen opettaa ihmistä. (Turunen 1996.)

Etsin itseäni, hain rajojani. (psykologia, nainen)

Valtaosa opinnoista kuuluu sen ymmärtämiseen, mitä oikeastaan opiskellaan/pitäisi opiskella, siitä on hyvä jatkaa opiskelua työelämässä. Samaa haaskeluahan se on muunkin elämän puolella, toisilla enemmän toisilla vähemmän. (tietotekniikka, mies)

Suuri osa vastaajista kertoo opiskeluajan hyvistä puolista. Opiskelu-aika on ollut upeaa, monenlaisten elämysten ja kokemusten sävyttämää. Varhaisaikuisella on lapsenomaisen kyky kiintyä välittömään ja kokea elämä parhaimmillaan jännittävänä (Turunen 1996; Arnett 2000; 2006).

Opiskeluaika oli todella hienoa. Jyväskylä on kaupunkina pieni ja helposti hahmotettava, kaikki on lähellä, kaikkeen on helppo päästä mukaan. voi todella muistella viettäneensä opiskelijaelämää:)(luokanopettajakoulutus, nainen)

Loistavaa aikaa. Hyviä ystävyyssuhteita ja oppimista koko ajan. Jotkut näkevät opiskelun vain välivaiheena ennen työntekoa, minulle se on jo elämää sinänsä. (psykologia, nainen)

Ajattelun merkitys koettiin suurempana kuin aiemmissa kehitysvaiheissa (Turunen 1996). Ajattelun koettiin myös kehittyneen, kuten ympäristötieteen naisopiskelija kertoi.

Ajattelutapani on kehittynyt huomasti, varmaankin sekä aikuistumisen että ns. akateemisen koulutuksen ansioista.

Vastaajat kertovat opiskelun antaneen rakennusaineita tulevaa elämää varten mutta yhtä tärkeää on ollut erilaisten elämysten kerääminen. Halu henkilökohtaisella tavalla yhdistää ajattelu ja elämys, elämyksellinen rationalismi - kaipaa arvostusta ympäristöltä (Turunen 1996).

Opiskeluaika on ollut, kaikesta turbulenssista huolimatta, elämäni antoisinta aikaa tähän mennessä. Olen luonut ja vakiinnuttanut varmasti elämäni useimmat tärkeät ihmissuhteet tänä aikana. Olen ottanut opiskelun elämyksenä ja elämäkokemuksena, en niinkään suorittamisena. Näin olen myös nauttinut kursseista ja tenteistä aivan erityisellä tavalla. suomen kieli, nainen

Varhaisaikuisuuden ikävaiheen loppupuolella nousee keskeiseksi tahdon avautuminen ja sen myötä tavoitteiden ja päämäärien asettaminen esimerkiksi ammatillisesti. Tarve suuntautua uranäkymiin tulee näkyviin kiinteämmässä muodossa kuin aiemmin. (Turunen 1996, 135–153.) Vastauksissa pohditaan opiskeluvuosien antia tulevaisuuden kannalta monesta näkökulmasta.

Merkittävänä - olen opiskellut minua kiinnostavia asioita, saanut samalla työkokemusta tekemällä viikonloppuhommia ja kesätöitä sekä löytänyt elämäni miehen! ;) Nyt on hyvä pohja suunnata työelämään. (aikuiskasvatuksen koulutusohjelma, nainen)

Ihminen on mukaan aina ollut ja tulee aina olemaan jossain määrin arvoitus itselleen. Yksi tapa lähestyä arvoitusta on tutkia psyykkisen kehityksen lainalaisuuksia.

Ihmisen mieli, *psyhyke*, rakentuu ajatuksista, tunteista, toiveista ja odotuksista. Minän tunnusmerkkinä on, että ihminen kokee tuottavansa nämä toiminnot. Mielen toiminnot ovat siis minän määräysvallassa. Kussakin elämänvaiheessa ihmisen on laajennettava ja lujitettava minän määräysvaltaa. Minän tehtävänä on hallita erilaisia kehityskriisejä- ja konflikteja. Kehityssysäyksiä antavat ruumis, aivojen kehitys, monenlaiset ympäristön muutokset ja psyyken omat kehityspaineet mm. mielekkyyden etsintä. (Vuorinen 1997, 5-6,11–17.)

Loistavat ja kasvattavat kuusi vuotta! Itsenäistyminen ja kehittyminen ihmisenä olisivat jääneet vaillinaisiksi ilman opiskeluvuosia. Väärät valinnat ovat usein opettaneet jopa enemmän kuin ne oikeat, akateemisessa maailmassa opitaan mielestäni kriitikkistä huolimatta todella elämää varten. (yhteiskuntapolitiikka, nainen)

Kahdella kehityslinjalla on valtava merkitys minän potentiaalina. Ensiksikin eettisellä kypsymisellä, mikä tarkoittaa vastuunottoa omasta elämästä ja muista ihmisistä. Toiseksi, ihmisellä on mahdollisuus elämänotteen syventämisen elämänsä loppuun asti. (Vuorinen 1997, 11–17.) Vastuunoton ja elämänymmärryksen uskotaan lisääntyneen opiskeluvuosien aikana.

Opiskelu on opettanut ottamaan vastuuta tekemisistään. Akateeminen koulutus tosin on saanut hermotkin tiukemmalle ja vastuun ottaminen on ottanut todella koville. Vaatimustaso on välillä niin korkealla ihan omasta takaa. Ilman yliopisto-opiskelua tuskin olisin kuitenkaan se, mitä nyt olen. Uusia, hyviä kokemuksia on tullut, mitä muualta ei olisi saanut ja on oppinut ottamaan asiat kriittisemmin vastaan.(saksan kieli ja kulttuuri, nainen)

4.2 Rakentuvan aikuisuuden teoria

Yliopisto-opinnoissa viihdytään pitkään ja ainakin ulkoisesti elämä saattaa rullata huolettomasti. Akateemiseen vapauteen ja itsemääräämisoikeuteen tottuneelle opiskelijalle työelämän tiukentuneet pelisäännöt saattavat tuntua rajoittavilta ja ahdistavilta. On helpompaa pitkittää opintoja ja käydä hanttihommissa kuin siirtyä kohtuullisessa valmistumisajassa työssäkäyväksi aikuiseksi. Viime aikoina tätä elämänvaihetta, jossa opiskellaan entistä pitempään ja samalla kerätään monenlaisia kokemuksia tulevaa ”oikeaa” aikuiselämää varten, on alettu tutkia enemmän. Yhdysvaltalainen Jeffrey Jensen Arnett (2000; 2006) on antanut vaiheelle nimen

emerging adulthood, rakentuva (kehkeytyvä) aikuisuus. Käytämme termiä *rakentuva aikuisuus*.

Rakentuvan aikuisuuden teoria on uuden vuosituhaten empirinen löytö. Teoria sopii länsimaiseen, myöhäismoderniin aikakauteen. Myöhäismodernin ajan keskeisinä tunnuspiirteinä pidetään yksilöllisyyden korostamista ja elämänhallinnan monimuotoistumista. Yhteiskuntatieteilijöiden mukaan elämä on muuttunut monin tavoin ennustamattomaksi. Ilmapiirin muutosta hallitsee epävarmuus. Epävarmuus kutoutuu yhteiskuntaan sisältä, muokkaa elämisen rakenteita ja uhkaa ihmisen minuutta. (Beck 1992; Giddens 1991; Hoikkala & Roos 2000; Sennet 1998; 2007.) Myöhäismoderni muutos näkyy erityisesti koulutus- ja uravalintoja tekevien nuorten aikuisten elämässä (Honkimäki 2006, 246). Yhteiskuntateoreetikoiden maalaama kuva maailmasta ja tulevaisuudesta on aika synkkä jos sitä vertaa tämän aineiston opiskelijoiden kokemuksiin.

Miten varhaisaikuisten elämäkulku rakentui aiemmin, jos nyt eletään muutoksen ja epävarmuuden maailmassa? Matkaamme vähän ajassa taaksepäin. Neljäkymmentä vuotta sitten Arnettin (2006) mukaan teollistuneiden länsimaiden 22-23-vuotiaat nuoret aikuiset olivat jo asettuneet työelämään, parisuhteeseen ja vanhemmuuteen. Vain ani harvat, varakkaiden perheiden nuorukaiset saattoivat viettää vaellusvuosiaan maailmalla matkustellen ja kokemuksia keräten. Nykypäivänä sekä miehet että naiset elävät vapaina tutkimusmatkailijoina eivätkä osoita vakiintumisen merkkejä, päinvastoin. Aikuiseksi kasvaminen näyttää saaneen uudenlaiset normit. Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset rakenteet, jotka aiemmin antoivat tukea aikuistumiselle ja vakiintumiselle antavatkin nyt paljon vapautta. Aikuistuminen on *yksilöllistä*, jossa oma toiminta, henkilökohtaiset valinnat ja resurssit ratkaisevat. Aikuisuuden uudenlainen rakentuminen näkyy mm. naimisiinmeno- ja lapsensaamisvaiheen siirtymisenä lähelle kolmeakymmentä ikävuotta, massaosallistumisena (erityisesti naiset) korkeakoulutukseen ja aktiivisena muuttamisena. Muuttamista innoittavat laajentuneet opiskelumahdollisuudet, lyhyet työsuhteet uran alussa ja vaihtuvat rakkaussuhteet. (Arnett 2006, 3-7.)

Arnettin (2000, 469, 473) rakentuvan aikuisuuden teoria pohjautuu sekä väestötieteellisiin tilastoihin että empirisiin haastattelututkimuksiin. Pitkän vapaan aikakauden (18-25v.) mahdollistaa länsimainen hyvinvointi ja kulttuuri. Rakentuva aikuisuus ei ole yleismaailmallista, se on mahdollista vain niissä maissa, jotka antavat ”luvan” pitkittyneeseen elämän tutkimusmatkailuun. Arnett pohjaa oman teoriansa

toisiin nuoruutta tutkineisiin teoreetikoihin. Hän muistuttaa, että jo Erik Erikson (1968, 156) uskoi paljon häntä aiemmin siihen, että teollistuneet yhteiskunnat sallivat pidentyneen nuoruuden ja identiteettikokeilut.

Haastatellessaan 18–25-vuotiaita opiskelijoita Arnett huomasi, että kyseessä on uusi kehityksellinen ilmiö elämänkulussa. Rakentuvan aikuisuuden teoria antaa tuoreen lähtökohdan tarkastella oman aikamme nuoren aikuisen kehitystä ja identiteetin muodostumista. Rakentuva aikuisuus on käsitteenä laajempi ja kuvaavampi kuin psykologien aiemmin käyttämä siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen. Rakentuvan aikuisuuden vaihe tarkoittaa käytännössä erityistä *dynaamisuutta, muutosalttiutta ja joustavuutta*. Arnett kiteyttää rakentuvan aikuisuuden viiteen tunnuspiirteeseen: identiteetin tutkiminen, liikkeelläolon aikakausi, itseen keskittymisen (itsenäistymisen) aika, nuoruuden ja aikuisuuden välissä olo sekä suurten mahdollisuuksien aika. (Arnett 2000, 477, 479; 2006, 4, 7.)

Identiteetin tutkiminen (*The Age of Identity Explorations*) on siirtynyt nuoruudesta rakentuvan aikuisuuden aikaan. Arnett hämmästytti itsekin tutkimustuloksia koska oli pitänyt identiteetin kehittymistä itsestään selvänä nuoruuteen kuuluvana vaiheena. Haastattelujen myötä tuli julki nuorten aikuisten oma kokemus. Vasta kotoa poismuuttaminen ja vapautuminen vanhempien kontrollista, kiinnittymättömyys työelämään, avioliittoon tai perheen perustamiseen antaa todellisen vapauden työstää ja tutkia omaa identiteettiä. Pitkään jatkuvien opiskeluvuosien aikana identiteettikokeiluille on tilaa. Identiteettiä tutkitaan erityisesti rakkaussuhteiden avulla. Opiskelu- ja työkokeilujen kautta etsitään omia vahvuuksia ja kiinnostuksen kohteita. Elämänarvoja ja maailmankatsomusta peilataan suhteessa lapsuuskotiin ja vanhempiin. (Arnett 2006, 8-9.)

Liikkeelläolon aikakausi (*The Age of Instability*) tässä elämänvaiheessa sisältää useita merkittäviä muuttamisia. Aikakauden aloittaa tärkein eli kotoa poismuuttaminen. Arnettin tutkimuksissa Yhdysvalloissa se tapahtui yleensä 18 -19 -vuotiaana. Aluksi muutetaan opiskelija-asuntoon yhteen opiskelukaverin kanssa. Seuraava muutos saattaa olla asunto vapailta markkinoilta jo seuraavana vuonna. Useat myös vaihtavat ensimmäisen opiskelupaikan 1-2 vuoden jälkeen. Monet muuttavat jopa väliaikaisesti takaisin vanhempien luokse. Seuraava muutto saattaa kohdistua joko uudelle paikkakunnalle kotimaassa tai ulkomaille opiskelemaan, työhön tai muuten vain maailmalle seikkailemaan. (Arnett 2006, 9.)

Itseen keskittymisen (itsenäistymisen) aika (*The Self-Focused Age*) ei tarkoita itsekkyyden aikaa, päinvastoin. Nuoruuteen verrattuna tässä vaiheessa olevilla on huomattavasti parempi kyky ymmärtää toisten tunteita ja hyväksyä erilaista ajattelua. Suhde omiin vanhempiin saattaa parantua koska nyt vanhemmat voi alkaa nähdä persoonina. Rakentuvan aikuisuuden aikaa eletään ilmapiirissä, jossa on hyvin vähän sosiaalisia velvollisuuksia ja normeja. Ymmärretään, että eletään elämän vapainta aikaa. Toisaalta sekä opintojen että työn parissa tehdään pitkää päivää mutta on myös paljon yksinoloaikaa. Haastatellut eivät halua jatkaa näin loputtomiin, tavoitteena on saavuttaa omillaan toimeen tuleminen, jotta voi tehdä pysyvämpiä sitoumuksia elämässään. Monien mielestä on ensin käytävä läpi itseen keskittymisen vaihe, jotta kykenee aidosti sitoutumaan toisiin ihmisiin, rakkauteen ja työhön. (Arnett 2006, 10 - 11.)

Nuoruuden ja aikuisuuden välissä oloa (*The Age of Feeling In-Between*) luonnehti hyvin vastaus kysymykseen - Tunnetko itsesi aikuiseksi? Kuusikymmentä prosenttia 18 -25- vuotiaista vastasi kyllä ja ei. Nuoria he eivät voi enää olla, koska se tarkoittaa lähinnä kotona asuvaa murrosikäistä - mutta eivät vielä aikuisiakaan. Laajoissa tutkimuksissa teollistuneissa maissa eri etnisillä ryhmillä aikuisuuden kriteerit ovat seuraavat: vastuu itsestä, itsenäinen päätöksen teko ja taloudellinen riippumattomuus. Nämä kaikki ovat vähitellen eteneviä sisäisiä prosesseja, eivät siirtymiä. Aiemmin ajateltiin, että aikuisuus alkaa selkeiden merkkipaalojen myötä, joita olivat valmistuminen ammattiin, töihin meneminen, avioliitto ja lasten hankkiminen. Tutkitut eivät esimerkiksi kokeneet opintojen päättymistä ja naimisiin menemistä aikuistumisen merkinä. Tilastollisesti selkeä aikuisuuteen asettuminen oli nähtävissä vasta 35-vuoden iässä. (Arnett 2006, 11- 12.)

Suurten mahdollisuuksien aika (*The Age of Possibilities*) tarkoittaa erityisen optimistista, suurten toiveiden ja tulevaisuususkon leimaavaa ajanjaksoa. Vaikka tämänhetkinen elämä olisikin ponnistelua ja lapsuuden kotitaustat vaikeuksien sävyttämää, toiveet korjaavasta, paremmasta elämästä ovat korkealla. Kotoa poismuuttaminen on mahdollisuus oman elämän muokkaamiseen sellaiseksi kuin itse parhaaksi näkee. Todellisuus ei ole vielä arkisen, vastuullisen työn ja perheen muodossa pudottanut maan pinnalle. (Arnett 2006, 13 -14.)

Arnett muistuttaa, että vaikka edellä mainitut viisi tunnuspiirrettä ovat selvästi havaittavissa, on tärkeää pitää mielessä, että rakentuva aikuisuus on samalla *erityisen erilaisuuden* aikaa. Tässä vaiheessa sosiaalinen kontrolli ja normit eivät rajaa ihmisen

elämää niin kuin muissa ikävaiheissa – yksilöiden välinen erilaisuus saa täydet mahdollisuudet puhjeta kukkaan. Toisaalta ajanjakso ei ole pelkästään nautittavaa. Monille tämä on aikaa, jolloin ollaan paljon yksin, usein opiskelun ja työn kovassa kuormituksessa. Rakkaussuhteet saattavat päättyä onnettomasti ja tuottaa tuskallisia vaiheita elämään. Opintojen ohessa tehdyt työkokeilut voivat tuoda myös epäonnistumisen kokemuksia. Oman maailmankatsomuksen ja elämänarvojen rakentaminen ei ole sekään helppoa ja yksinkertaista. (Arnett 2000, 474; 2006, 15-16.)

4.3 Rakentuva aikuisuus ja aineisto

Arnett ajoittaa teorianensa ikävuosille 18–25 vuotta, Côté (2006, 108) haluaisi pidentää rakentuvan aikuisuuden käsitettä 18-vuodesta kolmeenkymmeneen, koska hänen mielestään tutkimustulokset alkavat näkyä selkeämmin vasta 25-vuotiailla ja siitä eteenpäin.

Aineistomme vastaajien kokemuksista on löydettävissä monia yhtymäkohtia rakentuvan aikuisuuden tunnuspiirteisiin. Identiteettipohdintoja käydään samoilla elämänalueilla: opiskelussa, harrastuksissa, työssä, parisuhteissa ja maailmankatsomuksen rakentumisessa. Liikkeelläolosta ja usein toistuvista muutoista aineistossa ei ole juurikaan mainintaa. Tämä ei vastaa todellisuutta. Opiskelijakyselyn muissa vastauksissa liikkeelläolo tuli esille ja siihen palaamme tuonnempana. Monet vastaukset kietoutuivat toisiinsa niin, että tuntui vaikealta jaotella niitä vain yhteen rakentuvan aikuisuuden tunnuspiirteeseen. Näin kävi esimerkiksi itseen keskittymisen, nuoruuden ja aikuisuuden välissä olon ja identiteetti pohdintojen kanssa. Omaan kasvuun, aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvää pohdintaa oli paljon. Nuoruus vai aikuisuus- pohdinnoissa ovat aikuistumisen kokemukset selkeästi enemmistönä. Aikuistumista kuvataan monin eri tavoin. Opiskeluaika koetaan ainutlaatuisena aikana oman kasvun kannalta. Kasvamisessa tärkeänä osatekijänä mainitaan myös vastoinkäymiset ja vaikeudet, niiden myötä on saatu enemmän rohkeutta kohdata tulevaisuuden haasteet.

Suurten mahdollisuuksien aika näkyy vastauksissa erityisen tunnepitoisina ilmauksina. Uskotaan, että opiskeluaika on tarjonnut kokemuksia ja näkemyksiä

loppuelämää varten. Opiskeluaikana luodut ystävyysuhteet tulevat säilymään läpi elämän. Väärät valinnat opinnoissa eivät ole lannistaneet - päinvastoin ne ovat toimineet tärkeinä oppimisen paikkoina. Rahatilanne on ollut tiukka mutta sen on korvannut vapaus ja huolettomuus. Vapaa, huoleton elämänjakso toimii hyvänä pohjana tulevaisuuden vakiintumiselle. Työllistyminen ei pelota ainakaan kaikkia, sillä *akateemisesta sivistyksestä nauttii työttömänäkin*. On myös selvitty kamalista parisuhteista ja oman elämän kasvukriiseistä.

Arnettin mainitsema *erityinen erilaisuus* saa myös äänen vastauksissa. Toisille opiskeluaika on ehdottomasti elämän parasta aikaa. Eräälle vastaajalle kokemus elämän rakentumisesta opiskeluaikana on ollut *rajoittava, stressaava, testaava, köyhä, nälkäinen, näyttövaihe, käytännössä lähes hyödytön*. Opiskeluaika on myös ihan tavallista elämää, joka ei poikkea muusta elämäkulusta. Aiemmat opinnot ovat jonkun mielestä olleet merkittävämpiä kuin yliopisto-opinnot. Opiskeluaika on myös saattanut sisältää niin vaikean henkilökohtaisen elämäntilanteen, että voimat ovat menneet vain päivästä toiseen selviytymiseen. Ei ole ollut mahdollisuutta viettää mitään erityistä opiskelijaelämää. Opiskeluaika saattaa olla myös *kärsimätöntä oikean elämän odottelua* – pakollisen tutkinnon suorittamista. Seuraavaksi käymme vastausaineistoa läpi rakentuvan aikuisuuden tunnuspiirteitä etsien.

4.3.1 Identiteetin tutkiminen

Erittäin tärkeänä identiteetin kypsyttelyaikana ja kokemusten keräämisaikana. (valtio-oppi, nainen)

Opiskeluaikani on minulle tärkeää oman ammatillisen sekä henkilökohtaisen identiteetin löytämisen aikaa, jonka ajanjaksoja sekä keskeisiä tapahtumia ja tunteita tulen muistelemaan lämmöllä. (sosiologia, nainen)

Identiteetti mainitaan vastauksissa yhteensä neljätoista kertaa. Identiteetin tutkimista opiskeluvuosien aikana kuvataan monipuolisesti. Identiteettiä haetaan aktiivisesti mutta se myös rakentuu, muodostuu, kehittyy, löytyy, muokkautuu ja kypsyy. Identiteetti koetaan sekä henkilökohtaisena että ammatillisena prosessina. Identiteetin löytäminen sisältää tapahtumia, kokemuksia ja tunteita. Vastauksissa identiteetti on muodostunut ammatinvalinnan ja ammattitaidon kehittymisen myötä. Pääsääntöisesti ajanjaksoa kuvataan identiteetin kannalta joko merkittävänä tai

erittäin merkittävänä. Merkittävää on opintojen myötä tapahtuva kasvu rohkeammaksi ja vahvemmaksi. Itsestä löytyy uudenlainen uskallus ottaa vastaan monenlaisia asioita ja haasteita. Vain yhdessä vastauksessa opiskeluajan vaikutus ammatilliseen identiteettiin koetaan olevan *yhtä tyhjän kanssa*. Identiteettiin rinnastuu puhe minästä ja itsestä. Identiteettipohdinnoissa etsitään itseä, omaa tietä ja omia rajoja. Filosofian päättövaiheen opiskelijan kokemus tiivistää paljon:

Yliopisto on pitkälle muokannut suunnitelmiani ja tavoitteitani! Tuntuu hyvin johdonmukaiselta osalta elämää. Filosofian opiskelu ja akateeminen tutkinto ovat muokanneet identiteettiä positiivisesti ja antaneet selkärangaa. (filosofia, nainen)

Yliopisto-opintojen merkityksestä identiteetin rakentamiseen kerrotaankin vastauksissa monella tapaa. Akateeminen oppimisympäristö eli yliopisto kokonaisuutena on tärkeä. Oman tieteenalan löytyminen, opiskelutyö ja tutkinto muodostavat identiteetin selkärangan. Lisäksi koetaan, että opinnot vahvistavat omaa identiteettiä myös työelämä- ja sosiaalisten taitojen osaamisessa.

Opiskeluaika on ammatti- ja muun identiteetin hakuaikaa. Oman minuuden hakeminen tapahtuu suurelta osin muihin ihmisiin tutustumisen yhteydessä. Opiskeluaikana syntyikin monia elämän läpi kestäviä ystävyksiä. (englanti, mies)

Oman identiteetin koetaan rakentuvan ihmissuhteiden kautta mutta opettajien tai yliopiston muun henkilöstön vaikutuksesta kerrotaan aineistossa vain parissa vastauksessa. Ihmissuhteista puhuttaessa on siis kyse kavereista ja ystäväistä. Opiskelukaverit, ystävät ja seurustelusuhteet mainitaan tällä hetkellä elämän tärkeimpiä kokemuksia. Uskotaan vahvasti, että opiskeluaikana luodut ystävyysuhteet kestävät läpi elämän.

Oman identiteetin rakentumisen ja oman paikan yhteiskunnassa löytymisen aikaa. (psykologia, nainen)

...Oman maailmankuvan ja persoonallisuuden muokkaajana erittäin merkityksellinen. Tuntuu, että tunnen itseni huomattavasti paremmin, kuin ne jotka ovat valinneet lyhyemmän ja alemman koulutusuran tai nopeammin valmistuneet ja työelämään siirtyneet... (suomen historia, mies)

Identiteetin rakentuminen on myös oman maailmankuvan muokkautumista. Pitkä, huoleton opiskeluaika nähdään takeena minän kypsymiselle ja sitä kautta syntyvälle itsetuntemukselle. Ajatus tulevaisuuden putkitutkinnoista ja nopeutetuista valmistumisajoista kauhistuttaa akateemiseen vapauteen tottuneita. Opiskelujen ohella käydään työssä ja ollaan mukana järjestötoiminnassa. Identiteetin kehittämisessä myös näillä kokemuksilla koetaan olevan merkitystä. Samalla kun identiteetti erilaisten toimintojen kautta rakentuu, aukenee oma paikka yhteiskunnassa.

4.3.2 Liikkeelläolon aikakausi

Tärkeätä aikaa se on. Itsenäistyminen tapahtui siinä samalla, kun muutti pois kotoa ja alkoi itse päättää kaikista asioistaan. Uusi kaupunki, uudet ystävät. Hieno kokemus kaiken kaikkiaan...(nainen, tietotekniikka)

Se on ollut hyvää ja rikasta aikaa: uusia ystävyysuhteita, vapautta, mielenkiintoisia, mielekkäitä kursseja, itseen tutustumista, ulkomailla vaihdossa oloa (onnistunut aika)...(psykologia, nainen)

Liikkeelläolosta ja muuttamista puhutaan aineistossa Arnettin tutkimuksiin verrattuna vähän. Tähän voi olla syynä vastaajajoukon elämäntilanne. Suurin osa on jo opiskelujen päätösvaiheessa (70 %) ja yli puolet asuu avo- tai avioliitossa. Kotoa pois muuttaminen mainitaan tärkeänä oman elämän aloituksena. Uusi paikkakunta ja uudet ystävät on tervetullut elämänvaihe. Opiskelijavaihdosta ulkomailla on pari mainintaa ja se koetaan onnistuneeksi, kasvattavaksi ajaksi. Liikkeelläolon tärkein syy opiskeluaikana on toisella paikkakunnalla asuminen. Opiskelun sosiaalisen verkoston ja toisella paikkakunnalla asumisen yhdistäminen koetaan vaikeaksi ja raskaaksi. Toisaalta vaikeutta siedetään sillä opiskelu merkitsee *täysin omaa juttua*. Jotkut elävät koko opiskeluajan kahdella paikkakunnalla seurustelusuhteen vuoksi. Etäsuhteen ylläpitäminen saattaa merkitä juurtumattomuutta opiskelupaikkakunnalle, opinnot ovat vain väliaikaisratkaisu, koska rakkaussuhde vie huomion muualle.

Liikkeellä ollaan kuitenkin myös suomalaisessa korkeakoulutuksessa. Joka kuudes perustutkinnon suorittanut on vaihtanut alaa korkeakoulutuksen sisällä. Noin viidesosa on keskeyttänyt opintonsa siirtyäkseen ei-akateemiseen koulutukseen tai jättäytynyt kokonaan koulutuksen ulkopuolelle. (Määttä 2006, 227.) Oppilaitoksen vaihtamista harkitsevia oli koko opiskelijakyselyssä 18.6 % vastaajista. Eniten

vaihtoa mietittiin opintojen alussa alle 40 opintoviikkoa suorittaneiden joukosta jopa 41 %. Pääainetta tai koulutusohjelmaa oli vaihtanut noin joka kymmenes (13 %) ja suurin piirtein saman verran (12 %) harkitsi alan vaihtoa. (Penttinen & Falck 2007, 49–50.) Jalkasen tutkimuksessa (1997, 132–136) mukaan uusien ylioppilaiden (vuosi 1984) sijoittuminen koulutukseen aktiivisesta pyrkimisestä huolimatta kesti keskimääräisesti runsaat kaksi vuotta. Ensimmäisenä vuonna tutkittavien joukosta (n=870) aloitti opintonsa vain runsas kolmannes ja näistäkin vain puolet oli lopullisia. Puolet ylioppilaista aloitti vasta kolmantena tai neljäntenä vuonna ja useimmat heistä aloittivat ensimmäistä kertaa. Runsas kolmannes eteni koulutusurallaan vähintään kahta aloitusta käyttäen.

4.3.3 Itseen keskittymisen ja itsenäistymisen aika

Vapaana, vapaana ja vapaana. Vastuullisena vain itselleni ja intohimoilleni. Opiskelujakso on ammatinvaihdon ja uuden työuran välissä, ennen perhe-elämä vaihetta. (erityispedagogiikka, nainen)

Opiskelu-aika koetaan aineistossa ainutlaatuisena ja vapaana elämänvaiheena, jossa tekemisistä ollaan vastuussa vain ja ainoastaan itselle. Vaikka opiskelu rajoittaakin elämää yhteen paikkaan, on vapaus päättää omista asioista. Valinnanvapaus yliopisto-opinnoissa on ehdottomasti säilytettävä eikä opiskelua saa alkaa kiristää opintoaikojen rajauksella. Akateeminen vapaus kannustaa ja antaa vapaat kädet etenemiseen muillakin elämän alueilla. Vapauteen kuuluu myös itsekurin harjoittaminen eli *on potkittava itsensä liikkeelle jos meinaa saada jotain aikaiseksi*. Joskus opiskelu-aika merkitsee yksinäisyyttä. Massaluennoilla ei tutustu helposti ihmisiin ja omat kaverit ovat hajallaan ympäri yliopistoa..

Itsenäistymisestä puhutaan seitsemässätoista vastauksessa. Itsenäistyminen on *irtiottoa vanhemmista ja omien siipien kokeilua*. Opiskelu-aika toimii hyvänä valmentajana itsenäiseen elämään ja omillaan toimeen tulemiseen. Itsenäistymisen kokemus tulee tekemällä oppien, tarvitaan itsenäistä päätöksentekoa ja asioiden hoitamista itse. Henkisesti itsenäisyys tarkoittaa lisääntyneitä elämänhallinnan tunteita, suunnitelmallisuutta, pitkäjänteisyyttä, vastuunottoa sekä itsestä että toisista ihmisistä. Itsenäistymisvaihe sisältää myös vaikeuksien läpikäymistä mutta niiden uskotaan opettavan avoimuutta ja rohkeutta. Opiskeluajan itsenäistymiskokemus on hyvä ja tärkeä pohja tulevaisuudelle. Kaveripiirit, ystäväverkostot ja sosiaalinen

elämä elää kukoistuskautta. Parisuhteen muodostaminen, kehitys ja vakiintuminen mainitaan yhtenä tärkeänä osana itsenäistä elämäntapaa.

Opiskeluaikana olen itsenäistynyt ja oppinut tulemaan omillani toimeen. (matematiikka, nainen)

Opiskeluaika on valmentanut itsenäiseen elämään ja luonut verkoston mukaviin ystäviin. Erittäin hyödyllistä:) (matematiikka opettajalinja, mies)

4.3.4 Nuoruuden ja aikuisuuden välissä

Nuoruus mainitaan aineistossa kahdeksan kertaa. Opiskeluaika on tärkeä osa nuoruutta. Opiskelijaelämän koetaan pidentävän nuoruutta koska se sisältää paljon vapautta ja huolettomuutta. Nuoruudesta halutaan nauttia ja elää sitä yhdessä opiskelukavereitten kanssa. Toisaalta nuoruuden identiteetin etsintä myllerryksineen saattaa tulla yllättäen vasta opiskeluaikana ja aiheuttaa ahdistuksen. Joku kertoo oman nuoruutensa muuttuneen selkeästi aikuisuudeksi opiskeluvuosien aikana. Eräässä vastauksessa nuoruus päättyy valmistumiseen. Valmistumisen myötä menetetään ainutlaatuinen vapaus sillä työelämässä ei uskota olevan juurikaan vapautta. Tulevaisuudessa on varauduttava juurettomuuteen, lyhytaikaisiin työsuhteisiin ja perheen perustamistoiveet saavat vielä odottaa.

Hyviä ihmissuhteita tullut luotua, ja tullut ns. nuoruus elettyä opiskelijaelämässä remutessa. (tietojärjestelmätiede, nainen)

Elämän rakentumisen kannalta opiskeluaika oli vapaata ja selkeästi nuoruusaikaa. Esim. perheen perustaminen ei ole ollut lainkaan ajankohtaista. Nyt opintojen ollessa takanapäin elämän tasaantuminen tai vakiintuminen tuntuu olevan vain entistä kaukaisempi asia... (kasvatustiede, nainen)

Aikuistumisesta kerrotaan kahdessakymmenessä vastauksessa. Aikuistumiseen on tarvittu kypsymistä, omaa aikaa ja rauhaa - pitkää opiskeluaikaa. Eräälle opiskelijalle vasta ammattikorkeakoulun ja yliopistotutkinnon suorittaminen peräkkäin on antanut riittävän pitkän ajan aikuistua. Kokemus aikuistumisesta on *henkistä kasvua* ja *oman itsen löytämistä*. Luottamus omiin kykyihin on lisääntynyt ja toisaalta helpotuksen tunne siitä ettei kaikkea tarvitsekaan vielä hallita. Akateemisen opiskelun ilo on vapautta ja vastuuta oman osuuden hoitamisesta. Opiskelujen ja vuosien myötä oma

ajattelutapa on kehittynyt *huimasti* ja antaa suuntaa tulevaisuuteen. Villit ja rankat opiskeluvuodet alkavat olla taaksejäänyttä elämää ja *bilettäjä loikkaa* kohti aikuisuutta. Aikuisuus koetaan myös asiana joka tapahtuu opiskeluvuosien aikana - *Aikuiseksihan tässä on tultu*. Puolison löytäminen ja perheen perustaminen on toisille selkeä merkki aikuistumisesta. Opintojen päätösvaiheessa luodaan katsetta koko opiskeluaikaan. Aikuistuminen koetaan päätösvaiheen tilana. Opintojen alku on sisältänyt epävarmuutta ja hajanaisuutta. Tunne on heijastunut myös muuhun elämään ja vasta opintojen loppuvaiheessa elämän perusasiat alkavat asettua kohdalleen.

Aikuistuminen, selviytyminen ja välivaihe ennen siirtymistä aikuiseen vastuulliseen elämään. Tärkeää aikaa kokea, nähdä, matkustaa ja luoda kontakteja. Sitä ei sopisi kiirehtiä liiaksi. (yleinen historia, nainen)

Opintoja aloittaessa olin juuri päässyt ylioppilaaksi enkä ollut ehkä valmis yliopisto-opintoihin. En osannut tehdä tarpeeksi järkeviä valintoja, enkä osannut olla tarpeeksi aktiivinen ja vaativainen opetuksen ja ohjauksen suhteen. Opintojen aikana olen kypsynyt paljon ja nyt ajattelen monesta asiasta täysin toisella tavalla. Tekisin varmasti ihan toisia valintoja kuin silloin kun en vielä tiennyt mistään mitään. Toisaalta opiskeluaika on ollut hyvää ja turvallista siinä mielessä, että on saanut rauhassa kypsyä ja kasvaa aikuiseksi. Vaikka opiskelualan olisin voinut valita toisin, niin kyllä uskon että opiskeluaikasta olen saanut myös paljon hyvää tulevaa elämää varten. (kasvatustiede, nainen)

Erittäin tärkeänä. Tuntuu, että näitten vuosien aikana minusta on tullut minä. Vaikka eihän se tietty pelkästään niinkään ole. Kaipa sitä on aikuistunut. (historia /kasvatustiede, mies)

Aikuisuuttakin enemmän aineistossa kerrotaan omasta kasvusta. Ihmisenä kasvaminen mainitaan 22 kertaa. Kasvu opiskeluvuosien aikana koetaan hyödyllisenä, antoisana, oleellisenä, elämää suuntaavana, itseisarvoisena, merkittävänä, mahtavana mutta myös stressaavana. Kasvua tapahtuu kaikilla elämän alueilla. Kasvuvaihe omalle itselle on tärkeää ennen perheen perustamista. Kasvuun rinnastuu puhe ihmisenä kypsymisestä ja elämän opiskelusta.

Kasvaminen on sekä ihmisyyden että asiantuntijuuden kasvua. Kasvaminen tarkoittaa vastuun ottamista omista valinnoista ja ymmärrystä mitä elämältä oikein haluaa. Yliopistolta tullaan ottamaan sitä mitä tarvitaan oman tulevaisuuden rakentamista varten. Toisaalta opettajakunta ja opinnot tuottavat myös pettymyksiä: *Proffat eivät olekaan välttämättä neroja, tai jos ovat, tietämys on hyvin kapea-*

alaista. Kasvamisen mahdollistaa oma aika, vapaus ja itsenäisyys. Myös vastoinikäymiset koetaan kasvattavina mutta ei ole itsestään selvää kyetä kääntämään niitä hyödykseen. Onnekkait selviytyvät opintopolulla mutta jotkut kompastuvat. Henkilökohtaiset kasvukriisit voivat estää opiskelijaelämän viettämisen ja voimat menevät selviytymiseen.

Hienoa, joskin varsin rankkaa henkisesti, kun itse sai etsiä kaiken tiedon ja taistella tuulimyllyjä vastaan. Olen tullut itsevarmemmaksi ja kypsyynt ihmisenä. Olen ylpeä saavutuksistani ilman muuta. Vastoinikäymiset kasvattaa, mutta olisi niitä voinut olla vähemmänkin, sillä tiedän monen kompastuneen niihin. itse oli onnekas kun selviydyin. (liikuntalääketiede, nainen)

4.3.5 Suurten mahdollisuuksien aika

Opiskelu-aika on monissa vastauksissa *erittäin tärkeä, rikas, valtavan antoisa, ihana ja kehittävä* ajanjakso elämässä. Elämän parasta aikaa se on kolmentoista vastaajan mielestä. Akateeminen maailma tarjoaa, kritiikistä huolimatta, aidon ja monipuolisen oppimisympäristön oikeaa elämää varten. Omat oppimistulokset ja opetuksen taso eivät ole tärkein asia. Uskotaan ja luotetaan siihen, että oppiminen jatkuu ja käytännöllistyy työelämässä. Tärkeintä on opiskeluajan elämyksellisyys, on saatu paljon loppuelämää varten. Opiskelu-aika kartuttaa valmiuksia, vahvistaa omillaan pärjäämistä, pätevöittää mutta myös mahdollistaa melkoisen rilluttelun.

Opiskelu-aika on kokemusta siitä, että on oppinut nauttimaan elämästä. Se ei ole välivaihe vaan elämää itsessään. Opiskeleminen ei ole pelkkää suorittamista vaan elämyksiä - kursseista ja tenteistä osataan nauttia. Vaikka rahatilanne on tiukka ja tehdään työntäyteisiä päiviä kokemukset ja elämykset kantavat. Tärkeää on myös opettajien kannustus ja tuki opiskelussa. Yksi vastaaja kertoo kohdanneensa kielten laitoksella *joukon mahtavia opettajia*, jotka todella haluavat opiskelijoiden oppivan eivätkä jätä heitteille. Jyväskylä saa maininnan sopivan pienenä ja helposti hahmotettavana, turvallisena opiskelukaupunkina. Jollekin opiskeleminen ja pätevytyminen juuri Jyväskylän yliopistosta on ollut ilon ja tyytyväisyyden aihe.

Loistavat ja kasvattavat kuusi vuotta! Itsenäistyminen ja kehittyminen ihmisenä olisivat jääneet vaillinaisiksi ilman opiskeluvuosia. Väärät valinnat ovat usein opettaneet jopa enemmän kuin ne oikeat, akateemisessa maailmassa opitaan

mielestäni kritiikistä huolimatta todella elämää varten.(yhteiskuntapolitiikka, nainen)

Opiskelija-aika on ollut elämäni parhainta aikaa. Olen kasvanut ihmisenä, oppinut ottamaan vastuuta omasta elämästäni. Oppinut kuitenkin myös nauttimaan elämästä ja ystävistä.(saksan kieli ja kulttuuri, nainen)

Uudet ystävyysuhteet ovat siis opiskelijaelämän tärkeimpiä asioita, kokokohta, ne ovat vastaajien kokemuksissa yhtä arvokkaita kuin itse opiskelu. Uskotaan, että opiskeluaikana luodaan ja vakiinnutetaan elämän tärkeimmät ihmissuhteet. Mutta voi käydä myös toisin. Elämän paras aika saattaa kaatua ystävien puutteeseen - *pitäis olla ihmisen parasta aikaa mutta eihän se sitä oo jos ei oo kavereita.*

4.4 Moni-ilmeinen identiteetti

Nopeatempoisessa maailmassa identiteetistä on tullut teoreetikoiden suosima avainkäsite, jonka kautta pyritään ymmärtämään, mitä muutos merkitsee yksilöille. Identiteetti nousee huomion kohteeksi silloin kun se alkaa muuttua ongelmalliseksi tai siihen kohdistuu voimakkaita muospaineita. Näyttääkin siltä, että oman minuuden ja identiteetin rakentamisesta on tullut arjen keskeinen tehtävä. (Eteläpelto 2007, 93–94.)

Seuraavaksi perehdymme tarkemmin nykyisiin monitieteisiin minuus- ja identiteetikäsityksiin ja annamme aineiston käydä vuoropuhelua näiden käsitysten kanssa. Psykologiaa edustavan Fadjukoffin (2007, 57) mukaan identiteetin rakentaminen merkitsee käsityksen muodostamista omasta yksilöllisyydestä, arvoista ja niistä päämääristä, joihin elämässä pyrkii. Identiteetti antaa pohjan sitoutumiselle ammatilliseen valintaan, parisuhteeseen, perherooliin sekä uskonnolliseen ja poliittiseen ideologiaan. Uskonnollisista tai poliittista sitoumuksista ei vastausaineistossa ollut mainintoja mutta ammatti, parisuhde ja perhe mainittiin useaan kertaan.

Tärkeänä, se luo perustan kaikelle tulevalle, uralle, ammatti-identiteetille, ystävyysuhteiden luomiselle. sosiaalityö, nainen

Minä- ja identiteettipohdintojen ajateltiin aiemmin kuuluvan yhtenä tärkeänä kehitystehtävänä nuoruuteen. Nykytutkimukset ja -käsitykset (Fadjukoff 2007; Rautio & Saastamoinen 2006; Eteläpelto, Collin & Saarinen 2007) ovat kuitenkin osoittaneet, että identiteetin prosessointi jatkuu pitkälle aikuisikään. Mielenkiintoista opinto-ohjauksen näkökulmasta on lisäksi se, että identiteettikehitykseen voidaan vaikuttaa. Identiteettikehitys on psykososiaalinen prosessi, jota voidaan tukea suunnittelemalla onnistumisen kokemuksia ja tavoitteellista toimintaa sisältäviä aktiviteetteja. Lisäksi on tärkeää tarjota mahdollisuus luoda merkitseviä ihmissuhteita sekä vahvistaa ryhmään kuulumisen tunnetta. (Fadjukoff 2007, 61.) Fadjukoffin tuore väitöstutkimus saa aineistossa vastakaikua aikuisopiskelijalta:

Kolmekymppiselle tämä on hyvä ratkaisu. Enää ei ole elämä tyhjää eikä merkityksetöntä. Ja opiskella ikään kuin saa, ei ole pakko. Siihen on positiivisella tavalla oikeus. Tosin itsetuntoa nakertaa nuo fiksummat, 10 vuotta nuoremmat opiskelijat. Taitaisin kaivata jotain vertaistukiryhmää tällaisille vähän vanhemmille opiskelijoille. (matematiikka, nainen)

Minuuden ja identiteetin kysymykset eivät ole pelkästään psykologiatieteiden tutkimuksen kohteita. Identiteetti kiinnostaa yhtä lailla politiikan, kulttuurin, sosiologian, teologian, kasvatustieteen jopa biologian alalla. Psykologiatieteissä (Rautio 2006, 11–22) ihmisen käsitettä on perinteisesti tarkennettu puhumalla minuudesta, identiteetistä ja persoonallisuudesta. Identiteetillä on pitkät historialliset juuret. Rautio poimii identiteetin ja minuuden käsitteiden perustaksi ensin filosofeja mm. stoalaisen filosofi Senecan, kartesiolaisen dualismin edustajan Descartesin (1596–1650) sekä skottivalistajat David Humen (1711–1776) ja Adam Smithin (1723–1790). Käännös psykologian puolelle tapahtuu William Jamesin (1842–1910) luoman psykologisen minä-käsitteen myötä. Hänen jälkeensä seurasivat G.H. Mead, Sigmund Freud, ja lopulta Erik H. Erikson, jota monet nykytutkijat pitävät identiteettiteorian isänä. Erikson ennakoiki yli viisikymmentä vuotta sitten yhteiskunnan kehitystä ja identiteettiä hämmästyttävän osuvalla tavalla:

”Teollinen vallankumous, maailmanlaajuinen tietoliikenne, standardisointi, keskitys ja koneellistaminen uhkaavat identiteettejä, jotka ihminen on perinyt primitiivisistä, agraareista, feodaalisista ja aristokraattisista kulttuureista...Identiteetin menettämisen pelko hallitsee suurelta osin meidän irrationaalista motivaatiotamme...Tässä kriisitilanteessa ihmismassat ovat

valmiit etsimään pelastusta jostakin valeidentiteetistä.” (Erikson 1982, 407–408)

Vale tai tosi - identiteetti kiinnostaa. Identiteetistä käydään vilkasta väittelyä mm. yhteiskuntatieteiden piirissä. Kyse on Hallin (2002) mukaan ajattelumallista, jossa vanhat, vakaat identiteetit ovat rappeutumassa. Luokka, sukupuoli, seksuaalisuus, etnisyys, rotu ja kansallisuus antoivat meille aiemmin selkeän aseman sosiaalisina yksilöinä. Uudet identiteetit ovat tulossa ja sirpaloittavat yksilöä. Identiteetikriisi on osa laajempaa yhteiskunnan muutosta, joka siirtää paikaltaan keskeisiä rakenteita, prosesseja ja kehikkoja, joiden varassa identiteetti aiemmin lepäsi. Hall korostaa identiteetti- ilmiön mutkikkuutta ja kehittymättömyyttä sekä oman ammattikuntansa mielipiteiden jakautumista. Identiteetti on hänen mielestään alusta pitäen keksintöä ja se muodostetaan epävakaassa kulttuuristen ja historiallisten tarinoiden kohtauspisteessä. Identiteetti on aina ollut historiallisesti pirstoutunut, mutta vasta 1900-luvun lopussa, se ikään kuin havaitaan. Hall kertoo omaavansa maahanmuuttajan identiteetin, *olla hiljakkoin maahan muuttanut*, joka tuntuu nyt olevan monen postmodernin ihmisen kokemus. (Hall 2002, 11-20.) Seuraavat kaksi aineisto-esimerkkiä kertovat omalla tavallaan ”maahanmuuttajan” kokemuksesta:

Opiskelua on hankaloittanut koko ajan tunne siitä, että olen jatkuvasti väärään aikaan kylläkin oikeassa paikassa. Etenen liian nopeasti laitoksen mielestä tai ainakin tällaisen kuvan jatkuvasti antavat. Tämä on luonut varjon opiskelulle ja jossain määrin itsetunnolle.(sosiaalityö, nainen)

Opiskeluista pari ensimmäistä vuotta meni kokeillessa sitä toimiiko klisee "opiskelu elämän parasta aikaa" todellakin. Hieman siis selvitellessä omillaan oloa ja omaa hurruttuaan.. Sitten selkeni ja opiskelustakin alkoi saada kunnolla otetta ja innostus kasvoi aivan toisella tavalla kuin heti koulusta tänne yo:hon siirryttyäni.(pohjoismainen filologia, nainen)

Juuri nyt sekä minuus että yhteiskunta näyttää olevan liikkeessä. Identiteettiprosessi on aiempaa avoimempi, moninaisempi ja ongelmallisempi. Tästä syntyy postmoderni subjekti, jolla ei ole pysyvää identiteettiä. Identiteetistä tulee *liikkuva juhla* joka muokkautuu koko ajan suhteessa ympäristöön. Tällainen identiteetti ei ole biologisesti vaan historiallisesti määräytynyt. Sisällämme on ristiriitaisia ja eri suuntaan tempoilevia identiteettejä. Yhtenäinen identiteetti on fantasiaa, vain lohduttava tarina ja minä-kertomus. (Hall 2002, 21-23.) Aineistosta löytyy hapuilun, epävarmuuden ja etsiskelyn ilmauksia:

Valtaosa opinnoista kuuluu sen ymmärtämiseen, mitä oikeastaan opiskellaan/pitäisi opiskella, siitä on hyvä jatkaa opiskelua työelämässä. Samaa haeskeluahan se on muunkin elämän puolella, toisilla enemmän toisilla vähemmän. (tietotekniikka, mies)

Opiskellessa olen oppinut, että elämä ei koskaan rakennu valmiiksi. Jatkuvaa kehittymistä tämä on: tänään teen niin kovin tyhmiä asioita, jos tyhmyyttä mitataan vuoden päästä. (tietotekniikka, tieteellisen laskennan linja, mies)

Yhteiskunnan muutos on yksi aikamme muotiaihe, jota tutkitaan eri tieteiden alalla. Hall (2002) kyseenalaistaa muutospuheen ja väittää ettei yhteiskunta ole koskaan ollut yhtenäinen, kiinteä kokonaisuus. Ulkoiset voimat hajauttavat ja siirtävät yhteiskuntaa paikaltaan kaiken aikaa. Traditionaalisen ja modernin yhteiskunnan leikkauspiste voi tuottaa myös myönteisiä piirteitä identiteettien artikulaation eli niveltämisen muodossa. Artikulaatio antaa mahdollisuuden uusien subjektien tuottamiseen samalla kun menneistä vakauksista päästetään irti. (Hall 2002, 24-26.) Vastausaineiston yleisilme oli tyytyväisyys elämän rakentumiseen opiskeluaikana - oli eletty monella tapaa hyvää kasvun aikaa omassa elämässä. Puhtaasti negatiivisen vastauksen antoi aineistossa yhdeksän vastaajaa, joista seuraavaksi kaksi poimintaa:

Melko harmaana ja yksitoikkoisena. (markkinointi, mies)

Valitettavan nopeasti kuluneena. En ole saanut siitä irti sitä, mihin nyt näen olleen mahdollisuuksia. (erityispedagogiikka, nainen)

Yksi merkittävistä aikalais sosiologeista, Zygmund Bauman (1997) lähestyy identiteetikysymystä mm. kaupallistumisen kautta. Nykyiset kulutusyhteiskunnat tarjoavat laajan kirjon kaupallisia identiteettejä, joista jokainen voi etsiä, sovittaa ja löytää omiaan. Kaupalliset identiteetit ovat siitä huolettomia, että niihin on jo valmiiksi asennettu arvostus eikä sitä tarvitse erikseen hankkia. (Bauman 1997, 128.) Pitkää koulutusta ja akateemista identiteettiä arvostetaan Suomessa. Säilykö arvostus maisteri- ja tohtoritutkintojen määrän kasvaessa vuosittain huimaa vauhtia? Onko tulevaisuuden yliopisto moderni koulutustavaratalo, josta voi hankkia sopivia ”tutkintopalikoita”?

Tämä palikka sopii loistavasti tukemaan työelämäpalikkaa. Elämässä on kuitenkin paljon muitakin palikoita... "Those were the best days of my life" Bryan Adams. (laskentatoimi, mies)

Ihmisyyttä ja hyvää elämää pohtinut teologi ja eetikko, Martti Lindqvist (2003, 28) ottaa myös kantaa identiteettiin. Identiteetin rakentamis-ajatus ei saa kannatusta Lindqvistiltä. Hänen mielestään ihminen ei tietoisesti rakenna itseään ja identiteettiään (uudelleen) - vaan ne syntyvät hänelle. Syntymiseen tarvitaan tyhjää tai tyhjentynyttä tilaa, joka alkaa itsestään täytyä. Aineistossa ”tila” on luettavissa omana aikana, joka täyttyy monista edelläkin esille tulleista merkityksistä ja elämän rakennusaineista.

Sosiaalisen oppimisen teoreetikko Wenger (1999, 263) painottaa ympäristön eli yhteisön merkitystä identiteetin rakentamisessa. Koulutuksen syvimmän merkityksen Wenger näkee juuri identiteetin avaamisessa uusille olemuksille ja niiden tutkimiselle. Jos koulutuksella tähdätään uuteen kompetenssiin, on avattava uusia mahdollisuuksia identiteettien neuvotteluun. Monet opiskelijat painottivat vastauksissaan opintojen ja ystävien merkitystä, yliopisto-opettajien vaikutuksesta on vain yksi maininta koko aineistossa. Onko massoittuneessa nyky-yliopistossa aikaa ja mahdollisuuksia käydä neuvottelua identiteetistään opettajien tai muun henkilökunnan kanssa? Aineistossa yksi onnekas vastaaja oli löytänyt välittävän yhteisön sivuainelaitokselta:

Opiskeluaika on varmasti elämäni parasta aikaa! En ole varma oppimistuloksista - välillä tuntuu, etten ole oppinut mitään konkreettista ja että työelämässä sitten vasta oppii jotain todellista. Mutta olen saanut niin mahtavia ystäviä ja hauskoja kokemuksia, ettei haittaa, vaikei opetuksen taso niin korkea olekaan. Odotin kyllä yliopisto-opetuksen olevan korkeatasoisempaa. Kielten laitoksella se sitä onkin - luen sivuaineena saksaa ja sinne on kasaantunut joukko aivan mahtavia opettajia, jotka todella haluavat meidän oppivan. Taloustieteissä opettajilla ei keskimäärin ole yhtä suurta kiinnostusta opiskelijoita kohtaan. (markkinointi, ei mainintaa sukupuolesta)

Eteläpelto (2007, 96–98, 101) tarkastelee identiteettikysymystä oman tieteenalamme näkökulmasta. Identiteetin renessanssin on hänen mielestään aiheuttanut kasvatopsykologian ja – sosiologian oppimisteorioiden sosiaalinen käänne. Identiteetti toimii yksilöllisen ja yhteiskunnallisen leikkauspisteessä. Lähestyttäessä identiteettiä täytyy kiinnittää huomio niin yksilölliseen kuin sosiaaliseen todellisuuteen. Kasvatustieteessä identiteetin ymmärtäminen auttaa ymmärtämään mitä ovat ne prosessit, jota kautta yksilöllinen ja yhteisöllinen kohtaavat ja vaikuttavat toisiinsa. Eteläpellon (2007, 102) mukaan 2000-luvulle tultaessa identiteetti ymmärretään yhä selvemmin oppimisen ja sosiokulttuurinen ympäristön

puuttuvaksi linkiksi. Oman tieteenalan löytyminen on merkittävä kokemus ja antaa tarkoituksen elämään. Oppimistyyli yliopistossa tuottaa myös pettymyksiä eikä vastaa odotuksia. Kritiikki on paikallaan. Korkeakoulutuksen on sanottu tuottavan *liikkumatonta tietoa* vaikka sen tarkoituksena on tuottaa uusia asiantuntijoita (Tynjälä 2000, 127). Seuraavat aineistoesimerkit kertovat oppimisesta ja sen merkityksestä:

Yliopisto on pitkälle muokannut suunnitelmiani ja tavoitteitani! Tuntuu hyvin johdonmukaiselta osalta elämää. Filosofian opiskelu ja akateeminen tutkinto muokanneet identiteettiä positiivisesti ja antaneet selkärankaa.(filosofia, nainen)

Periaatteessa olen nauttinut opiskeluajasta joskin olen pettynyt yliopisto-opiskelun suorituskeskeisyyteen.(kansantaloustiede, nainen)

Eteläpelto tuo identiteetti-keskusteluun mukaan realistisen identiteettiteorian. Teorian mukaan identiteettiä, sen rakentamista ja valintaa rajoittaa aina sosiaalinen todellisuus, ihmisen asema siinä, käytännön toiminnan taso ja henkilökohtaiset kulttuuriset tulkintamallit. Identiteetti ei siis ole vapaasti valittavissa, neuvoteltavissa tai ”ostettavissa” millaiseksi hyvänsä. Identiteetissä voidaan erottaa ruumiillinen, käytännöllinen ja diskursiivinen taso, jolla tuotetaan kertomuksia itsestä sekä omasta toivotusta tulevaisuudesta. Itsestä tuotetuissa tarinoissa on aineksia kulttuurissa vallitsevista mallitarinoista, jotka ovat saaneet omassa elämässä erityisen merkityksen. (Eteläpelto 2007, 140.) Suomalaisessa aikuisoppimisessa on tällä hetkellä havaittavissa ainakin elinikäisen oppimisen mallitarina. Jatkuva koulutuksissa juokseminen ja opiskelu työn ohessa tuntuvat olevan normaali käytäntö kaikilla työpaikoilla.

Itselleni on sopinut jo kolmannen tutkinnon opiskeleminen työn ohessa mainiosti. Itselleni olisi vaikeaa kuvitella opiskelemista kokopäiväisesti ilman, että kävisi töissä samanaikaisesti.(tietotekniikka, tietoliikenne)

Yliopisto-opiskelijan yhtenä mallitarinana voisi pitää *elämän parasta aikaa*.

Loistoaikaa, ehkä elämän parhainta aikaa. Työlästä, mutta kuitenkin useimmiten palkitsevaa.(opettajakoulutus, mies)

*Elämän parasta aikaa. Paineiden ottaminen vapaaehtoista.
(kansantaloustiede, mies)*

Kuuselan (2006, 37–45) mukaan realistinen minuus- ja identiteettiteoria edustaa uutta suuntausta sosiologian ja sosiaalipsykologian minuus- ja identiteettitutkimuksessa. Keskeistä teoriassa on sosiaalinen todellisuus ja ihmisen paikka siinä. Kuusela (2006, 55) jatkaa, ettemme voi konstruoida kokemuksillemme mitä tahansa selityksiä, eivätkä kaikki identiteetit ole yhtä hyväksytyjä. Teoria avaa mahdollisuuden pohtia mikä on hyvä tai huono identiteetti suhteessa vallitsevaan sosiaaliseen tai poliittiseen todellisuuteen. Vastausaineistossa yllätti avoin ja rehellinen pohdinta. Uskallettiin kertoa omista henkilökohtaisista kasvukriiseistä, opiskelussa ilmenneistä vaikeuksista mutta myös ilon aiheista:

En kadu yliopistoon lähtöä, on opettanut monia asioita: vastuuntuntoa, itsenäisyyttä, akateemista ajattelua, oman tietämyksen rajallisuutta, vahvuuksia/heikkouksia. Sosiaalisuutta, tiedonjanoa, toisten kunnioittamista. Tosin myös kriittisyyttä, jota omasin jo ennen sinne menoa, mutta jota ei yliopistomaailmassa pidetä aina kovassa kurssissa. (saksan kieli ja kulttuuri, nainen)

Rikas aika. Hienoa oppia uutta ja huomata selviytyvänsä. Valintojen suhteen ei täyttä selvyyttä, olivatko ne oikeita. (kasvatustiede, nainen)

4.5 Identiteetin kehitysvaiheet ja persoonallisuuden vaikutus

Fadjukoffin tutkimustulokset osoittivat huomattavaa vaihtelua identiteetin muotoutumisen eri osa-alueilla. Merkittävimmät identiteetin osa-alueet olivat työ, parisuhde ja elämäntyyli. Varhainen opintojen lopettaminen ja tavallista matalampi koulutustaso oli yhteydessä identiteetin selkiytymättömyyteen. Työidentiteetin etsintä oli varsin yleistä vielä 27- vuotiailla. Kypsän identiteetin saavuttamista aikuisuudessa ennustivat varhaisnuoruudessa koulumenestys sekä vanhempien korkea koulutus- ja ammattiasema. Liian varhainen siirtyminen aikuisen rooliin työelämässä ei ollut identiteetin kannalta eduksi. Sen sijaan keskimäärästä myöhempi siirtyminen kokopäiväiseen työhön yhdessä korkeamman koulutuksen kanssa auttoi myönteisen identiteetin kehittymisessä. (Fadjukoff 2007, 57–60.) Pitkän opiskeluputken merkitystä omalla kohdallaan pohtii erityispedagogiikan opiskelija, hänen asiantuntijuutensa on saanut hyvän pohjan:

Olen opiskellut pitkään (AMK ja YO) mikä on toisaalta antanut paljon, laajempi koulutus opettaa huomioimaan asioita useammasta näkökulmasta. Opiskelu-aika on ollut tärkeää aikaa oman kasvun ja kehityksen kannalta; on saanut aikuistua rauhassa. (erityispedagogiikka, nainen)

Identiteetti voidaan myös luokitella seuraavalla tavalla. *Selkiytymätön* (diffusion) identiteetti on kehittymättömin identiteetin taso. Tällainen ihminen orientoituu nykyhetkeen, hänellä ei ole selkeää identiteettiä eikä hän pidä asiaa tärkeänä. *Etsivä* (moratorium) identiteetti on ihmisellä, joka kokee identiteetin puuttumisen ongelmallisena. Hän pyrkii aktiivisesti etsimään ja muodostamaan toimivan identiteetin. *Omaksuttu* (foreclosure) identiteetti tarkoittaa, että ihminen on ilman erityistä pohdintaa omaksunut joko perheensä tai muun yhteisön normit ja näkemykset. *Saavutettu* (achievement) identiteetti on kypsä ja vahvin identiteetin taso. Ihminen on aktiivisesti itse rakentanut identiteettiään pohtimalla, vertailemalla ja kyseenalaistamalla erilaisia näkemyksiä. Saavutettu identiteetti antaa itsevarmuutta ja vahvuutta. Tulevaisuus näyttäytyy asiana, johon voi itse vaikuttaa. (Marcian 1966; 1980; 1993a Fadjukoffin mukaan 2007, 59.) *Aineistossa* näkyi kaikkia edellä mainittuja identiteettejä. Seuraavat kaksi aineistoesimerkkiä kuvaavat saavutetun identiteetin kokemuksia opiskeluaikana:

Se on ollut erittäin tärkeää, määrännyt koko tulevaisuuteni. Sen, että minusta tulee tutkija, jee! (molekyylibiologia, nainen)

Aikuistunut olen paljon ja elämä muutenkin on vakiintunut. Opiskelu yliopistossa on ollut hyvin elämää eteenpäin vievä kokemus, tunnen itseni paremmin ja tiedän mitä elämältä haluan. (liikuntalääketeide, nainen)

Tutkiessaan yliopisto-opiskelijoita Côté (2006, 107 -110) tuli samaan tulokseen kuin Fadjukoff - persoonallisuuden vaikutus identiteetin muodostumiseen on merkittävä. Toiset nuoret aikuiset hyväksyvät huomattavasti helpommin muutoksia, tutkivat ja muokkaavat itseään herkemmin kuin toiset. Identiteetin rakentamiseen liittyy myös riskitekijöitä. Nyky-yhteiskunnassa koulutuksesta työhön siirtymävaiheen pidentyminen lykkää identiteetin rakentumista ja kriisin mahdollisuus kasvaa. Identiteetin muodostus on moniulotteinen prosessi ja siitä ei ole helppoa esittää yksiselitteistä määritelmää. Yhdessä Levinin (2002, Côtén mukaan 2006, 86 -87) kanssa hän kokosi identiteetin rakenteen, johon sisältyy sisäinen *subjektiivinen ego*, *persoonallisuus* ja *sosiaaliset roolit* yhteisössä. Nuoret aikuiset ovat erilaisia

kyvyiltään ja taustoiltaan. Toiset kykenevät kohtaamaan aikuistumisen haasteet. Ainakin viidesosa tutkituista opiskelijoista kärsi identiteettihämmennyksestä, *identity confusion*. Côté puhuu hämmennyksen lisäksi *postmodernista identiteettikriisistä*, mikä tarkoittaa sitä, ettei ole mitään mihin uskoa. Hämmennystä eri muodoissaan ilmeni muutamassa vastauksessa:

Opiskeluaika on tavallaan aikaa, jolloin rakennetaan pohjaa tulevaisuudelle, mutta mitään varmaa ei kuitenkaan vielä voi pystyttää. (matematiikka, nainen)

Eräänlaisena väliaikaisratkaisuna, koska etäsuhte veti koko ajan huomiota muualle, enkä esim. tietoisesti halunnut sen vuoksi juurtua Jyväskylään. Toivon ja oletan, että jossain vaiheessa opin arvostamaan myös opiskeluaikaa ja niinä vuosina oppimiani tietoja ja taitoja. Tällä hetkellä olo on sellainen, etten tiedä mistään mitään. (psykologia, nainen)

Nuoruudesta oli aineistossa muutama maininta. Ensisijaisesti nuoruutta kuvataan oman kasvun kannalta tarpeellisena ja läpi elettyinä mutta taaksejääneinä vaiheina. Osa rakentuvan aikuisuuden kehitysvaiheessa elävistä valitsee identiteettipohdintoissaan omaksi identiteetiksi lopulta nuoruuden. Nuoruus pidentyy ja yleistyy väestötieteellisenä ilmiönä. Nuoruuden pidentyminen aiheutuu sekä työn ja talouden epävarmuudesta opintojen jälkeen että halusta jatkaa elämäntapaa, jossa vuorottelevat *opiskelu, työ ja leikki*. Joillekin nuorille aikuisille tästä muodostuu pysyvä elämäntyyli, johon ei haluta muutosta. (Côté 2006, 94.) Tässä aineistossa vain pari vastaajaa toivoi opiskeluajan vielä jatkuvan:

Mukavaa aikaa, loppuu liian nopeasti, haluaisin vielä opiskella, vaikka valmistuminen onkin pian edessä. (venäjä, nainen)

Mukava vaihe, vaikkakin tämä on mennyt tosi nopeasti. Vähän tulee haikea mieli, kun huomaa että opiskeluaika on loppuillaan... (johtaminen, nainen)

Opiskeluaika ja oman elämän aloittaminen ei ole kaikille elämän parasta aikaa. Kotoa poismuuttamisen jälkeen omat siivet eivät meinaakaan kantaa. Edessä saattaa olla melkein ylitsepääsemättömiä vaikeuksia. Côté (2006, 112 -113) muistuttaa, että aikuistuvat nuoret ovat identiteettiä rakentaessaan monella tavalla eriarvoisessa asemassa. Osalla on hyvin toimeen tulevat vanhemmat ja taloudellinen taustatuki kunnossa, he ovat älykkäitä, psyykkisesti hyvinvoivia, motivoituneita ja vieläpä onnekkaita. Mutta ne, joilla on paljon elämän kuormia jo lapsuuden ja nuoruuden

ajalta sekä nykyisessä elämän tilanteessa ovat heikoilla identiteettiä rakentaessaan.

Vaikeuksista ja vastoinkäymisistä kerrotaan seuraavissa vastauksissa:

Elämässä on muuten tapahtunut paljon opiskeluvuosien aikana, joten kyseiset tapahtumat leimaavat näitä vuosia paljon opiskelua enemmän. En koe opiskelijaelämää edes viettäneeni, kuluneet vuodet ovat olleet henkilökohtaisista syistä kasvun paikka.(venäjän kieli ja kirjallisuus, nainen)

Masennuksen kautta parempaan itsetuntemukseen. Rankkaa aikaa. Toimin koko opiskeluajan kykyjeni ylärajoilla, kuluttavaa.(erityispedagogiikka, nainen)

5 TYÖHUONE

5.1 Työelämän uudet teesit

Mikä on nykyisten yliopisto-opiskelijoiden käsitys työelämästä? Minkälaisia merkityksiä työstä, ammatista tai urasta rakentuu opintojen aikana? Antaako akateeminen koulutus aineksia ammatti-identiteetin syntymiseen? Onko koulutuksen ja työelämän yhtälöön ilmestynyt uusia, tuntemattomia tekijöitä? Yksi tutkimustehtävistämme oli etsiä opiskelijoiden vastauksista korkeakoululähtöisiä työelämäviitteitä ja -merkityksiä. Niitä löytyi aineistosta nelisenkymmentä. Työelämäluvussa liikumme *monella tasolla*. Aluksi tarkastelemme muutamia tutkijoiden nostamia ilmiöitä nykyisestä työelämästä. Seuraavaksi peilaamme teemaa aineistoesimerkkien avulla. Vastaukset kertovat työelämästä elämän rakentumisen näkökulmasta.

Suurin osa yliopisto-opiskelijoista päätyy valmistumisen jälkeen eri alojen *asiantuntijatehtäviin* (Mäkinen 2004, 57). Yhtenäistä, turvallista työuraa ei korkeakoulutuksesta huolimatta näyttäisi enää olevan tarjolla. Sen sijaan lisääntyneet koulutusmahdollisuudet urapolulla tarjoavat enemmän kuin koskaan aiemmin. Työn *merkityssisältö* kerran hankitusta ammatista on vaihtunut jatkuvaan itsensä kehittämiseen ja ammattitaidon päivittämiseen. Julkista keskustelua suomalaisesta työelämästä näyttävät hallitsevan monenlaiset uhat. Akateemisia patkätyöläisiä koettelee elinikäinen koeaika, Euroopan kirein työtahti ja loppuunpalaminen. Teollisuustuotantoa uhkaa globalisaatio ja Kiina-ilmiö. Väestön nopea ikääntyminen johtaa kasvavaan työvoimapulaan. Uhkia torjutaan elinikäisellä *koulutuksella* ja organisaatioiden nopealla *uudistumisella*. (Julkunen 2007; Siltala 2004; Rinne 1997.)

Elämme tietoyhteiskunnassa, jossa medialla on keskeinen rooli uutisoinnissa, markkinoinnissa ja mielikuvien luomisessa. (Nieminen 2007). Media on myös nykytutkijoiden foorumi. Esimerkkinä ote Vähämäen lehtihaastattelusta:

Työelämässä on hyvässä kurssissa nyt uusi osaja, joka on keskittymiskyvytön, epäjohdonmukainen, kaiken suhteen utelias monisähläri. Sen sijaan vastuullista, protestanttisen työetiikan läpäisemää osajaa voi alkaa pian painaa riittämättömyyden tunne ja sitä myöten uupumus. (Keskisuomalainen, Paikka avoinna ylivilkkaalle monisähläriille, Anita Kärki 24.9.07). Miksi media nousee yhdeksi kiinnostuksen kohteeksi kun tarkastelemme opiskelijoiden suhdetta työelämään? Ainakin siksi, että medialla uskotaan olevan merkittävä rooli postmodernin identiteetin muokkaajana. (Arnett 2006, 321; Giddens 1991; Côté 2000.)

Beckin (2002, 209) mukaan täysi työllisyys turvattuine työpaikkoineen on historiaa. Tilalle on tullut *joustava työllisyys* mikä tarkoittaa joustavia työaikoja, osa-aikatyötä, määräaikaista työtä ja muita epätyypillisen työn muotoja. *Työelämän uusi järjestäytyminen* koskettaa vähitellen koko maailmaa. Jälkiteollisen yhteiskunnan yksi tunnuspiirre on työn *palveluvaltaistuminen*. Melko hyvin palkattu teollisuustyö on hävinnyt länsimaista halvan tuotannon maihin ja vaihtunut huonosti palkattuun ja työajaltaan joustavaan palvelutyöhön. Palveluvaltaistuminen ja työttömyys ovat omalta osaltaan ajaneet nuoria *pidentyvään koulutusputkeen*. (Côté 2006, 86.)

Työuraa rytmittävät jatkossa erilaiset katkokset, uudelleen kouluttautumiset ja siirtymät – *yhtenäinen työura* samassa ammatissa ei enää näyttäisi olevan mahdollista. Tilastot ovat vielä eri mieltä kuin *työelämän muutospuhe*. Uusimmat tilastot kotimaasta kertovat, että samalla työuralla pysytään edelleen pitkään. Tilastokeskuksen työolotutkimus vuosilta 77, 84, 90, 97, 03 vahvistaa väitteen. Tutkimuksen mukaan lähes samassa ammatissa koko työuransa oli vuonna 1984 40 prosenttia ja kaksikymmentä vuotta myöhemmin vuonna 2003 41 prosenttia palkansaajista. Sen sijaan työssä olevien kouluttaminen on kasvanut, työnantajien maksamien koulutusten määrä on kaksinkertaistunut vuodesta 1977 vuoteen 2003 (Lehto & Sutela 2004, 18 -34).

Kiihtynyt muutosvauhti ja lyhentynyt aikajänne tekee ihmisistä kyvyttömiä sekä suuntaamaan että suunnittelemaan elämäänsä ja kokemaan jatkuvaa hyödyttömyyden pelkoa. Vaikka työelämän uudistusten todellinen kärki on hyvin kapea ja suurin osa ihmisistä työskentelee edelleen entisissä oloissa - muutoksen *arvot* ovat levinneet huomattavasti laajemmalle. Etenkin viimeisen kymmenen vuoden haastattelututkimuksissa on tullut esille *kasvava huoli ja epävarmuus* omasta kohtalosta muutosten keskellä. Ihmiset tarvitsevat sellaisia arvoja, joilla he voivat henkisesti ja emotionaalisesti ankkuroitua elämään. (Sennet 2007, 168 -171.)

Elämä on monimutkaistunut, maailma muuttunut, mutta ihminen ei välttämättä pysy muutoksissa mukana. Hän kyllä sopeutuu muutoksiin ja uusiin vaatimuksiin. Ihmisen *sopeutumiskyky* saattaa olla hämmästyttävä, mutta se ei vielä tarkoita muutosta ihmisen turvallisuutta, pysyvyyttä ja hallinnantunnetta hakevassa perusolemuksessa. Saattaa siis olla, että ihmisten mahdollisuudet hallita oikeasti elämäänsä ovat jatkuvasti vähenemässä tai ainakin siirtymässä koskemaan yhä pienempää ihmisjoukkoa ja korvikkeeksi tarvitaan *haave* elämänhallinnasta. (Keltikangas-Järvinen 2000, 29.)

Samalla kun keskustelu työelämästä värityy negatiivisesti Suomi saa kansainvälistä mainetta ja kunniaa sekä koulutuksen alueella (PISA) että hyvinvointivaltiona. Viime vuosina *Suomen mallia* on pidetty esikuvallisena tapana yhdistää kilpailukykyinen talous, tietoyhteiskunta ja kansalaisten hyvinvointi (Castells 2002, Julkunen 2007,20 mukaan). Mielenkiintoista ja ristiriitaista työelämäpuheen kanssa on ihmisten *työelämätyytyväisyys*. Työolotutkimuksessa 93 prosenttia palkansaajista ilmoittaa olevansa erittäin tai melko tyytyväisiä työhönsä. Tilastokeskus on tehnyt työolotutkimusta Suomessa vuodesta 1977, laajassa käyntihaastattelututkimuksessa on seurattu työoloja ja niiden muutosta. (Lehto & Sutela 2004, 18–19.)

Työelämän muutos tarkoittaa siirtymistä *kilpailuyhteiskuntaan*. Yrity maailmassa kilpailu on aina ollut osa yhteisiä pelisääntöjä, uutta on se, että yrity maailman opit ovat siirtyneet osaksi julkisen sektorin toimintaa. Julkisen sektorin organisaatiot koulut, oppilaitokset, yliopistot, työvoimatoimistot, sosiaalitoimistot, sairaalat ym. luovat omia strategioita, visioita ja missioita sekä sitouttavat toimintaansa jäseniään ja muita organisaatioita. Virkamiesetos vaihtuu manageristiselle eetokselle, jossa ammattilaisten harkintavalta mukautuu uusiin julkisjohtamisteeseihin kuten laatu-, tulos-, palvelu ja sopimuskäytänteisiin. Kilpailuyhteiskunnassa *työtä tuotteistetaan* koulussa, yliopistossa, hoivassa ja kaikenlaisissa palveluissa. Kaikkien on omaksuttava *yrittäjämäinen* asenne. Julkunen on huolissaan siitä, että työelämän omat erityislaadut katoavat yhdenmukaistamalla peilisäännöt kaikilla samanlaisiksi. (Julkunen 2007; Sennet 2004; 2007.)

Kilpailukyky tulee esiin kahden opiskelijan vastauksessa. Psykologian opiskelijan mielestä Suomen kilpailukyvyyn ja kestävä pohjan perusta on ehdottomasti akateeminen vapaus. Opiskeluun ei tarvita opintoaikojen rajaamista ja ulkopuolisia vyön kiristäjiä. Omasta henkilökohtaisesta kilpailukyvyystään oli

huolissaan pian valmistuva sosiologian naisopiskelija vaikka hän koki saaneensa hyvät eväät työelämään. Oliko aikalaissosiologien eetos jatkuvasta itsensä kehittämisestä jäänyt nakertamaan mieltä?

Erittäin tärkeä. Nimenomaan se, että omia aivoja on oppinut käyttämään. Opintotuki, opiskelija-asunnot, ilmainen opiskelu - kaikki ovat ihan todella loistavia juttuja ja ilman niitä en olisi voinut opiskella ja viisastua. Eiköhän tässä ole saanut kuitenkin aika hyvät eväät sekä koko elämään että työelämään. Vaikka tietysti heti tuntuu siltä, että pitäisi opiskella lisää, jotta olisi kilpailukykyinen työmarkkinoilla.(sosiologia, nainen)

Siltalan (2004) mukaan länsimaiset hyvinvointivaltiot ovat lähteneet mukaan *globaaliin* hyperkilpailuun. Hän on vakavasti huolissaan työn vaihtosuhteen huononemisesta. Oman työn myynnin avulla ei ole enää mahdollista saavuttaa elämään kohtuullista taloudellista hyvää, henkistä liikkumatilaa eikä poliittista vaikutusvaltaa. Vastakkain asettuvat työelämän kasvavat vaatimukset ja työntekijän toive oman elämän hyvinvoinnista. Siltala (2004, 361–367) onkin sitä mieltä, että *kapitalistit julistivat luokkasodan työntekijöitä vastaan ja voittivat sen*. Uudessa työelämässä akateemiset kuuluvat Siltalan mielestä häviäjien enemmistöön ja samassa veneessä työväenluokan kanssa. Kirjan irtisanottu kehitysjohtaja Olli leimaa akateemisen väen lampaiksi, jotka suostuvat mihin tahansa. Onko akateemisten tulevaisuus todella varautumista hanttihommiin, sitä pohti aineistossa matemaattisluonnontieteellisen tiedekunnan opiskelija. Kommentti on yllättävä koska sen tulee päätösvaiheessa olevalta, ammattiin valmistuvalta opiskelijalta. Kokemus omasta osaamisesta tulevassa opettajan ammatissa tuntuu olevan vielä aika hukassa.

Ikuisena.. On vaikea kuvitella elämää opintojen jälkeen. Sitä on niin asennoitunut siihen, ettei saa oman alan töitä, vaan että tulee aina tekemään samoja hanttihommia, joita on tehnyt opintojen ohella. Sitä on ollut koulun penkillä vuodesta 1984, mitä muuta osaa tehdä? (aineenopettajakoulutus, nainen)

Siltalan (2004, 13, 25) mukaan palkkatyö on edelleen pysyvä moraalien ja identiteetin mitta johon verrattuna esim. lasten hoitaminen kotona on anteeksi pyydyttävä poikkeustila eikä tasaveroista, hyödyllistä toimintaa. Vain palkkatyö osoittaa, että kuuluu oikeiden ihmisten joukkoon. Erehtyykö Siltala *uuden sukupolven* suhteen, jos työ ja siihen pyrkiminen ei enää olekaan elämän keskeisin asia ja tulevaisuudessa

monet muutkin elämän vaiheet koetaan mielekkäinä? Joillekin opiskeluaika on merkinnyt myös vapautta perustaa perhe. Valmistumisen jälkeen on vapaudesta luovuttava ja on sopeuduttava työn orjuutukseen:

Perheen perustamisen aika, taloudellisesti tiukkaa. Kypsyminen kituuttamiseen tuo työhaluja. Tähän asti saanut päättää paljon omista asioista, nyt alkaa ”työorjuus”, esim. olemme saaneet päättää itse lapsen kotihoidosta, keneltäkään kysymättä saa olla kotona. kasvatustiede, nainen

Työelämä tuntuu olevan täynnä jatkuvaa muutosta, uudistumista ja liikekannalla oloa. Mutta se on myös puhetta kaikesta edellä mainitusta. Kantola (2006,168) käyttää termiä työelämän *muutospuhe* (change talk). Muutospuhe on olennainen osa nykyisen kilpailuvaltion *käsiteperhettä*. Puhutaan maailman muuttumisesta, haasteista, kilpailukyvyistä, innovaatioista, joustavuudesta, osaamisesta ja kannustamisesta. Muutospuheessa Suomesta luodaan kuvaa ”osaamisen ja innovaatioiden ihmemaana. Millä tavoin muutospuhe ja kilpailuvaltion käsitteistö tavoittavat nykyopiskelijan, sitä tarkastelemme lähemmin seuraavassa kappaleessa.

5.2 Työelämäorientoitunut koulutuspolitiikka

Työ ja työelämä koskettavat yliopisto-opiskelijaa monin tavoin - puheena, tulevaisuuden suunnitelmina ja omakohtaisina patkätyökokemuksina. Työelämä ei häämötä vain jossain tulevaisuudessa, työtä tehdään aktiivisesti jo opiskeluaikana. Kurrin (2006, 71) mukaan ansiotyössä käyminen opintojen ohessa on *tyypillistä* suomalaisille yliopisto-opiskelijoille. Työkokemus on tärkeä työelämävalmiuksia lisäävä tekijä, jolla on myönteinen vaikutus opiskelukykyyn ja akateemiseen itsetuntoon eikä se aiheuta opintojen pitkittymistä.

Eurooppalaisessa opiskelijatutkimuksessa selvitettiin ensimmäistä kertaa laajemmin myös suomalaisten opiskelijoiden työssäkäyntiä ja tulevaisuuden työllistymisnäkyviä. Opiskelijoiden keskeisimpiä tulonlähteitä ovat opintoraha ja asumislisä, palkkatulojen osuus on noin 40 prosenttia. Korkeakouluopiskelijoista noin 87 prosenttia oli käynyt jossain määrin työssä. Yleisin syy työssäkäyntiin oli talouden turvaaminen ja helpottaminen sekä työkokemusten ja kontaktien luominen.

Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, ettei työssäkäynti hidasta opintojen etenemistä. Lähes kaksi kolmasosaa nykyopiskelijoista ei nosta opintolainaa ja syynä on haluttomuus elää lainarahalla. Tutkimuksen mukaan *työllistymisnäköymät koettiin myönteisinä* - kolme neljästä arvioi mahdollisuutensa joko hyviksi tai melko hyviksi. (Opetusministeriö 2007a.)

Oletamme kuitenkin, että nykyiset yliopisto-opiskelijat joutuvat myös kohtaamaan tehokkuuspaineita valmistumisestaan, hämmennystä itsestään, omasta alastaan, osaamisestaan ja viimeistään opintojen loppuvaiheessa työllistymisestään (Honkimäki 2006; Suikkanen, Martti & Huilaja 2006). Monivuotisen, elämäntilanteiltaan vaihtelevan yliopisto-opiskelun päämäärä on lopulta valmistuminen ja kokoaikaiseen työelämään siirtyminen.

Uuden vuosituhannen opiskelijat kulkevat omaa kehityksellisesti ainutlaatuista opintopolkuaan. Polkua viitoittavat henkilökohtaiset valinnat ja voimavarat mutta myös tämän hetkinen *koulutuspolitiikka*. Tällä hetkellä suomalaisessa koulutuspolitiikassa on nähtävissä selkeä *työelämäpainotus*. Koulutuspolitiikan ilmapiirissä suunnanmuutos merkitsee mm. uudenlasten oppimiskenttien avautumista ja opettajien valtamonopolin purkautumista. Työelämästä puhuttaessa on Filanderin (2006, 43) mukaan kyse aitousretoriikasta, jossa työelämä nähdään parhaana opettajana. Koulutuspolitiikan mukaan yliopistojen on yhä konkreettisemmin suuntauduttava kohti työelämää ja rakennettava erilaisia kosketuspintoja. Opetussuunnitelmatyössä on tunnistettava työelämän tarpeita ja vastattava niihin luomalla sopivia tutkintoja ja koulutusohjelmia.

Opiskelijan kannalta työelämän muutoksilla on suuri vaikutus opiskeluun ja muuhun elämään. Opiskeluajan lyhentämiseen ja nopeampaan valmistumiseen tähtäävät toimenpiteet ovat olleet esityslistoilla useasti. Silvosen (1996, 107) mielestä sellaisen sääntelykoneiston luominen, jossa tehokkuuskriteerinä on aika, koituu negatiiviseksi niille opiskelijoille, jotka suuntaavat tieteellisyyteen ja tutkimukseen. Valtaosa opiskelijoista pyrkii luonnostaan nopeaan ja tehokkaaseen valmistumiseen. Opintojen pitkittyminen koskee hyvin rajatusti vain tiettyjä alueita korkeakouluissa. Vuonna 2003 ylempien korkeakoulututkintojen keskimääräinen suorittamisaika oli kuusi vuotta (Halonen & Ilolakso 2005).

Suomalaisessa koulutuspolitiikassa on tähän saakka toteutettu pohjoismaista hyvinvointiajattelua. Koulutuksen tehtävänä on ollut edistää kansallista kilpailukykyä, koulutuksellista tasa-arvoa, parantaa yksilöllisiä

koulutusmahdollisuuksia ja vähentää yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Maailmalta alkoi jo 1960-luvulta kantautua lähinnä OECD:n taholta viestejä korostaa aikuiskoulutuksen ja jaksottaiskoulutuksen asemaa työuran tukena. 1990 – luvulla puolen välin jälkeen samalta suunnalta rantautui elinikäisen oppimisen ideologia torjumaan uhkakuvia ailahtelevilla työmarkkinoilla. Elämänlaajuisen oppimisen ideologia eli jatkuva joustava oppiminen ja kaikenlaisen oppimisen tunnistaminen mukaan kytkettiin 2000-luvulla. (Rinne, Mäkinen, Olkinuora & Suikkanen 2006.) Elinikäisen oppimisen eetos on tavoittanut ainakin kasvatustieteen opiskelijan.

Antoisa vaihe elämässäni. Auttanut itsenäistymisessä ja oman elämönhallinnassa. Opettanut suunnitelmallisuutta, pitkäjänteisyyttä sekä omasta itsestä ja muista vastuunottoa. Hyvä pohja tulevaisuudelle, mutta jättää kehittämistarpeita tulevaisuudelle: elinikäinen oppiminen. (kasvatustiede/kaiko, nainen)

Koulutuspolitiikan työelämäpainotuksen myötä pyritään avaamaan uusia oppimiskenttiä myös yliopisto-opetukseen. Akateeminen koulutus ei voi jäädä sivuun vaan rajapintaa työelämään on rakennettava aktiivisesti. Tarvitaan uusia oppimistapoja perinteisen luento-opetuksen, kirjatenttimisen ja yksinäisen puurtamisen rinnalle. Opettajien ja pedagogiikan on etsittävä uusia uria. (Kaksonen, Karila & Nummenmaa 2006, 221–235.) Opiskelijat rakentavat rajapintoja kaiken aikaa omassa elämänkokonaisuudessaan. Millä tavoin näitä kokemuksia osataan hyödyntää opinnoissa? Osa opiskelijoista onnistuu yhdistämään hyvin opiskelun, harrastukset, työn ja ystävyys-suhteiden hoitamisen, kaikilta ei organisointi onnistu yhtä helposti. Elämän organisoinnin haasteista kertoo psykologian opiskelija:

Opiskelu-aika on tähän asti ollut erittäin kiinnostavaa ja innostavaa. Rahallinen tilanne aiheuttaa silti paljon huolta jatkuvasti ja pakottaa esimerkiksi lykkäämään lasten hankintaa myöhemmälle, vaikka halua siihen löytyisi jo. Koen, että opiskelulta ei jää juurikaan aikaa muuhun toimintaan, kuten osaaikaiseen työssäkäyntiin tai aikaa vaativiin harrastuksiin, myöskään mitään varsinaista lomaa, ei pysty pitämään missään välissä, koska rahaa on saatava jostain joko opiskeltava tai oltava töissä, joten opiskelu-aika on mielestäni hyvin vaativaa ja raskasta, vaikkakin myös haastavaa ja palkitsevaa. (psykologia, nainen)

Uudistuksista huolimatta arkiset opetuksen käytännöt ovat Korhosen (2007, 131) hyvin hitaita muuttumaan. Korkea-asteen opetus näyttäytyy edelleen

massaopetuksena, tiedonsiirto- ja sosialisaatiotapahtumana. Koulutuspoliittiseen työelämäpainotukseen voisi löytyä toimivia ehdotuksia myös opiskelijoiden omista kokemuksista - ei pelkästään opetussuunnitelmista. Korhonen tarkastelee *merkittävien oppimiskokemusten* vaikutuksia opintopolulla. Silkelä (1997, Korhosen mukaan 2005, 58) nimeää ne tärkeiksi tapahtumiksi tai episodeiksi, joiden vaikutuksesta opiskelijan kuva itsestään ja ympäristöstä muuttuu. Keskiössä on minäkuva ja elämännäkemykset sekä toiminta ja vaikutusmahdollisuudet. Oppijaminäkuva ja oppimiskokemukset voivat olla kielteisiä tai myönteisiä. Kosketuspinnat käytäntöihin olivat osa merkittäviä oppimiskokemuksia. Kasvatustieteenopiskelijoille tärkeitä kosketuspintoja olivat olleet harjoittelu, ainejärjestötoiminta, kesätyöt ja muut lyhytkestoiset työt, rekrytointitapahtumat ja yrityspäivät, sekä proseminaari ja gradutyö. Merkittävien oppimiskokemusten saralta löytyisi varmaan myös korkea-asteen kasvun ja kehityksen osa-aluetta ohjausta tukevia arvokkaita elementtejä. Merkittäviin oppimiskokemuksiin viittaavat aineistossamme seuraavat miesopiskelijat. Mitkä ovat olleet mieleen jääneitä oppimiskokemuksia ja miten on opittu jää arvailujen varaan.

En vaihtaisi sitä pois mistään hinnasta. Siitä saa niin paljon kokemusta ja näkemyksiä loppuelämää varten. Kaikkea ei voi lukea kirjoista vaan täytyy kokea. (kemiallisen puunjalostuksen maisterikoulutusohjelma, mies)

Hyvin merkittävä ja antoisa jakso, olen oppinut paljon niin oman alan asioista kuin vähän muidenkin, sekä myös itsestäni. Kaikesta oppimastani tulen epäilemättä hyötymään tulevaisuudessa. (luokanopettajakoulutus, mies)

Korhonen (2007, 130–138) tutki Tampereen yliopiston eri tiedekuntien opiskelijoiden (n=92) *elämämaailman* kokemuksia kirjoitelmien avulla. Kirjoitelman aiheena olivat merkittävät oppimiskokemukset yliopiston opiskelu-uralla. Myönteisiä omaan kehittymiseen liittyviä kokemuksia oli tässäkin aineistossa enemmistö. Yleisenä piirteenä oli se, että *opinnoissa tarvitaan runsaasti kärsivällisyyttä ja epävarmuuden sietämistä*. Opiskelijoiden kirjoitelmista löytyi kuusi teemaa: yliopisto-opiskelun vaatima ajattelu- ja opiskelutapojen muutos, puhuttelevat sisällöt ja työskentelytavat, vaikeat asiat ja niistä selviytyminen, oman jutun löytyminen, kosketuspinnat käytäntöihin ja opinnäytteiden tekoprosessit. Seuraavaksi

perehdymme tarkemmin oman vastausaineistomme työelämäviitteisiin ja merkityksiin.

5.3 Opinnoista aineksia työelämätaitoihin?

Yliopiston tarjoamat *koulutusalat ja sivuainevaihtoehdot* ovat perusta koulutukselle. Opiskelijan ja yliopiston resurssit asettavat kuitenkin rajoituksia hyödyntää näitä mahdollisuuksia. Koulutuksen käytännön järjestelyt, kuten tenttimismahdollisuus, kirjastojen resurssit ja itsenäiset työskentelymahdollisuudet asettavat puitteet, joissa opiskelijan on opittava toimimaan. Edellisten lisäksi myös opettajien pedagogiset ja sosiaaliset taidot asettavat opiskelulle omat reunaehdonsa. Oleellinen tekijä on organisaatiokulttuuri eli laitosten käytännöt. Kuinka uusi opiskelija otetaan tiedeyhteisön jäseneksi? Kaikki edellä mainitut asiat muodostavat kokonaisuuden, mikä joko motivoi opiskelemaan tai työntää opiskelijaa pois opiskeluympäristöstä. (Lempinen & Tiilikainen 2001; Aittola 1998, 193, 200.)

Osa tutkimuksemme kohdejoukon opiskelijoista on valmistumassa tiettyyn ammattiin. Suurin osa opiskelee ns. ei-professionaalisilla aloilla. He saavat akateemisen tutkintonimekkeen ammattinimikkeeseen sijaan. Tutkintonimike noudattelee perinteisen sivistysyliopiston tehtävää eli tavoitteena on kouluttaa opiskelijoita pääasiassa asiantuntija- ja tutkimustehtäviin. Opiskelu professionaalisilla ja ei-professionaalisilla aloilla eroaa suuresti. Ammattiin valmistavilla aloilla opiskelun aikataulutus on ryhmässä melko yhtenäinen eli opintoja suoritetaan kohtuullisen tiukan lukujärjestyksen säätelemänä. Ei-professionaalisilla aloilla opiskelun aikataulutus on suurimmalta osin opiskelijan itsensä päätettävissä.

Opiskelun merkitykset ovat eri koulutus- ja tieteenaloilta valmistuville erilaisia. Ammattisuuntautuneilla aloilla on havaittu välineellisempiä merkityksiä, kun taas ei-professionaalisilla tai yleissivistävillä aloilla opinnot nähdään enemmän itseisarvona. Ei-professionaalisilla aloilla korostui myös opiskeluajan kokeminen sinänsä mielekkäänä ja tarkoituksenmukaisena elämänvaiheena. (Aittola & Aittola 1985, 205). Lapin korkeakoulun opiskelijoiden ammatillista suuntautumista on tutkinut Kaarina Määttä (1990). Tutkimuksessa ammattisuuntautuneiksi katsottiin ne opiskelijat, jotka nimesivät jonkun ammatin tai ammattialan, johon suuntautuvat.

Tätä ryhmää edustavat opiskelijat olivat tyytyväisempiä opiskeluaikaansa ja kokivat menestyneensä opinnoissaan paremmin verrattuna muihin. Heillä todettiin myös olevan selkeämpi minäkuva. Omien mahdollisuuksien ja rajoitteiden avulla he kykenivät paremmin peilaamaan tulevien tavoitteiden asettelua.

Osa tutkijoista (esim. Olkinuora, Mäkinen & Mäkinen 2000) toteaa, ettei perinteinen kahtiajako teoreettisesti ja ammatillisesti suuntautuneisiin opiskelijoihin kerro nykyajan yliopisto-opiskelijasta. Laajemmin opiskelijoiden tekemiä ratkaisuja, motiiveja ja tavoitteenasettelua kuvastaa Olkinuoran ym. (2000) mukaan *opiskelijan yleisorientaatio*. Sillä tarkoitetaan opiskelijan henkilökohtaista ja suhteellisen pysyvää tapaa suhteuttaa opiskelu omaan elämismailmaan. *Työelämään orientoituneet opiskelijat*, jotka ovat muita kiinnostuneempia tulevasta työelämästä, suunnittelevat systemaattisesti opintonsa työelämää silmällä pitäen. *Opiskeluun orientoituneet* ovat puolestaan kiinnostuneita opinnoistaan ja kokevat opiskeluun liittyvät sosiaaliset suhteet tärkeinä. Niitä arvostavat erityisesti myös ns. *sitoutumattomat opiskelijat*, joilta opiskelulta puuttuu päämäärä. Heidän katsotaan kuuluvan riskiryhmään, jossa pääaineen vaihto ja negatiiviset opiskelukokemukset ovat todennäköisempiä. (Olkinuora ym. 2000.) Ohjaustyön kannalta on hyödyllistä tietää, millaiset orientaatiot opiskelijan toiminnan ja valintojen taustalla ovat (Korhonen 2005, 58).

Suurin osa vastanneista näki opiskelu-ajan arvokkaana pohjana tulevalle työelämälle. Rinteen (1998) mielestä saavutettu tutkinto viestii paitsi tiettyjen taitojen ja tietojen hallinnasta myös kyvystä oppia ja ponnistella pitkäjänteisesti. Tutkinto on todiste siitä, että osaa oppia. Vastausaineistossa *tutkinto-* sanaa käyttää kuusi opiskelijaa. Opiskelun vaikutusta työelämään kuvataan sanoilla mm. *elämän eväät*, *peruskivi*, *tieto-taito*. Informaatioteknologian opiskelija kokee saaneensa opinnoistaan hyvän teoreettisen pohjan ammattitietämyksen pohjaksi:

Se on luonut hyvät valmiudet oman elämän rakentamiselle, koska se antaa pohjan käytännöllisemmän ammatillisen tietämyksen kasvamiselle. (tietojärjestelmätiede, mies)

Opiskelijakyselyyn vastanneiden joukossa oli siis sekä ammattiin valmistuvia että ei-professionaalisia opiskelijoita. Olipa kyseessä *ammatti* tai tutkinto - opiskelussa hankittu tietotaito koetaan vastauksissa perustana tulevalle ammatilliselle kasvuille. Ammatin ja ammattitaidon merkitystä pohditaan eri näkökulmista. Opiskeluaika on

ollut monipuolista kasvuaikaa. Erityispedagogiikan opiskelija uskoo, että tulevalla ammatilla on merkittävä osa oman minän muokkaamisessa:

Hyvin tärkeä peruskivi monenkirjavine kokemuksineen. Ammatti ja siihen kasvaminen muokkaa kuitenkin hyvin suurelta osin tulevaa itseä. (erityispedagogiikka, nainen)

Ammatti hankitaan Suomessa ensisijaisesti koulussa ja koulutuksen kautta. Aholan (2004, 15–36) mukaan Suomen koulutusjärjestelmä on hyvin koulu- ja *kouluoppimiskeskeinen*. Se voisi olla myös työkeskeinen, esimerkiksi saksalainen koulutusjärjestelmä nojaa vahvasti oppisopimuskoulutukseen. Yliopistoihin työharjoittelu tuli 1980-luvulla kun alettiin kantaa enemmän vastuuta opiskelijoiden valmistumisen jälkeisestä työllistymisestä. Silvennoinen (2000) puolestaan kyseenalaistaa koulutuksen merkityksen ammatin hankkimisessa. Hänen mielestään koulutuksen rooli työhön valmistautumisessa on hämmästyttävän vähäinen – se on vain alustavaa tutustumista keskeisiin taitoihin. Työn oppimiskonteksti on edelleen työ. Hyvin harva vastaajista kyseenalaistaa oman koulutuksensa merkitystä. Miesopiskelija (ei pääainetta) on monen muun vastaajan kanssa sitä mieltä, että opiskelu on sinällään hyvää työkasvatusta: *Opettaa työntekoa ja antaa pohjaa monenlaiselle tiedolle ja taidolle.*

Työ ja ammatti eivät ole pelkästään yksilöllistä pääomaa molempiin liittyvät myös *yhteisölliset* sidokset. Ammatteihin nojaava sosiaalinen järjestys on syvään juurtunut instituutio, joka elää läpi yhteiskunnallisten murrosten mutta uusiin olosuhteisiin sopeutuen. (Julkunen 2001, 17.) Yhteisöllisyys on useissa vastauksissa merkittävässä asemassa opiskeluaikana. Yhteisöllisyys tarkoittaa ystävien ja opiskelukavereiden vaikutusta ja sen uskotaan rakentavan myös omia ammatillisia taitoja.

Olen nauttinut opiskelusta tähän kevääseen asti, nyt alkaa jo kyllästyttää. Tämä on mielestäni tervettä ja merkki siitä, että olen valmis työelämään. Opiskeluaikana olen tutustunut (ja nyt tulee kliseitä) itseeni ja moniin erilaisiin ihmisiin. Ehkä enemmän kuin itse koulutus minua tulee tulevassa työssäni auttamaan yleinen kanssakäyminen ja maailmanparantaminen ystävien kanssa. (luokanopettaja, nainen)

Työelämän uudistukset pyrkivät muokkaamaan ammattien sisältöjä. Pysyvästi tärkeää ammatissa on sen merkitys ihmisen *identiteetille*. Aikuinen ihminen on

perinteisesti muodostanut keskeisen osan identiteetistään ammatin perusteella. Työkeskeisessä teollisuusyhteiskunnassa ammatti-ihmiseksi identifioituminen on ollut yksilöille tärkeä resurssi, joka on merkinnyt lähes koko ihmisen arvon mittaa (Filander 2006, 52). Postmoderni aika horjuttaa monia rakenteita mutta ammatillisen identiteetin merkitys säilyy. Côté (2006, 96-106) haastatteli yliopisto-opiskelijoita ja huomasi, että eniten opiskeluaikana työstetään ammatillista identiteettiä.

Muutoksesta huolimatta on edelleenkin ammatteja jotka kestävät yli yksilön ammatillisen elämän, useita ammatillisia sukupolvia, jopa vuosisatoja. Kasvio (1994) tarkastelee ammattien pysyvyyttä. Vaikka on ennustettu, että suuret murrokset tulevat työelämään toisensa perään ovat ”itse työt” muuttuneet aika vähän, ainakin odotettua paljon vähemmän. Kasvio kysyykin, voisiko ammateissa ja niiden tarjoamassa *sosiaalisessa ja persoonallisessa identiteetissä* olla jokin pysyvä tai ainakin pitkäkestoinen ydin.

Suurin osa vastaajistamme kertoo saaneensa aineksia minuuden ja identiteetin rakentamiseen opiskeluaikana mutta on myös vaille jäämisen kokemuksia. Sosiologi ja filosofi eivät kuulosta ihan tavanomaisilta ammanteilta. Toinen heistä kokee saaneensa opiskeluaikana tukea ammatti-identiteetin rakentamiseen - toinen ei. Miksi näin? Onko sosiologian laitoksella ja sen opettajilla läheisempi suhde työelämään ja ammatti-identiteettiin kuin filosofian puolella?

Opiskeluaikani on minulle tärkeää oman ammatillisen sekä henkilökohtaisen identiteetin löytämisen aikaa, jonka ajanjaksoja sekä keskeisiä tapahtumia ja tunteita tulen muistelemaan lämmöllä. (sosiologia, nainen)

Sosiaalisten suhteiden ja itsensä kehittämisen kannalta erittäin tärkeää, ammatillisen identiteetin muodostamisen kannalta melkein yhtä tyhjän kanssa. (filosofia, nainen)

Côté (2000, Vanttajan & Järvisen mukaan 2006, 37) korostaa identiteetin merkitystä myös *työmarkkinoille kiinnittymisen* välineenä. Enää ei riitä muodollinen koulutus ja ammatillinen osaaminen vaan pitää opetella muokkaamaan itseään sopivaksi työhaastattelussa. Traditionaalisessa yhteiskunnassa ihmisen identiteetti (Giddens 1991) rakentui lineaarisesti, nyt identiteettiä muodostetaan minä-projekteissa. Minä-projektit koostuvat erillisistä harraste-, työ-, perhe-, ystävä-, ja koulutusprojekteista. Traditiot menettävät merkitystään ja päivittäinen elämä muotoutuu paikallisten ja globaalien vaikutusten vuoropuhelussa, jossa myös *medialla*, painettuna ja

sähköisenä, on keskeinen rooli. Yksi opiskeluajan keskeisimpiä ”rakennusteemoja” olikin *oman elämän ja minän rakentaminen*. Yhteiskuntapolitiikan opiskelija saattaa olla vahvoilla työnhaussa, jos hän osaa tuotteistaa monien minä-projektien merkityksen.

Opiskeluaikana olen rakentanut oman henkilökohtaisen elämäni ja oman minäni aikalalla kokonaan. Tosin omalta osaltani usein enemmän vaikuttaneita asioita ovat olleet opiskelujen ulkopuoliset asiat, työt ja järjestötoiminta. Opintojen avulla on lähinnä yrittänyt saada käytännön pätevyyttä niihin asioihin jotka ovat muuta kautta osoittautuneet kiinnostaviksi. (yhteiskuntapolitiikka, nainen)

Työidentiteetissä (Sennet 2007, 71-76) ei ole niinkään kyse siitä mitä ihminen tekee vaan mihin hän kuuluu, eli tärkeintä ovat työn sosiaaliset seurannaisvaikutukset. Entä opiskelu-identiteetti ja *opiskelun* sosiaaliset seurannaisvaikutukset? Osataanko niiden merkitys ymmärtää, osataanko niitä hyödyntää? Omaan viiteryhmään kuuluminen on ollut tärkeää historian naisopiskelijalle. Mitä merkityksiä kuulumisella on työelämän kannalta, onko viiteryhmässä pohdittu ja rakennettu ammatti-identiteettiä?

Antoisaa aikaa, taloudellisesti tiukkaa mutta kokonaisuudessaan aika hyvää - on ollut mukava kuulua tiettyyn viiteryhmään. (suomen historia, nainen)

Tilastollisesti tarkastellen ns. *vanhanmallinen työidentiteetti* ei ole alkanut rapautua. Edelleen ihmiset arvottavat työtään sen mukaan millaisia vaikutuksia sillä on heidän perhe-elämässään ja yhteisössään. Työelämän muutospuheet ovat horjuttaneet ainoastaan mielikuvia ja turvaton työn moraalista arvostusta. Verrattaessa 1970-luvun ja oman aikamme yliopisto-opiskelijoiden urasuunnittelua erot ovat silmiinpistävät. Aiempi sukupolvi rakensi pitkäkätäimen suunnitelmia, nyt mietitään välittömiä etenemismahdollisuuksia. Nykypolven toiveet ja haaveet ovat muotoutumattomampia ja he joutuvat etsimään sanoja kuvatakseen virikkeitään. (Sennet 2007.) Elämän rakentumista pohtivat vastaajat puntaroivat opiskelun merkitystä uran suhteen, minuus on löytynyt, mutta opiskelun hyötyä työelämässä ei voi vielä realistisesti arvioida.

Tärkeää osa oman itsen löytämisessä. Sitä en osaa sanoa mitä hyötyä opiskelusta on omalla työurallani. (filosofia, mies)

Omaa polkua etsitään ja kuljetaan opintojen myötä. Julkunen (2001, 22) kiinnittää huomiota yliopistoissa viljeltyyn ajatukseen *oppia löytämään oma polkunsansa* - siis kokoamaan oma erityisyys ja uraidea. Retoriikkana ei ole ammattiin identifioitumien, vaan nimenomaan *erityisyyden tuotteistaminen* ja sen osoittaminen portfolioilla. Tässä Julkunen näkee yhtäläisyyden ja varoituksen koulun ja työelämän kanssa – kummastakin on tullut näin valikoivampi ja syrjäyttävämpi. Opinto-ohjauksen kannalta kysymys omasta polusta ja erityisyyden tukemista on hyvin olennainen. Aineistossa omaa polkua pohdittiin muutamassa vastauksessa. Vastauksista voi olettaa, että oma juttu tarkoittaa oman alan löytymistä ja vahvistumista. Mäkisen (2004, 58) mukaan yliopisto-opiskelijat ovat usein epävarmoja opiskelun alussa alavalinnastaan.

Olen löytänyt itseäni ja "omaa tietäni" elämässä, vaikka tietyt perusrakenteet (pysyvä parisuhde) eivät olekaan elämässäni rakentuneet opiskeluaikana. (psykologia, nainen)

Opiskeluaika on tuonut lisää itsevarmuutta ja auttanut löytämään 'sen oman jutun'. (kasvatustiede, nainen)

Ura mainitaan vain kahdessa vastauksessa. Opiskeluaikana luodaan pohja uralle ja omat uramieltymykset on hyvä olla tiedossa, jotta ei opiskele vuosikausia turhaan. Muutamassa vastauksessa välittyi ajatus, että *työelämässä sitten vasta oppii jotain todellista*. Yliopistosta valmistuneilta (Tynjälä, Slotte, Nieminen, Lonka & Olkinuora 2004) ja työelämään asettuneilta kysyttiin miten *opinnot* olivat vastanneet *työelämän tarpeita*. Kyselyssä oli mukana opettajankoulutuksen, kasvatustieteen, tietotekniikan ja farmasian alalta valmistuneita. Vastaajat kokivat että tekniset ammatit olivat muuttuneet sosiaalisemmiksi ja sosiaaliset teknisemmiksi. Kaikkien vastaajien mielestä *sosiaalisilla taidoilla* on merkittävä rooli ammattilaisten elämässä eikä näitä taitoja ollut riittävästi opetettu yliopistossa. Omassa tutkimuksessamme historian opiskelija kertoo saaneensa rakennusaineiksi myös sosiaalisten taitojen kehitykseen. Onko historian laitoksella erityinen sosiaalisten taitojen kurssi vai ovatko taidot karttuneet ”itsestään” opintojen ohessa ei käy ilmi vastauksesta.

Tärkeintä aikaa. Oma identiteetti etenkin osaamisen ja työelämä & sosiaalistenkin taitojen suhteen rakentuu vahvasti. Muuten opiskeluaika on tarjonnut valtavan hienoja kokemuksia muuten. (historia, mies)

Eräässä vastauksessa luokanopettajaksi opiskeleva nainen uskoi, että enemmän kuin koulutus *minua tulee tulevassa työssäni auttamaan yleinen kanssakäyminen ja maailmanparantaminen ystävien kanssa*. Opiskeluajan sosiaalisia taitoja ovat vastaajien mielestä kartuttaneet mm. uudet opiskelijatoverit, pysyvien ihmissuhteiden muodostaminen, vastoinkäymisten voittaminen, viikonloppu - ja kesätyöt sekä järjestötoiminta.

Työelämän sanastoissa vanhat käsitteet saavat uusia sisältöjä ja uudet käsitteet ottavat oman paikkansa. Tietoyhteiskunnassa tarvitaan *asiantuntijuutta, osaamista ja verkottumista*. Työt monitaitoistuvat ja niissä edellytetään erilaisten taitojen keräilyä. Nykyihmisen ammatti-identiteetti on joustava ja kaiken aikaa kehittyvä. Esimerkiksi opettaja joutuu vaihtamaan oppinsa siitä mitä on hyvä opettajuus tai miten koulu ja opetus tulisi organisoida. Uusi asiantuntijuus painottaakin kvalifikaatiolistojen ohella *metataitoja* esim. oppimaan oppimista, sosiaalista älykkyyttä, refleksiivisyyttä (Julkunen 2001, 19). Asiantuntijuus- sanaa käytti aineistossa kolme vastaajaa. Asiantuntijuutta ja opintojen vaikutusta sen kehittymiseen erittelee journalistiikanopiskelija:

Se on ollut yksi osa sitä. Tärkeä siinä mielessä, että opettanut itsenäiseen ja kriittiseen ajatteluun sekä siihen, ettei opiskelu tai oppiminen oikeastaan koskaan lopu. Opiskelu aika on myös ollut antoisaa siten, että on oppinut luottamaan omiin ideoihinsa ja niiden toteuttamiskelpoisuuteen. Valmistuminen tuo ehkä jonkinlaista asiantuntija-auktoriteettia ja gradu on hyvää treeniä tämän päivän projektitöihin, joissa on suunniteltava oma työnsä, tehtävä aikataulu ja hoidettava toteutus ja arviointi itse... (journalistiikka, nainen)

Yksi uuden työelämän käytetyimmistä käsitteistä on *osaaminen*. Puhutaan osaamisesta ja sen jatkuvasta kehittämisestä. Kantolan (2006, 169) mukaan osaaminen on kilpailuyhteiskunnan perussanastoa. Sen juuret ovat 1980-luvun suuryrityksissä, josta se otettiin mukaan 1990-luvulla politiikan sanastoihin. Julkunen (2007, 47–48) mukaan Suomen hallitus edisti osaamiseen perustuvaa kilpailukykyä laatimalla erilaisia osaamista nostavia toimenpideohjelmia ja perustamalla osaamis- ja resurssikeskuksia. Samalla osaamisesta ja koulutuksesta tehtiin suomalaisen yhteiskunnan haasteisiin vastaava peruskonsepti. Osaaminen on tulevaisuuteen kurottava käsite ja toimii vahvojen ammattilaisten markkinoilla, jossa luottamus on vaihdettu itseluottamukseen.

Tämän tutkimuksen *elämän rakentumista* kuvaavaan käsitteistöön osaaminen ei kuulu. Sanaa saa käyttää vain yksi opiskelija. Omaa oppimista ja kasvua kuvataan monipuolisesti muilla ilmaisuilla. Puhutaan mm. valmiuksien ja tietotaidon karttumisesta, akateemisen ajattelutavan laajenemisesta, itseluottamuksen ja stressinsiedon kasvusta.

5.4 Odotettavissa puuskittaista epävarmuutta

Opiskelijoiden vastausten yleisilme työelämän suhteen on ensisijaisesti positiivinen. Pitkä opiskeluaika on antanut rauhan aikuistua ja itsenäistyä. Valmistumisen ja työelämän lähestyessä edessä siintävät uudenaikaiset haasteet ja opiskelija-identiteettiin alkaa tulla uusia, vakavampia sävyjä:

Kyllähän tässä on ehtinyt aikuistua vuosien aikana ja jonkin laista kypsymistä on havaittavissa. Opiskeluun ja työtehtäviin asennoituu vakavammin kuin alkaa oikeasti olla lopullinen työelämään siirtyminen lähellä.(tietojärjestelmätiede, digitaalinen media, mies)

Opiskeluaika oli turvallista aikaa. Oli päämäärä, jota kohden ponnistella. Huolet alkoivat vasta gradu-vaiheessa, jolloin työelämä alkoi askarruttaa. (suomen historia, nainen)

Vapaus ja huolettomuus vaihtuvat toisenlaisiin tuntemuksiin. Opiskeluajan kokemuksia arvioidaan ja puntaroidaan tulevaisuuden perspektiivistä. Epävarmuus ja huoli tulevaisuudesta nousevat esiin muutamassa vastauksessa. Tyytymättömyys opintoihin ja niiden antiin konkretisoituu. Yliopisto-opinnot ovat olleet liian suorituskeskeisiä eivätkä ole tarjonneet riittävää työelämävalmennusta. Viimeisimmän nuorisobarometrin mukaan enemmistö nuorista (15-29-vuotiaat) uskoo pätkätyönkin katveessa koulutuksen takaavan työn mutta samalla työelämää pidetään entistä *vaativampana*. Toisaalta barometristä kävi ilmi, että korkeakouluopiskelijoiden keskuudessa usko koulutuksen tuomaan *hyötyyn oli heikompaa* kuin ammatillisessa oppilaitoksessa (Myllyniemi 2007).

Akateeminen vapaus ei Korhosen (2005) mielestä auta valintojen edessä olevaa opiskelijaa. Koulutus tuottaa nuorelle sekä vaihto- ja käyttöarvoa että henkilökohtaista merkitystä mutta opiskeluun orientoidutaan eri tavoin. Opiskeluun

orientoitumisen (Mäkinen, Olkinuora & Lonka 2001, Korhosen 2005, 57 mukaan) voi jakaa kolmeen pääluokkaan: opiskeluun orientoituneet, työelämään orientoituneet ja sitoutumattomat. Opiskeluun orientoituneet ovat syväsuuntautuneita ja pitävät tärkeinä myös opiskeluun liittyviä sosiaalisia suhteita. Työelämään orientoituneet suunnittelevat opintojaan työllistymistä silmällä pitäen. Sitoutumattomat ovat ahdistuneita ja heiltä puuttuu päämääriä opiskelulle, tärkeintä on elää sosiaalisten suhteiden varassa. Psykologian naisopiskelija ei koe saaneensa riittävästi vastinetta omaan syväsuuntautuneisuuteen.

...Ammatilliselta kannalta yliopisto-opiskelu ei vastannut täysin odotuksiani. Luulin, että asioita opiskeltaisiin syvällisemmin, mutta se vaihe ilmeisesti tulee vasta työelämän kautta....(psykologia, nainen)

Epävarmuuteen havahtuminen nykyisessä työelämä- ja koulutusyhteiskunnassa koskettaa yhtä lailla yliopisto-opiskelijaa kuin koneenkäyttäjää. Koneenkäyttäjän ammattitaito saattaa muuttua hyödyttömäksi automaation edetessä ja opiskelijan valinnat voivat muutaman vuoden kuluttua johtaa työttömyyteen. Kaikkia saattaa kohdata uhka jäädä ajalehtimaan. (Sennetin 2007, 28–39.) Ajelehtimisen kokemus voi tulla vastaan jo opiskeluaikana:

Mielestäni yliopistossa opiskelija jää paljon yksikseen ajalehtimaan ja opiskelu täysin omalle vastuulle. Itselläni tämä huonontanut jonkin verran itsetuntoa, tehnyt yksinäisemmäksi. Toisaalta kasvattanut vastuunottoon ja itsenäisyyteen. (kasvatustiede, nainen)

Onko työttömyys todellinen uhka yliopistosta valmistuneelle? Aron (2006, 203-218) mukaan työttömyyden uhan kokeminen on uutta ja selkeästi havaittavaa korkeakoulutettujen joukossa vuoteen 2000 tultaessa, vuosina 1990 ja 1995 sitä oli huomattavasti vähemmän. Vuoden 2006 Yliopistojen vuosikertomuksen mukaan työttömyysaste on noin neljän prosentin luokkaa (Opetusministeriö 2007b). Koko maan työttömyysaste oli 5,9 prosenttia elokuussa 2007 (Tilastokeskus 2007). Tietojärjestelmätieteen opiskelijalle työttömyys merkitsisi koko opiskelun hukkaan heittämistä.

On ollut rakentavaa ja hyödyllistä, mutta olisi voinut jotakin muutakin tehdä tästä kun ei saa rahaa. Jos työpaikkaa ei opintojen päättymisen jälkeen löydy, niin täysin turhaa.

Akateeminen työttömyys on noussut keskustelun aiheeksi koska korkeasti koulutettujen työttömyys on vähentynyt hitaammin kuin muiden koulutusalojen (Pöyhönen 2007). Työllistymisessä on noussut merkittäväksi tekijäksi opiskelijan *oma aktiivisuus ja urasuunnittelu* sekä sijoittuminen niin sanotuille uusille työmarkkinoille, joissa työtehtävät eivät vastaa koulutusta mutta tehtävät sinänsä ovat korkeasti koulutetuille sopivia. Korkeasti koulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö AKAVA ry teki yhdessä yliopistojen kanssa kyselytutkimuksen ja siinä ilmeni, että suotuisan työmarkkinatilanteen aikana vuonna 2000 valmistuneiden keskuudessa esiintyi uran alussa työttömyysjaksoja. Työttömyys oli usein kertaluontoista ja lyhytkestoista mutta alakohtaiset vaihtelut olivat merkittäviä. Jopa joidenkin professioalojen alkutyöttömyys oli kohtuullisen suurta. Viiden vuoden jälkeen tutkitut olivat kuitenkin työllistyneet hyvin ja monella alalla ei ollut lainkaan työttömyyttä. Muutamilla aloilla jopa kymmenen prosenttia ilmoitti työskentelevänsä tehtävissä, jotka eivät vastaa lainkaan heidän koulutustaan. Myös määräaikaiset palvelusuhteet olivat yleisiä varsinkin julkissektorin tehtävissä. Kasvatustieteen opiskelija pohti vastauksessaan myös tulevaa työuraa:

... En usko, että saan moniin vuosiin edes suhteellisen vakituista työpaikkaa omalta alaltani. Toisaalta pidän kyllä määräaikaisia työsuhteita tässä vaiheessa erittäin tervetulleina ja ensisijaisesti haluan nyt monipuolista työkokemusta alaltani...(kasvatustiede, nainen)

Ennen lamaa korkeakoulutettujen työttömyys oli harvinaista Suomessa ja edessä siinsivät lupaavat uranäkymät. Viimeisten tutkimusten mukaan laman uhreiksi joutuivat nimenomaan 25–27-vuotiaat työmarkkinoille siirtymässä olevat ja vasta työuran alussa olevat nuoret. Voidaan puhua erityisestä sukupolvesta, jota on kohdannut 1990-luvulta alkaen ennen kokematon epävarmuus elämänsä tärkeässä vaiheessa - siirtymässä nuoruudesta aikuisuuteen. Tässä siirtymäkohdassa korkea koulutus ei enää takaa turvattua tulevaisuutta. Työn epävarmuus on lisääntynyt, miesten ja naisten tulokehitys eriytynyt, naisten työmarkkina-asema heikentynyt, kohonneesta koulutustasosta huolimatta ja aikuiselämän alkua varjostaa taloudellisen turvattomuuden uhka.(Suikkanen, Martti & Huilaja 2006, 103 -120.)

Kymmenessä vuodessa on hävinnyt *korkeakoulutuksen bonus* eli parempi työmarkkina-asema ja vakaampi taloudellinen tilanne. Koulutustason kohoamista edisti 1990-luvulla sekä lama, koulutus oli vaihtoehto työttömyydelle, että yleistynyt

halukkuus hankkia parempi koulutus yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa. Ammattikorkeakoulujen perustaminen 1990-luvun alussa innoitti omalta osaltaan opintojen jatkamiseen perustutkinnon jälkeen ja osa jatkoi vielä yliopistoon. Perinteinen malli suoraan koulutuksesta työelämään on jäämässä historiaan. Tilalle ovat tulleet erilaiset siirtymät työelämän ja koulutuksen, työelämän ja työttömyyden välillä. (Suikkanen ym. 2006, 103 -120.) Toisaalta on myös niitä, joita työttömyys ei pelota, koska opinnot ovat olleet moninaisesti onnistunut kokemus:

Ihanaa, kehittävää aikaa. Opiskeluajat toivat minulle paljon tietoa ja taitoa ja ennen kaikkea elämän taitoa. Klassisesta sivistyksestä nauttii joka päivä työttömänäkin. (venäjän kieli ja kirjallisuus, nainen)

Vuonna 2006 Jyväskylän yliopiston rekrytointi- ja tutkimuspalvelut tekivät työllistymisselvityksen vuoden 2005 aikana tutkinnon suorittaneiden sijoittumisesta työelämään. Kyselyyn vastasi 804 henkilöä, joten vastausaste kaikista maisteritutkinnon suorittaneista nousi 60 %. Merkittävä osa (40 %) jätti vastaamatta kyselyyn. Suuri kato herättää kysymyksen missä nämä maisterit mahtavat olla – työelämässä, työttömänä vai peräti vanhempainvapaalla? Vastanneista 81 % oli työelämässä koko- tai osa-aikaisesti. Työttömänä työnhakijana oli kyselyhetkellä vain 4,5 % vastaajista. Valmistuneista maistereista eniten jäi töihin Keski-Suomen alueelle noin 28 %. (Tuomela 2006.) Luku on selvästi pienempi verrattuna vuosina 2000 - 2003 valmistuneisiin, sillä vuonna 2003 heistä oli lähes 36 prosenttia edelleen Keski-Suomessa (Meriläinen 2006). Onko kyse siitä, että nykypäivänä työtä on vaikeampi löytää Keski-Suomen alueelta vai ovatko valmistuneet innokkaampia lähtemään muualle Suomeen töihin? Toiseksi suosituin suunta oli pääkaupunkiseutu, noin 25 %. Loput valmistuneista sijoittuivat molemmissa tutkimuksissa melko tasaisesti ympäri maan, mihin ilmeisesti vaikuttaa Jyväskylän yliopiston valtakunnallinen vetovoima opiskelijarekrytoinnissa (Tuomela 2006; Meriläinen 2006).

Huojentava tutkimustieto akateemisesti kouluttautuville on valmistuneiden sijoittuminen koulutustaan vastaaviin tehtäviin. Reilu 70 prosenttia vuonna 2005 valmistuneista ja kyselyhetkellä työelämässä olevista maistereista ilmoitti korkeakoulututkinnon olleen vaatimuksena nykyiseen työhönsä. Niillä, joilla oli ollut työllistymisvaikeuksia, yleisimmät syyt liittyivät alueelliseen, heikkoon työmarkkinatilanteeseen ja työkokemuksen puutteeseen. (Tuomela 2006.)

Vuoden 2006 työllistymiskyselyyn vastanneiden keski-ikä oli peräti 31 vuotta. Vanhimmat valmistuneet tulivat taloustieteen tiedekunnasta, jossa keskimääräinen valmistumisikä oli 33 vuotta. Nuorimmat puolestaan löytyivät matemaattisluonnontieteellisestä, jossa keskimääräinen valmistumisikä oli 29 vuotta. Korkeaa valmistumisikää selittää osittain aikaisempi koulutus, joita lähes puolella vastaajista oli mm. ammattikorkeakoulusta. Kyselyyn vastanneiden työnantajana oli lähes puolella kunta, kuntayhtymä, kuntien liikelaitos tai ammattikorkeakoulu. Yritykset työllistävät noin joka neljännen tutkinnon suorittaneista. Kokopäivätyössä olevien keskimääräinen bruttopalkka oli kyselyhetkellä 2568 euroa kuukaudessa. Naisten ja miesten palkkaerot olivat selkeät, naisilla keskimääräinen bruttopalkka oli 2469 euroa, miehillä 2831 euroa kuukaudessa. (Tuomela 2006.)

5.5 Hyvä itsetunto on paras opinto-ohjaaja

Työelämän horisontti näyttäytyy siis epävakana ja osaltaan ennustamattomana. Suomeen on tulevien vuosien myötä luvassa ainakin ennennäkemätön työvoimapula ja väestön ikääntyminen. Uhkia torjutaan työntekijöiden elinikäisellä oppimisella ja organisaatioiden ripeällä uudistamisella. Yliopistolaitoksen viimeisin uudistusaalto, uusi uljas yliopistolaki, on vasta nousemassa. Miten uudistusten aika huomioi opiskelijan? Kykenevätkö ainelaitokset uudistuspaineiden keskellä kantamaan riittävästi vastuuta opiskelijoiden tulevaisuudesta vai jääkö opiskelija entistäkin enemmän yksin ”pähkäilemään” tulevaisuuttaan. Tutkimukseen ja innovaatioon panostetaan mutta unohtuuko tärkein - opiskelijan kasvu ja kehitys? Jalkanen (1997, 124–125) asettuu vahvasti opiskelijan puolelle ja näkee yhteiskunnan kehityksen ytimessä *yksilön kehityksellisen muutoksen*. Henkilökohtaisella tasolla tapahtuva oppiminen välittyy kaikkeen vuorovaikutukseen ja edistää näin yhteisön toimintamahdollisuuksia. mukaan Yksilö pyrkii koulutuksen avulla saavuttamaan ammatilliset valmiudet, hyvän toimeentulon ja jäsenyyden yhteiskunnassa. Koulutuksen tavoitteena korostuvat liikaa *työmarkkinoiden ja tiedeyhteisön tarpeet*. Ihannetapauksessa ammatillisen koulutuksen hankkiminen ja työelämään siirtyminen tapahtuvat yksilön kehityksellisen muutoksen mukaisesti. Yksilön kehityksen ja kasvun tukeminen on ainoa todellinen ja kestävä pohja tietoyhteiskunnan rakennusaines. (Jalkanen 1997, 140–141.)

Yksi tutkielmamme käsitteistä on identiteetti. Sen rinnalle nostamme työelämäteeman lopuksi *itsetunto* käsitteen. Sanaa käytettiin myös tämän tutkimuksen vastausaineistossa. Itsetunto täydentää hyvin rakentuvan aikuisuuden kehitysvaihetta. Sanomalehti Keskisuomalainen (31.7.2007) herätti graduntekijän mielenkiinnon keskellä kuuminta kesää. *Hyvä itsetunto on paras opinto-ohjaaja*, otsikoi lehti juttuaan isoin kirjaimin. Salmela-Aro ja Nurmi (2007) seurasivat yliopisto-opiskelijoiden itsetunnon kehitystä neljä kertaa kuuden opiskeluvuoden aikana ja vielä viisitoista vuotta myöhemmin opintojen aloittamisesta. Tavoitteena oli kerätä tietoa sekä itsetunnon kehityksestä opiskeluaikana että tutkia itsetunnon vaikutusta työhyvinvointiin.

Itsetunto on itsearvioinnin väline. Itsetunto kertoo sekä omasta arvosta että itsensä hyväksymisestä. Hyvällä itsetunnolla varustettu ihminen on sovussa itsensä kanssa ja kokee hyväksyntää myös toisten ihmisten taholta. Huonon itsetunnon myötä ihminen näkee itsensä epäonnistujana sekä itselleen että toisille. Nuoruusvuosien notkahduksen jälkeen itsetunto on selkeästi kasvussa nuoren aikuisuuden (20-30v.) aikana, joskin yksilöiden välisiä eroja on paljon. (Salmela-Aro & Nurmi 2007, 464.)

Yliopisto-opintojen vaikutus itsetunnon kasvuun oli myönteinen. Mitä paremmin itsetunto kasvoi ja kehittyi opiskeluvuosien aikana sitä parempaa oli menestyminen myöhemmin työelämässä. Menestyminen työelämässä tarkoitti vakituista työpaikkaa, hyvää palkkaa, työtyytyväisyyttä ja vähäistä työuupumusta. Tutkimus osoitti myös, että mitä huonompi itsetunto oli opintojen alussa, sitä enemmän se parani opintojen myötä. Vaikka opiskeluaika ja oman paikan etsiminen elämässä on ajallisesti pidentynyt, sillä on hyvä vaikutus itsetuntoon. (Salmela-Aro & Nurmi 2007, 473.)

Itsetunnolla on monia vaikutuksia opiskelijan sekä asenteissa työelämää kohtaan että työelämään siirtyessä. Hyvä itsetunto näkyy aktiivisuutena opintojen loppuunsaattamisessa ja työpaikan etsinnässä. Itsetunto antaa itsevarmuutta ja periksi antamattomuutta työhön liittyvissä vastoinkäymisissä ja haasteissa. Hyvä itsetunto vahvistaa ihmisen uskoa omiin kykyihin, merkitykseen ja antaa voimia stressaaviin tilanteisiin. Huono itsetunto puolestaan kertoo henkilön haavoittuvuudesta ja taipumuksesta negatiivisiin asenteisiin työssä. Huono itsetunto oli tutkimuksen mukaan selvässä yhteydessä burnoutiin. Hyvä itsetunto toimii burnoutin puskurina. (Salmela-Aro & Nurmi 2007, 465.)

6 TARKASTELU

6.1 Yliopisto muutoksessa

Lähdimme tutkielmassamme liikkeelle meille tutuksi tulleesta ympäristöstä - Jyväskylän yliopistosta. Mielenkiinnon tutkimusaihetta kohtaan herättivät monet asiat. Aluksi opiskelijakyselyn *Millaisena koet opiskeluajan elämäsi rakentumisen näkökulmasta?* avovastausaineisto yllätti positiivisella sävyllään. Toiseksi saimme runsain mitoin motivaatiota oman alan erityisyydestä, mahdollisuudesta perehtyä monitieteisesti aiheen teoreettisiin käsitteisiin ja taustoihin. Kolmanneksi jatkuva puhe yhteiskunnan ja koulutuksen muutoksesta vaati lähempää tarkastelua.

Yliopistolaitos on koulutuksellisen muutoksen aallon harjalla ja siihen kohdistuu ajan hengen mukaisia odotuksia. Aiemmin suomalainen koulutuspolitiikka pyrki Jalkasen (1997, 120) mukaan edistämään yhteiskunnallista tasa-arvoa nyt tavoitteena on tulos ja tehokkuus kansainvälisessä talouskehityksessä. Tämä ns. uusliberalistinen koulutuspolitiikka korostaa yksilökeskeisyyttä tasavertaisten mahdollisuuksien sijaan. Yksilökeskeisyys näkyy ja kuuluu esimerkiksi keskitettyjen työehtosopimusten purkamisen tarpeena ja työmarkkinoiden villiintymisenä. Työelämän päättäjät esittävät omia toiveitaan yhä vaativammin myös yliopiston suuntaan.

Hyvinvointivaltion julkisuuskuvaa halutaan parantaa nostamalla Suomi koulutuksen mallimaaksi myös korkea-asteen osalta. Pysyäksemme mukana kansainvälisessä kisassa on panostettava innovaatioon ja saatava Suomeen vähintäänkin yksi huippuluokan innovaatioyliopisto. Omistaja eli valtiovalta linjaa työelämäkeskeistä koulutuspolitiikkaa ja pyrkii maksimoimaan hyötyä eli saamaan vastinetta rahoilleen. Valmistumista halutaan vauhdittaa ja keskeyttämistä vähentää. Muutoksen tuominen totuttuihin tiedemaailman kuvioihin aiheuttaa paineita. Yliopistossa risteilee sekä uudistusmielisiä että kehitystä jarruttavia mielenilmauksia. Yhtenä muutoksen airuena pidetään korkea-asteen ohjausta.

Opintojenohjauksen nostaminen yhdeksi tärkeimmistä kehittämiskohteista yliopistossa palvelee ainakin omistajan hyötyä. Ohjauksen uskotaan poistavan opintopolun ongelmia ja tuovan luistoa nopeaan valmistumiseen. Korkea-asteen ohjauksen kehittäminen on kuitenkin käytännössä monimutkainen ja haasteellinen tehtävä.

6.2 Tutkimustehtävät ja opiskelijan elämäntalo

Miten ohjaus voisi palvella myös opiskelijan etua? Ohjaus alkaa aina opiskelijan kohtaamisesta. *Jos haluan onnistua ohjaamaan ihmisen tiettyyn tavoitteeseen, on minun ensin löydettävä sieltä missä hän on, ja aloitettava sieltä* (Sören Kierkegaard). Kierkegaardin ajatus opiskelijan löytämisestä ohjasi työtämme *hiljaisena tietona*. Halusimme koota tietoa opiskelijoiden *elämismaailmasta*, yksilöllisistä opintopoluista ja opiskelun henkilökohtaisesta merkityksestä (Lairio ja Penttilä 2007, 171, Korhonen 2007, 129). Vastausaineiston avulla avasimme *opiskelijakeskeisen* näkökulman. Opiskelijat toivat esiin Välimaan (1997, 8) mainitseman *puuttuvan jutun* eli opiskelijan kehittymisen näkökulman suomalaiseen korkeakoulutuspoliittiseen keskusteluun. Työssämme kysyimme miten opiskelijat kuvaavat oman elämän rakentumista yliopistoaikana, millaisena heidän ajatuksissa näyttäytyy työelämä ja millaisia ohjauksellisia tarpeita heillä on. Tavoitteenamme on ollut julkistaa opiskelijoiden vastausten avulla pieni pala todellisuutta rakentuvan aikuisuuden kehitysvaiheesta. Tutkimusprosessilla on ollut suuri merkitys itsellemme ja orastavalle ammatti-identiteetille. Olemme saaneet mahdollisuuden syventää ja laajentaa ymmärrystämme ohjaustyötä kohtaan. Osaltaan työmme täydentää myös Jyväskylän yliopiston opinto-ohjauksen kokonaiskuvaa ja opiskelijoiden parissa tehtävää ohjaustyötä.

Jonkin verran kokemusta elämän rakentumisesta akateemisten opintojen myötä on kertynyt myös itsellemme. Toinen meistä aloitti Jyväskylän yliopistossa vuonna 1977, suoraan lukiosta tulleenä. Kävi silloisen luokanopettajakoulutuksen päätyen aluksi opettajan työhön ja myöhemmin tasapainoilemaan työn ja perheen yhdistämisen kanssa. Palasi takaisin 27 vuotta myöhemmin, vuonna 2004, hankkimaan uutta ammatillista pätevöitymistä. Vähän ”tuoreemman” graduntekijän korkeakouluvaihe käynnistyi Jyväskylän Ammattikorkeakoulun kautta ensin

sairaanhoidajaksi ja sitten yliopistoon, kasvatustieteellisestä tiedekunnasta Opettajankoulutuslaitokseen. Omat kokemukset antavat tutkimuksen tekoon yhden täydentävän näkökulman. Tämän tutkimuksen pääroolissa ovat kuitenkin 2000-luvun varhaisaikuiset. Vastaaajina oli 283 opiskelijaa Jyväskylän yliopiston seitsemästä eri tiedekunnasta. Suurin osa vastaajista oli iältään alle 28-vuotiaita ja opintojen päätösvaiheessa. Tutkimustehtävien pohjalta rakensimme kuvitteellisen *opiskelijan elämäntalon*, johon sisältyy on kolme työtilaa - opiskeluhuone, minuhuone ja työhuone.

6.2.1 Opiskeluhuone

Opintojen ohjaus Jyväskylän yliopistossa –kyselyn avulla pyrittiin selvittämään millaisia asioita opiskelijat pohtivat opintopolun eri vaiheissa. Lisäksi kartoitettiin opiskelijoiden kokemuksia ja kehitysehdotuksia opintojen ohjauksesta. Tutkimuskysymyksemme oli kyselyn toiseksi viimeinen ja poikkesi selvästi aiemmista. Mielenkiintoista olikin, että pitkän kyselyn jälkeen, myös tähän kysymykseen opiskelijat olivat tuoneet pohdintoja ohjauksesta. Selvien viittausten lisäksi opiskelijoiden vastauksista oli rivien välistä luettavissa tarve ohjaukselle. Opinnäytetyön tekijälle tämä lähtökohta oli haaste.

Opiskelijoiden vastauksissa esiinnousseet ohjaustarpeet jäsennettiin kolmeen ohjauksen tehtäväalueeseen, joita olivat opiskelun ohjaus, persoonallisen kasvun tukeminen ja uraohjaus. Vastauksissa painottui opiskelun ohjaus. Uraohjauksen tarpeita esiin nousi jonkin verran, mutta oman kasvun ja kehityksen tukeminen jäi aineistosta puuttumaan. Olisiko kyse siitä, että opiskelijat eivät ole hahmottaneet ohjausjärjestelmän moninaisia mahdollisuuksia? Ohjausta on tarjolla monella eri taholla, mutta löytääkö opiskelija oikealle ovelle? Kyselyn jälkeen yliopistossa on tapahtunut suuria muutoksia ohjauksen saralla. Nykypäivänä jokaiselta laitokselta vaaditaan opinto-ohjauksen suunnitelma. Toivon mukaan suunnitelmat tuodaan myös opiskelijoiden tietoisuuteen, jotta he löytävät ohjaustarpeineen oikeille oville.

Opiskelijat ilmaisivat opiskelun olevan osa elämää, mutta elämän ei toivottu olevan pelkkää opiskelua. Osalle opiskelijoista opiskelun ja muun elämän yhteensovittaminen oli toiveesta huolimatta vaikeaa. Onko kyse siitä, että oman elämän arjen suunnittelu on vaikeaa vai yrittävätkö nykyopiskelijat revetä liian moneen paikkaan vaatimusten paineessa? Kummasta tahansa on kyse, opintopolun

kattavalla ohjauksella ja esimerkiksi HOPS-työskentelyllä voidaan opiskelijaa tukea. Lisäksi opiskelijan näkökulmasta olisi toivottavaa, että opetuksen järjestelyssä ja ohjauksessa huomioitaisiin aiempaa paremmin opiskelijoiden henkilökohtainen tilanne. Alati vähenevien resurssien maailmassa yksilöllistäminen ja henkilökohtaistaminen tuntuu kuitenkin suurelta vaatimukselta.

Opiskelijoiden pohdinnoissa korostui yleisesti vertaisten eli opiskelutovereiden merkitys. Samoin opiskelijakyselyssä vertaisilta saatu ohjaus oli tärkeimmässä roolissa (Lairio & Penttinen 2005). Ovatko ohjaustahot liian etäisiä tai vaikeasti tavoitettavia, jos opiskelijat eivät uskalla kertoa omasta epävarmuudestaan ja hämmennyksestään muille kuin opiskelukavereille? Holistisessa opiskelija-keskeisessä ohjausmallissa vertaisohjausta ei ole edes huomioitu. Malli on koottu asiantuntijuuden pohjalle. Onko siis opiskelijakeskeisyyden sijaan kyse asiantuntijakeskeisyydestä?

Osa opiskelijoista kertoi opintojen tuntuvan sekavilta ja ahdistavilta. Opintojen punainen lanka oli hukassa. Vastuu opinnoista ja niiden suunnittelusta jäi liiaksi opiskelijan omille harteille. On muistettava, että yksinohjautuvuus ja itseohjautuvuus eivät ole sama asia. Yliopisto-opiskelijalta kuitenkin odotetaan tietty määrä itseohjautuvuutta. HOPS-työskentelyn lisäksi saattaa tulevaisuudessa olla tarpeen tarjota myös muita itseohjautuvuutta tukevia välineitä. Tukea voisivat tarjota laitokset, jotka tässä tutkimuksessa nousivat esiin opiskelijoiden toivomana ohjaustahona.

6.2.2 Minähuone

Vastausten perusteella tässä työtilassa tehtiin eniten töitä. Opiskelijat kuvasivat opiskeluaikaa ainutlaatuisen vapaana ja merkittävänä aikana oman kasvun kannalta. Kotoa poismuuttaminen ja itsenäisen elämän käynnistyminen on monien mielestä aloittanut elämän parhaimman ajanjakson. Elämän paras aika on ollut täynnä kokemuksia, myös vastoinkäymisiä, mutta juuri sellaisena siitä on tullutkin antoisaa. Nuoruus on vaihtunut opiskeluvuosien myötä selkeästi aikuisuuteen. Pitkä opiskeluaika on taannut rauhan omalle kasvulle ja kehitykselle. Vastaajien mielestä valmistumisaikoja ei pidä missään tapauksessa ruveta rajaamaan, jos Suomesta halutaan tehdä kilpailukykyinen. Kilpailukykyyn perustus lasketaan kypsyyttä ja

asiantuntemusta kehittäville vuosilla yliopistossa. Kriittistä huolimatta akateemisessa maailmassa on saatu eväitä oikeaa elämää varten.

Opiskeluajan merkityksellisyys tarkoitti myös oman itsen löytämistä ja identiteetin rakentumista. Itsen löytäminen on sitä, että tietää mitä elämältä haluaa. Identiteetillä tarkoitetaan sekä persoonallista minuutta että ammatillista identiteettiä. Ystävien ja opiskelukavereiden vaikutus identiteetin rakentumiseen ja koko tähän elämänvaiheeseen on ollut ensiarvoisen tärkeää - yhtä tärkeää kuin virallisen opiskelun merkitys. Vastaaajista löytyi myös niitä, joille opiskeluaika oli henkilökohtaisista syistä ollut erityisen vaikeaa. Syynä oli esimerkiksi etäsuhteen ylläpito, yksinäisyys, mielenterveyden ongelmat tai vaikea parisuhde. Opiskeluaika oli ikään kuin jäänyt elämästä omien ongelmien vuoksi.

Opiskeluajan ainutlaatuisuus elämän rakentumisessa on akateemisen koulutuksen ohella koostunut itsenäisyydestä, vapaudesta, ainutlaatuisista kokemuksista, etsimisestä, kontaktien luomisesta, ystävytydestä, elämäkumppanin löytymisestä, matkustelusta, harrastuksista, järjestöhommista, osa-aikatoimesta, monenlaisten haasteiden kohtaamisesta ja vaikeuksien voittamisesta.

6.2.3 Työhuone

Opiskelijakyselyssä oli myös kysytty millaisena opiskelijat kokevat työelämään siirtymisen. Työelämään siirtymisen kysymys edelsi omaa tutkimuskysymystämme. Tämä saattoi omalta osaltaan vaikuttaa siihen, että työelämäpohdintoja käytiin myös elämän rakentumisen yhteydessä. Työhuoneessa opiskelijoiden vastaukset kävivät vuoropuhelua työelämäntutkijoiden esiin nostamien nykytrendien ja käsitteiden kanssa. Opiskelijoiden ja tutkijoiden näkemysten välillä oli suuri ero. Työelämää pohtineet opiskelijat kokivat pääsääntöisesti opiskelun tuottaneen heille arvokasta pääomaa työelämää varten. Opiskeluaikaa pidettiin oman alan ammatillisen osaamisen, identiteetin ja tietopohjan rakentajana. Tutkijat puolestaan näkivät paljon puutteita ja kehittämiskohtia korkeakoulu-opetuksen ja työelämän suhteessa. Opiskelijat peilasivat toki opiskeluaikaa myös työelämän epävarmuustekijöiden kuten määräaikaisuuden, työttömyyden, oman kilpailukykyyn ja elinikäisen oppimisen vaatimuksen kautta. Tietyllä tavalla epävarmuuspuhe kuuluu asiaan mutta nyt eletään tätä hetkeä eikä murehdita liikaa tulevaa.

Työelämäpohdintoja lukiessa heräsi kysymys oman tieteenalan ja laitoksen yhteydestä työelämään. Jos yliopisto-opinnot tähtäävät asiantuntijuuteen olisi yksilön kehitystä ja tietopohjan rakentumista tuettava oman tieteenalan yhteisössä yliopistolla ja erilaisissa työelämäyhteyksissä kampuksen ulkopuolella. Miten tavallista on esimerkiksi pro gradu-tutkielman tekeminen toimeksiantona? Tai kuinka suuri osa opiskelijoista tekee oman alan harjoitteluja opintojen aikana? Oman kokemuksemme perusteella ohjausalan tietopohjaa ja orastavia asiantuntijuuden taitoja oli hyvä päästä testaamaan opintojen aikana monissa erilaisissa oppilaitoksissa ja työyhteisöissä.

6.3 Loppupäätelmät

Kysymys elämän rakentumisesta opiskeluaikana synnytti mieliimme kuvan opiskelijan elämäntalosta erilaisine työtiloineen. Talossa asustaa intensiivistä kehitysvaihetta elävä varhaisaikuinen, jolla on suuri elämys- ja kokemusnäлкä. Talous on kireällä ja monenlainen epävarmuus tunkee ovista ja ikkunoista mutta ei haittaa, eletäänhän suurten mahdollisuuksien aikaa. Elämä ei ole pelkkää rilluttelua, vastuullisuutta harjoitellaan yksin, kaksin ja yhdessä. Vaikeudetkin kuuluvat elämään, niistä otetaan opiksi ja selviydytään vaikka hakemalla apua terapiasta. Mutta yksi on varmaa - ilman ystäviä mistään ei tulisi mitään. Ystäville annetaan ylintä kiitosta monista oppimiskokemuksista. Kiitosta saa myös yliopisto kokonaisuutena, sillä on ollut suuri vaikutus omaan kasvuun, ajatteluun ja kehitykseen. Mutta missä on opettajien vaikutus tai merkitys? Tutkimusaineiston perusteella on hyvä kysyä mikä rooli yliopiston opettajalla tai tässä tapauksessa *ohjausta antavalla* opettajalla on? Tarvitseeko yliopisto-opiskelija ohjausta? Onko kyse siitä, että yliopisto laitoksena tarvitsee juuri nyt ohjausta päästäkseen nopeasti eroon opiskelijoista? Lämpäisyä on tehostettava ja valmistumisaikojen on lyhennyttävä, muutoin Suomi ei pysy talouden ja tehokkuuden kisassa mukana. Opiskelijakyselyn jälkeen voimaan astunut tutkinnonuudistus vuonna 2005 toi mukanaan taikasanan - HOPS. Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma on sekä mahdollisuus että ulkoistettu uusliberalistinen vaatimus. Mahdollisuutena ja hyvin toimiessaan se antaa opiskelijalle tuen koko opinto-polun ajalle. Vaatimuksena se saattaa lisätä sekä opiskelijan että opettajakunnan paineita.

Kyselytutkimus, joka oli otokseltaan melko pieni ja sukupuoli- sekä tiedekuntajakaumaltaan vinoutunut, vei kuitenkin hyvällä tavalla tämän tutkimuksen aihepiirin äärelle. Opiskelijoiden vastaukset luovat jatkotutkimushaasteen syvällisempään ja laajempaan kasvun ja kehityksen tutkimiseen yliopisto-opintojen aikana. Mielenkiintoista olisi myös vertailla eri tiedekunnan opiskelijoiden välillä kasvun ja identiteetin kehityksen aikaa.

Kasvun aika – opinnäytetyön loppuunsaattaminen herättää hämmennystä ja nostaa tietoisuuteen isoja kysymyksiä. Yliopistolla on kaikei pitkät osaamisperinteet akateemisten kansalaisten koulutuksesta ja kasvatuksesta. Hyvä opettaja ja opiskelijoistaan kiinnostunut tiedeyhteisö on luonnostaan huolehtinut myös kasvatus- ja ohjaustehtävästä. Sitä ei ole tarvinnut erikseen markkinoida ja mainostaa, se on toteutunut tavalla ja toisella. Käykö niin, että kun opinto-ohjauksesta tehdään yksi uusi lisävaatimus, lisätään itse asiassa vain kiirettä ja riittämättömyyden tunnetta. Opettajalta viedään viimeisetkin mahdollisuudet ja motivaatio tehdä sitä mitä hän on aina ennenkin tehnyt. Eli opettaa ja ohjata rauhassa, antaa huomaamattaan aikaa, huomiota ja kunnioitusta opiskelijan kehityksen tueksi.

LÄHTEET

- Aaltonen, K., Helenius, P. & Riihinen, O. 1997. Mielekkyyttä epävarmuuteen opiskelun ja ansiotyön vuorovaikutuksella. Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 43. Helsinki: Opetusministeriö.
- Ahola, S. 2004. Korkeakoulutus ja työelämä – lähtökohtia ilmiöön ja sen tutkimiseen. Teoksessa P. Tynjälä, J. Välimaa & M. Murtonen (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Jyväskylä: PS-kustannus, 15 -36.
- Aittola, H. & Aittola, T. 1985. Yliopisto-opiskelun mielekkyyden kokeminen ja opiskelijoiden elämismaailman perusrakenteet. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.
- Aittola, T. 1992. Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 91. Jyväskylän yliopisto.
- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Annala, H. 2000. Yliopisto-opiskelun alkuvaihe opiskelijan kokemana – opiskeluvaikeudet ja ohjaus. Teoksessa J. Luukkonen & H. Liuska (toim.) Yliopisto-opiskelu ja opiskelijan työ. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 81/2000, 39-62.
- Ansela, M., Haapaniemi, T. & Pirttimäki, S. 2005. Yliopisto-opiskelijan hops. Ohjaajan opas. Kuopion yliopisto, oppimiskeskus. Kuopio, Kevama Oy. Saatavilla www-muodossa <URL:<http://www.uku.fi/opk/w5w/opas.pdf>>. (Luettu 15.8.2007).
- Arnett, J. J. 2000. Emerging adulthood: a theory of development from the late teen through the twenties. *American Psychologist* 55 (5), 469–480.

- Arnett, J.J. & Tanner J.L. (toim.) 2006. Emerging adults in America: coming of age in the 21st century. Washington, DC: American psychological association.
- Aro, M. 2006. Työsuhteiden epävakaistuminen ja työssäoppimisen edellytykset. Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Suikkanen (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 203-218.
- Bauman, Z. 1997. Sosiologinen ajattelu. Suom. Vainonen, J. Tampere: Vastapaino
- Beck, U. 1992. Risk society: towards a new modernity. London: Sage Publications.
- Beck, U & Beck-Gernsheim, E. 2002. Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences. London: Sage Publications.
- Blackwell, A., Bowes, L., Harvey, L., Hesketh, A.J. & Knight P.T. 2001. Transforming work experience in higher education. British educational research journal. 27 (3). 269-285.
- Côté, J. 2000. Sociological perspectives on identity formation: The culture-identity link and identity capital. Teoksessa S.J. Ball (toim.) Sociology of education. Major Theme's vol. I. Theories and methods. London & New York: Routledge & Falmer.
- Côté, J. 2006. Emerging adulthood as an institutionalized moratorium: Risks and benefits to identity formation. Teoksessa J.J. Arnett & J.L. Tanner (toim.) Emerging adults in America: coming of age in the 21st century. Washington, DC: American psychological association, 85-116.
- Eerola, S. & Vadén, T. 2005. Vailla punaista lankaa – vai vailla kysymystä? Teoksessa A.R. Nummenmaa, M. Lairio, V. Korhonen & S. Eerola (toim.)

Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä.. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 75 - 84.

Erikson, E. H. 1968. Identity, youth and crises. New York.

Erikson, E. H. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Suom. Huttunen E. Jyväskylä: Gummerus.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. 1998. Yhteiskirjoittaminen ja ”yhteiskirjoittaminen” tieteellisen tuottamisen prosesseina. Teoksessa J. Eskola (toim.) Kirjoituksia tieteellisestä kirjoittamisesta. Tampere: Taju, 73-91.

Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133 – 157.

Eteläpelto, A. 2007. Työidentiteetti ja subjektiivisuus rakenteiden ja toimijuuden ristiaallokossa. Teoksessa A. Eteläpelto, K. Collin & J. Saarinen (toim.) Työ, identiteetti ja oppiminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit, 90–142.

Fadjukoff, P. 2007. Identity formation in adulthood. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 319. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Filander, K. 2006. Työ, koulutus ja katoavat ammatti-identiteetit. Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Suikkanen (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 43 -60.

Giddens, A. 1991. Modernity and self-identity. Stanford: Stanford University Press.

- Hartikainen, K. 2004. Työelämäohjaus osana opintojen ohjausta. Teoksessa H. Miettinen (toim.) Hyvät käytännöt: humanistien työelämävalmiuksien kehittäminen. Humanistisen tiedekunnan julkaisuja 4, 2004. Helsinki: Helsingin yliopisto, 73-81.
- Hall, S. 2002. Identiteetti. Suom. ja toim. M. Lehtonen & J. Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Halonen, A. & Iolakso, A. 2005. Yliopistotilastot 2004: taulukoita KOTA-tietokannasta. Opetusministeriön julkaisuja 2005:26. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.minedu.fi/julkaisut/koulutus/2005/opm26.pdf>>. (Luettu 12.1.2006).
- Helenius, B. 1996. Tempelinvartijasta supermarketin hoitajaksi. Teoksessa B. Helenius, E. Hämäläinen & J. Tuunainen (toim.) Kohti McDonald's –yliopistoa? Näkökulmia suomalaiseen korkeakoulu- ja tiedepolitiikkaan. Helsinki: Tammi, 283–299.
- Himanen, P. 2004 Tietoyhteiskunnan tulevaisuusstrategia 23.4.2004 Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle. Saatavilla www-muodossa <URL: http://www.pekkahimanen.org/eduskunta_tuv_strategia.pdf> (Luettu 30.9.2007).
- Himanen, P. 2007. Suomalainen unelma. Innovaatioraportti. Saatavilla www-muodossa <URL: http://www.teknologiateollisuus.fi/suomalainen_unelma.pdf> (Luettu 5.10.2007).
- Hiltunen, S. & Väisänen, P. 2002. Yliopisto-opiskelu: stressaava elämänvaihe. ”Mitä kuuluu yliopisto-opiskelija”-kyselyn tuloksia. Jyväskylän yliopisto, Psykologian laitos. Pro gradu-tutkielma. Saatavilla www-muodossa <URL: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/10913/sanhiltu.pdf?sequence=1>>. (Luettu 14.11.2007).
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hoikkala, T. & Roos, J. P. 2000. 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhanen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus.
- Honkimäki, S. 2006. Yliopisto-opintoja aloittamassa: millaisin vaatein ja millaisessa maailmassa? Teoksessa J. Ursin & J. Välimaa (toim.) Korkeakoulutus teoriassa: näkökulmia ja keskustelua. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 235-252.
- Jalkanen, H. 1997. Elämänkaari yhdistää, koulutus erottaa. Teoksessa J. Välimaa 1997. (toim.) Korkeakoulutus kolmiossa. Näkökulmia korkeakoululaitoksen muutoksiin. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 117–144.
- Janesick, V. J. 1998. The Dance of qualitative research design: Metaphor, methololatry and meaning. Teoksessa N. K. Denzin & Y.S. Lincoln (toim.) Strategies of qualitative inquiry. Thousand Oaks, CA : Sage, 35-55.
- Julkunen, R. 2001. Ammatti jälkiammatillisessa työelämässä. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 2/2001, 16 -23.
- Julkunen, R. 2007. Työ – talouden ja minän välissä. Teoksessa A. Eteläpelto, K. Collin & J. Saarinen (toim.) Työ, identiteetti ja oppiminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit, 18-48.
- Jyväskylän yliopisto. 2002. Opinto-ohjauksen kokonaissuunnitelma. Perustelumuihistio 4.12.2002. Saatavilla www-muodossa <URL:<http://oplaa.jyu.fi/sisalto/materiaalit/Ohjausmuistio021204.pdf>> (Luettu 23.11.2007).
- Jyväskylän yliopisto. 2006a. Jyväskylän yliopiston toiminta- ja taloussuunnitelma 2007–2010, 1.2.2006. Saatavilla www-muodossa <URL:<http://www.jyu.fi/hallinto/suunnittelu/tts/tts/tts20072010.pdf>> (Luettu.2007).

- Jyväskylän yliopisto. 2006b. Opinto-ohjauksen koordinaatiotyöryhmä. Opinto-ohjauksen kokonaissuunnitelma 1.11.2006. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) <URL:<http://www.jyu.fi/hallinto/oplaapro/materiaaleja/kehittaminen/opinto-ohjauksen%20kokonaissuunnitelma2006.pdf>> (Luettu 2.2.2007).
- Jyväskylän yliopisto. 2006c. Periaatepäätös opinto-ohjaussuunnitelmien laatimiseksi sekä Jyväskylän yliopiston HOPS-linjaukset 15.3.2006. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) URL:<http://www.jyu.fi/hallinto/opiskelijapalvelut/opintohallinto/hops/> (Luettu 22.5.2007).
- Jyväskylän yliopisto. 2007. Jyväskylän yliopiston opintojen ohjauksen [www-sivut](http://www.muodossa). Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) <URL:<http://www.jyu.fi/opiskelu/ohjaus> (Luettu 25.9.07)
- Kaksonen, H., Karila, K. & Nummenmaa, A.R. 2006. Työssäoppiminen akateemisessa koulutuksessa - lastentarhaopettajankoulutuksen ongelma-perustainen oppimisympäristö Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Suikkanen (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 221- 235.
- Kantola, A. 2006. Suomea trimmaamassa. Suomalaisen kilpailuvaltion sanastot. Teoksessa R. Heiskala & E. Luhtakallio (toim.) Uusi jako: Miten Suomesta tuli kilpailuyhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 156–178.
- Kasvio, A. 1994. Uusi työn yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2000 Tunne itsesi, suomalainen. Helsinki: WSOY.
- Korhonen, P. 2006. Uraohjaus läpileikkauksessa: työelämäsuuntautuneen ohjauksen käytäntöjä korkeakouluissa. Teoksessa T. Särkijärvi (toim.) Uraohjauksesta ristiin rastiin. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu/Rekrytointipalvelut

- Korhonen, V. 2005a. Merkittävät oppimiskokemukset yliopisto-opiskelussa. Teoksessa A. R. Nummenmaa, M. Lairio, V. Korhonen & S. Eerola. Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 55 -73.
- Korhonen, V. 2005b. Kehittävää työelämäorientaatiota tukeva ohjaus. Teoksessa A.R. Nummenmaa, M. Lairio, V. Korhonen & S. Eerola. Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 123 -139.
- Korhonen, V. 2007. Opiskelijoiden merkittävät oppimiskokemukset opintopolun eri vaiheissa. Teoksessa M. Lairio & M. Penttilä (toim.) Opiskelijälähtöinen ohjaus yliopistossa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, 129–145
- Koskimäki, H. 2003. Yliopisto-opiskelijoiden urasuunnittelu ja yliopiston ohjauksen kehittäminen. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteen laitos, Pro gradu-tutkielma. Saatavilla www-muodossa <URL:<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8832/G0000311.pdf?sequence=1>> (Luettu 14.4.2008).
- Kosonen, P.A. 2000. Elämäntaidolliset haasteet ja ohjaus – näkökohtia habitaatin muotoutumisesta ja auttamisen asiantuntijuudesta myöhäismodernissa. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2: Ohjauksen toimintakentät. Jyväskylä: PS-kustannus, 314–359.
- Kuopion yliopisto. 2007. Miten menee fuksit 2006? Kuopion yliopisto, oppimiskeskus. Saatavilla www-muodossa <URL:<http://www.uku.fi/opk/opiskelijat/fuksikysely2006/raportti.pdf>> (Luettu 28.9.2007)
- Kurri, E. 2006. Opintojen pitkittymisen dilemma: tutkimus opintojen sujumattomuustekijöistä yliopistoissa ja niihin vaikuttamisen keinoista. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus
- Kuusela, P. 2006. Realismi ja sosiaalisen identiteetin episteeminen status. Teoksessa P. Rautio & M. Saastamoinen (toim.) Minuus ja identiteetti:

sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 36-56.

Lairio, M. 2007. Akateeminen urasuunnittelu ja työelämään siirtyminen. Teoksessa M. Lairio & M. Penttilä (toim.) *Opiskelijalähtöinen ohjaus yliopistossa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, 69-106.

Lairio, M & Penttinen, L. 2005a. Kohti uutta ohjauskulttuuria. Teoksessa A.R. Nummenmaa, M. Lairio, V. Korhonen & S. Eerola (toim.) *Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 19-43.

Lairio, M. & Penttilä, M. 2007. (toim.) *Opiskelijalähtöinen ohjaus yliopistossa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.

Lairio, M & Puukari, S. 1999. Uusin taidoin uuteen tulevaisuuteen. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ohjaus- ja neuvontapalvelujen arviointia. Koulutuksen tutkimuslaitos, tutkimuslauseita 4.

Lairio, M. & Puukari, S. 2000. Ohjaus- ja neuvontapalvelut yliopistoissa. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) *Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2: Ohjauksen toimintakentät*. Jyväskylä: PS-kustannus, 160-177.

Lehto, A-M. & Sutela, H. 2004. Uhkia ja mahdollisuuksia. Työolotutkimuksen mahdollisuuksia 1977- 2003. Helsinki: Tilastokeskus.

Lehtonen, M. 1996. *Merkitysten maailma: kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.

Lent, R.W., Brown, S. D., Talleyrand, R., McPartland, E. B., Davis, T., Chopra, S. B., Alexander, M. S., Suthakaran, V. & Chai, C-M. 2002. Career choice barriers, supports, and coping strategies: college students' experiences. *Journal of Vocational Behavior* (60), 61-72.

Lindqvist, M. 2003. *Ole hyvä*. Helsinki: Otava.

- Lempinen, P. & Tiilikainen, A. 2000. Opiskelijatutkimus 2000. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö. Saatavilla www-muodossa <URL<http://www.otus.fi/Opiskelijatutkimus2000.htm>> (Luettu 12.8.2007).
- Manninen, J. 1999. Työllistyminen yliopistojen tulosohjauksen kriteerinä: Näkökulmia yliopistoista valmistuvien työllistymisen arviointiin ja mittaamiseen tuloksellisuuskriteerien kehittämisen tueksi. Keskustelupaperi. Helsingin yliopisto. Saatavilla www-muodossa <URL<http://www.helsinki.fi/hum/tyoelama/tyolpap.pdf>> (Luettu 10.3.2008)
- Meriläinen, T. 2006. Jyväskylän yliopistosta vuosina 2000-2003 valmistuneet. Keski-Suomen TE-keskuksen julkaisuja A12. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. Saatavilla www-muodossa <URL<http://www.te-keskus.fi/Public/download.aspx?ID=4068&GUID={AA8A87C4-E09B-415A-AC8B-503FC54E5BCA}>> (Luettu 15.2.2008).
- Moitus, S., Huttu, K., Isohanni, I., Lerkkanen, J., Mieltynen I., Talvi, U., Uusi-Rauva, E. & Vuorinen R. 2001. Opintojen ohjauksen arviointi korkeakouluissa. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 13:2001. Helsinki: Edita Oyj.
- Myllyniemi, S. Perusarvot puntarissa: Nuorisobarometri 2007. Opetusministeriö, nuorisotutkimusverkosto, nuorisoasioin neuvottelukunta. Saatavilla www-muodossa: <URL http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2007.pdf> (Luettu 13.11.2007)
- Mäkinen, M. 2004. Mikä minusta tulee ”isona”? Yliopisto-opiskelijan ammattikuvan kehittyminen. Teoksessa P. Tynjälä, J. Välimaa & M. Murtonen (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Jyväskylä: PS-kustannus, 57 -76.
- Määttä, K. 1990. Opiskelijoiden ammatillinen suuntautuminen Lapin korkeakoulussa. Rovaniemi: Lapin korkeakoulu.

- Määttä, P. 2006. Yksilölliset valinnat, kouluttautumisen ulkoiset ehdot ja tehokas opiskelu. Teoksessa J. Ursin & J. Välimaa (toim). Korkeakoulutus teoriassa. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 215-234.
- Nieminen, A. 2007. Suomen journalistiliiton puheenjohtaja: Koveneva uutiskilpailu ja kaupalliset paineet uhkaavat journalismia. Yleisönosastokirjoitus Keski-suomalaisessa 5.11.07.
- Nummenmaa, A. R. 1992. Näkökulmia aikuisopiskelijan ohjaukseen 5. Opetushallitus. Aikuiskoulutuksen linja. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Nummenmaa, A.R. & Lautamatti, L. 2005. Ryhmässä ja yhdessä: opiskelun työprosessien ohjaus. Teoksessa A. R. Nummenmaa, M. Lairio, V. Korhonen & S. Eerola (toim.) Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä. Tampere: Tampereen yliopistopaino, sivut 103-117.
- Nummenmaa, A.R. & Lairio, M. 2005. Moniääninen ohjaus. Teoksessa A. R. Nummenmaa, M. Lairio, V. Korhonen & S. Eerola (toim.) Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 9–14.
- Olkinuora, E., Mäkinen, J. & Mäkinen, K. 2000. Yliopisto-opiskelijoiden yleisorientaatiot ja opetuksen kokeminen. Teoksessa E. Pantzar (toim.) Informaatio, tieto ja yhteiskunta. Raportti tiedon tutkimusohjelman II tutkimusseminaarista. 8.-9.6.2000. 163-180. Tampereen yliopisto. Saatavilla www-muodossa <URL: <http://www.info.uta.fi/tutk/raportti.4.2000.pdf>> (Luettu 2.3.2006).
- Onnismaa, J. 2003. Epävarmuuden paluu: ohjauksen ja ohjausasiantuntijuuden muutos. Joensuu: Joensuun yliopistopaino. Saatavilla www-muodossa URL:http://joypub.joensuu.fi/publications/dissertations/onnismaa_epavarmuuden/onnismaa.pdf. (Luettu 15.5.2007).
- Opetusministeriö. 2004. Koulutus ja tutkimus 2003–2008: kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Saatavilla www-muodossa <URL

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_190_opm06.pdf?lang=fi (Luettu 15.10.2007).

Opetusministeriö. 2007a. Opiskelijatutkimus 2006, Eurostudent-hanke. Opetusministeriön julkaisutiedote 18.1.2007. Saatavilla [www-muodossa <URL http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2007/01/Opiskelijatutkimus_2006x_Opiskelijat_luottavat_tyxllistymiseensx_valmistumisen_jxlkeen.html?lang=fi>](http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2007/01/Opiskelijatutkimus_2006x_Opiskelijat_luottavat_tyxllistymiseensx_valmistumisen_jxlkeen.html?lang=fi) (Luettu 28.9.2007).

Opetusministeriö. 2007b. Yliopistot 2006. Vuosikertomus. Opetusministeriön julkaisuja 2007:17. Saatavilla [www-muodossa <URL http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm17.pdf?lang=fi>](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm17.pdf?lang=fi) (Luettu 10.10.2007).

Pasanen, H. 2000. Oppimisen ohjauksen tarve ammatillisessa aikuiskoulutuksessa. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Ohjauksen toimintakentät. Jyväskylä: PS-kustannus, 104–130.

Peavy, R. V. 1999. Sosiodynaaminen ohjaus. Konstruktivistinen näkökulma 21. vuosisadan ohjaustyöhön. Suom. Auvinen, P. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.

Peavy, R. V. 2004. Sosiodynaaminen näkökulma ja ohjauksen käytäntö. Auvinen. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3: ohjauksen välineet. Suom. Auvinen, P. Jyväskylä: PS-kustannus, 16–47.

Penttilä, M., Lairio, M. & Penttinen, L. 2007. Yliopisto-opintoihin hakeutuminen. Teoksessa M. Lairio & M. Penttilä (toim.) Opiskelijälähtöinen ohjaus yliopistossa. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 15–36.

Penttinen, L. & Falck, H. 2007. Mutkia opintopolulla: keskeyttämistä harkitsevien ohjaustarpeet ja haettu ohjaus. Teoksessa M. Lairio & M. Penttilä (toim.)

Opiskelijälähtöinen ohjaus yliopistossa. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 37–67.

Puukari, S., Lairio, M. & Nissilä, P. 2001. Ohjauksen tulevaisuuden näkymiä. Teoksessa M. Lairio & S. Puukari (toim.) Muutoksista mahdollisuuksiin. Ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, 181 - 200.

Pöyhönen, S. 2007. Akavalaisten työllisyys. Akavalaiset työmarkkinat 2006. Saatavilla www-muodossa <URL <http://www.akava.fi/upload/julkaisut/ty%C3%B6markkinat06.pdf>> (Luettu 26.10.2007).

Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.) 2006. Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Rautio, P. 2006. Minän biologinen perusta. Teoksessa P. Rautio & M. Saastamoinen (toim.) Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 23-35.

Rinne, R., Mäkinen, J., Olkinuora, E & Suikkanen, A. 2006. Linda ja elinikäisen koulutuksen muuttuvat lähtökohdat. Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne. & A. Suikkanen (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 11 -21.

Rinne, R. & Vanttaja, M. 1999. Suomalaista aikuiskoulutuspolitiikkaa. Muutoksia ja jännitteitä 1980- ja 1990-luvuilla. Helsinki: Otava.

Rinne, R. 1998. Akateemiset tutkinnot muuttuvana työmarkkinavaluuttana. Teoksessa M-R. Järvinen, R. Rinne & E. Lehtinen (toim.) Yliopistot ja muuttuva työelämä. Turun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Julkaisusarja B:60

- Salmela-Aro, K. & Nurmi, J-E. 2007. Self-esteem during university studies predicts career characteristics 10 years later. *Journal of Vocational Behavior* 70, 463-477.
- Saukkonen, S. 2005. Antakaa meille ihmisiä. Teoksessa A. R. Nummenmaa, M. Lairio, V. Korhonen & S. Eerola (toim.) *Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 45 -54.
- Saukkonen, S. 2007. Pitääkö yliopisto-opettajan antaa opinto-ohjaustakin? *Pedforum* 2 (1), 37-39.
- Sennet, R. 1998. *The corrosion of character. The personal consequences of work in the new capitalism*. New York: Norton.
- Sennet, R. 2004. *Kunnioitus eriarvoisessa maailmassa*. Suom. Koskinen, K. Tampere: Vastapaino.
- Sennet, R. 2006. *Uuden kapitalismin kulttuuri*. Suom. Koskinen, K. Tampere: Vastapaino.
- Siltala, J. 2004. *Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun*. Keuruu: OTAVA.
- Silvennoinen, H. 2000. *Oppiminen fordismen jälkeiseen työhön*. *Työpoliittinen aikakauskirja* 43 (4), 44–53.
- Spangar, H., Pasanen, H. & Onnismaa, J. 2002. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & H. Spangar (toim) *Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus*. Jyväskylä: PS-kustannus, 5-11.
- Suikkanen, A., Martti, S. & Huilaja, H. 2006. Nuorten aikuisten elämänkulku ja sosiaaliset valinnat. Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Suikkanen (toim.) *Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen*. Jyväskylä: PS-kustannus, 103–120.

- Suoranta, J. 1995. Heräämisiä Lapin yliopistossa. Teoksessa J. Suoranta & J. Eskola (toim.) Yliopisto opettaa: keskustelua yliopisto-opetuksen kiemuroista. Rovaniemi: Lapin yliopiston hallintovirasto, 13-27
- Teichler, U & Kehm, B.M. 1995. Towards a new understanding of the relationship between higher education and employment. *European journal of education* 30 (2), 115–133.
- Teräväinen K. 2000. Suuntana valmistuminen ja työelämä!: opintoneuvonnan ja -ohjauksen kehittäminen Jyväskylän yliopistossa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, tutkimus- ja työelämäpalvelu.
- Tilastokeskus. 2007. Työllisyys ja työttömyys elokuussa 2007. Tiedote 18.9.2007. Saatavilla www-muodossa URL< https://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/v2007/tiedote_023_2007-09-18.html> (Luettu 24.9.2007).
- Tuomela, J. 2006. Jyväskylän yliopistosta vuonna 2005 valmistuneiden maistereiden sijoittumisen seuranta. Jyväskylän yliopisto, Tutkimus- ja rekrytointipalvelut. Saatavilla www-muodossa <URL<http://www.jyu.fi/hallinto/rekrytointi/opiskelija/sijoittumisenseuranta/maisterit2005>> (Luettu 15.2.2008).
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turunen, K.1996. Elämänkaari ja kriisit. Jyväskylä: Atena-kustannus.
- Tynjälä, P., Slotte, V., Nieminen, J., Lonka, K. & Olkinuora, E. 2004. Yliopistosta valmistuneet työelämässä. Teoksessa P. Tynjälä, J. Välimaa & M. Murtonen (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Juva: PS-kustannus, 91 -108.
- Tynjälä, P. 2000. Kirjoittaminen ja asiantuntijatiedon rakentaminen yliopistossa. Teoksessa L. Laurinen (toim.) Koti kasvattajana, elämä opettajana. Juva: Atena kustannus, 127- 144.

- Uusitalo, H. 1995. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY ???
- Vanttaja, M. & Järvinen, T. 2006. Oppiminen ja identiteetti muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Suikkanen (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus, 27- 42.
- Vesikansa, S., Lempinen, P. & Suomela. S. 1996. Tehokkaaseen opiskeluun - Norminopeutta vai mielekästä oppimista. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö 14/1998. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa.fi) URL:http://209.85.129.104/search?q=cache:PobCU__5bjgJ:www.otus.fi/tehokkaaseen.htm+Yliopiston+tai+laitoksen+kontakteilla+ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4n+oli+voimakas+yhteys+luottamukseen+omasta+ty%C3%B6llistymisest%C3%A4&hl=fi&ct=clnk&cd=1&gl=fi. (Luettu 20.5.2007)
- Vuorinen, R. 1997. Minän synty ja kehitys. Ihmisen psyykinen kehitys yli elämänkaaren. Porvoo: WSOY.
- Vuorinen, R., Karjalainen, M., Myllys, H., Talvi, U., Uusi-Rauva, E. & Holm, K. 2005. Opintojen ohjaus korkeakouluissa – seuranta 2005. Korkeakoulujen arviointineuvosto. Verkkojulkaisuja 5:2005. Saatavilla [www-muodossa](http://www.kka.fi/pdf/muut/muut_julkaisut/KKA200505_opint.pdf) <URL:http://www.kka.fi/pdf/muut/muut_julkaisut/KKA200505_opint.pdf>(Luettu 3.9.2007).
- Vuorinen, R. 2004. Ohjauksen arviointi OECD:n ja Euroopan unionin jäsenmaissa 2001–2004. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3: ohjauksen välineet. Jyväskylä: PS-kustannus, 288-304.
- Väljjarvi 1997. Millä eväillä lukiosta yliopistoon? Lukiolaisten opiskelunvalmiudet korkeakoulujen opettajien arvioimina. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitoksen julkaisusarja A Tutkimuksia, 68.

- Välimaa, J. 1995. Korkeakoulutus kolmiossa. Näkökulmia korkeakoululaitoksen muutokseen (toim.) Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Watts, A.G. & Van Esbroeck, R. 1999. New skills for new futures: Higher education guidance and counselling services in the European Union. Brussels: VUBPRESS.
- Watts, A.G. & Van Esbroeck, R. 2000. New skills for new futures: a comparative review of higher education guidance and counselling services in the European union. *International journal for the advanced counselling* 22, 173-187.
- Wenger, E. 1999. *Communities of practice: learning, meaning and identity*. Cambridge : Cambridge University Press.

LIITTEET

Liite1. Kyselylomake

Opintojen ohjaus Jyväskylän yliopistossa. Kysely suomenkielisille perustutkinto-opiskelijoille.

Vastaajan taustatiedot

1. Sukupuoli

nainen mies

2. Tiedekunta

humanistinen
informaatioteknologian
kasvatustieteiden
liikunta- ja terveystieteiden
matemaattis-luonnontieteellinen
taloustieteiden
yhteiskuntatieteellinen

3. Pääaine tai koulutusohjelma

How many paid employees? (number)
How many actively involved? (number)
How many passively involved? (number)

5. Opintoviikkojen kertymä meneillään olevissa opinnoissa

alle 40 41 - 80 81 - 120 121 - 160 yli 160

6. Ikä

alle tai tasan 21 22 - 24 25 - 27 28 - 30 31 - 40 tasan tai yli 41
Ikäni vuosissa

7. Perhesuhteet

Naimaton Avo- tai avioliitossa, ei lapsia Avo- tai avioliitossa, lapsi tai lapsia

8. Olen hakeutunut yliopiston opiskelijaksi

Lukion jälkeen (yo-tutkinto)

Avoimen yliopiston väylän kautta

Ammatillisen tutkinnon suorittamisen jälkeen (amk tai vastaava)

Jatkossa kysymykset on ryhmitelty opintojen vaiheen mukaisesti hakeutumisvaiheeseen, aloitusvaiheeseen (noin 1. (- 2.) opintovuosi), keskivaiheeseen (noin 2./3. - 4./5. opintovuosi, pääaineessa aineopinnot ovat menossa ja sivuaineopintoja tehdään) ja päätösvaiheeseen (gradun tekeminen, tutkinnon valmistumisen ja työelämään siirtymisen suunnittelu). Vastaa niihin kysymyksiin, joihin oman opiskeluvaiheesi ja opiskeluhistoriasi kannalta voit vastata. Opintojen loppuvaiheessa olevien on mahdollista vastata kaikkiin kysymyksiin, kun taas ensimmäisen vuoden opiskelijoita koskevat lähinnä hakeutumis- ja aloitusvaiheen kysymykset. Ratkaiset kuitenkin itse, mihin kysymyksiin vastaamiseen olet mielestäsi pätevä. Mieti mitä kokemuksia sinulle on karttunut opiskelusta Jyväskylän yliopistossa. Mikäli opintojesi vaihe tai elämäntilanteesi ei ole kerrottavissa edellä olevien vastausten avulla tyhjentävästi, voit kirjoittaa tilanteestasi seuraavaan kenttään.

Opintoihin hakeutuminen ja opinnoista saamasi tieto

9. Jyväskylän yliopiston valinta johtui

Ei lainkaan Vähän Jonkun verran Paljon

Kiinnostavasta oppiaineesta

Minulle sopivasta sijainnista

Yliopiston maineesta

Tuttujen tai kaverien suosituksista

Opiskelijaelämän vilkkaudesta

Mahdollisuudesta valmistua toiveammattiin

Akateemisen opiskelun kiinnostavuudesta

Yliopiston tiedotuksesta ja mainonnasta

Yliopistossa tehtävästä tutkimuksesta

10. Jyväskylän yliopiston valinta: muut syyt

Mitä muita syitä tai perusteita sinulla oli opiskelupaikan valintaan?

11. Jyväskylän yliopiston opinnoista saatu tieto

Laadukasta Kohtalaisen
hyvää

Välttävää Huonoa

Millaista mielestäsi oli tiedotus
opiskelumahdollisuuksista?

12. Tiedonsaanti opiskelumahdollisuuksista Jyväskylän yliopistossa

Mistä tai keneltä sait oleellista tietoa opiskelumahdollisuuksista?

13. Tiedonsaannin kehittäminen

Millä tavalla tiedonsaantia opiskeluvaihtoehtoista ja -mahdollisuuksista voitaisiin kehittää?

14. Tyytyväisyys omaan oppiaineeseen

Kyllä En Harkitsen
sitä

Oletko vaihtanut pääainettasi tai koulutusohjelmaasi opintojen aloittamisen jälkeen?

15. Pääainetta tai koulutusohjelmaa vaihtanut

Arvioi onko hakeutumisvaiheessa saatu tieto opiskelusta ollut sinun kohdallasi yhteydessä pääaineen tai koulutusohjelman vaihtamiseen. Jos on, kerro millä tavoin. Saitko esimerkiksi virheellisen käsityksen opinnoista, löysitkö vasta täällä olessasi itseäsi todella kiinnostavat aiheet tms.?

Opintojen aloitusvaihe**16. Mitkä kysymykset askarruttivat sinua opintojen aloitusvaiheessa?**

Ei Vähän Jonkun Paljon
lainkaan verran

Valitsinko oikean alan

Sivuainevalinnat

Pääaineen vaihtaminen

Opiskelutaitojen riittävyys

Opiskelumotivaatio

Tuleva työura

Muut henkilökohtaisen elämän kysymykset
(esimerkiksi elämäntilanne, aikuistuminen tai parisuhteeseen liittyvät seikat)

17. Mitkä muut opintoihin, ammatinvalintaan tai henkilökohtaiseen elämään liittyvät kysymykset askarruttivat sinua opintojen aloitusvaiheessa?

18. Mistä tai keneltä hait neuvoja ja opintojen ohjausta aloitusvaiheessa?

En lainkaan Joskus Melko usein Hyvin usein

Opiskelijatuutor
Oman laitoksen opettaja
Oman laitoksen kansliahenkilökunta
Tiedekunnan kansliahenkilökunta
Hallintoviraston opiskelijapalvelut
Kirjasto
Kielikeskus
Ylioppilaskunta
Opiskelijatoverit
Avoin yliopisto
YTHS
Rekrytointi- ja urasuunnittelupalvelut
Kansainväliset palvelut
ATK-keskus

19. Haitko ohjausta ja neuvoja jostain muualta?

20. Ohjauksen saaminen

Mistä tai keneltä/keiltä sait tarpeitasi vastaavaa ohjausta ja neuvoja?

21. Ohjauksen ja neuvonnan sisältö

Kuvaile millaista oli saamasi tarpeitasi vastannut ohjaus?

22. Aloitusvaiheen ohjauksen kehittäminen

Mihin asioihin opintojen aloitusvaiheen ohjauksessa tulisi Jyväskylän yliopistossa kiinnittää nykyistä enemmän huomiota?

Opintojen keskivaihe**23. Mistä tai keneltä olet hakenut neuvoja ja opiskelun ohjausta opintojen keskivaiheessa?**

En lainkaan Vähän Jonkun verran Paljon

Opiskelijatuutor
Oman laitoksen opettaja
Oman laitoksen kansliahenkilökunta
Tiedekunnan kansliahenkilökunta
Hallintoviraston opiskelijapalvelut
Kirjasto
Kielikeskus
Ylioppilaskunta
Opiskelijatoverit
Avoin yliopisto
YTHS
Rekrytointi- ja urasuunnittelupalvelut
Kansainväliset palvelut
ATK-keskus

24. Mitkä kysymykset ovat askarruttaneet sinua opintojen keskivaiheessa?

Ei lainkaan Vähän Jonkun verran Paljon

Sivuainevalinnat
Pääaineen vaihtaminen
Opiskelutaitojen riittävyys
Opiskelumotivaatio
Tuleva työura
Muut henkilökohtaisen elämän kysymykset

25. Mitkä muut opintoihin, tulevaan ammattiuraan tai henkilökohtaiseen elämään liittyvät kysymykset ovat olleet sinulle ajankohtaisia tässä opintojen vaiheessa?**26. Keiden kanssa olet voinut keskustella edellä mainituista kysymyksistä ja millä tavoilla sinua on ohjattu ratkaisemaan niitä?**

27. Mitkä neuvonta- ja ohjaustavat ovat olleet sinun tarpeitasi vastaavia?

28. Miten sinuun ja kysymyksiisi ovat suhtautuneet tässä opintojen vaiheessa

	Ei kontaktia	Nuivasti tai välipitämättömästi	Kohtuullisen hyvin	Auttavaisesti ja kannustaen
Oman laitoksen opettajat				
Sivuainelaitoksen tai - laitosten opettajat				
Ylioppilaskunnan toimihenkilöt				
Hallintoviraston opiskelijapalvelut				
Kirjaston henkilökunta				
ATK-keskuksen henkilökunta				
Kielikeskuksen henkilökunta				
Oman laitoksen kansliahenkilökunta				
YTHS:n henkilökunta				
Rekrytointi- ja urasunnittelupalvelut				
Kansainväliset palvelut				
Avoimen yliopiston henkilökunta				
Tiedekunnan kansliahenkilökunta				

29. Millä tavoin opintojen keskivaiheessa annettu ohjaus ja neuvonta on auttanut sinua?

30. Opintojen keskivaiheen ohjauksen kehittäminen

Mihin asioihin opintojen keskivaiheen ohjauksessa tulisi Jyväskylän yliopistossa kiinnittää nykyistä enemmän huomiota?

31. Opintojen keskeyttäminen

En ole aio Olen harkinnut Kyllä

Aion lopettaa kokonaan

Aion vaihtaa oppilaitosta

Aion siirtyä työelämään

Pidän tai aion todennäköisesti pitää väli vuoden

32. Jos olet vaihtanut pääainettasi tai koulutusohjelmaasi toisen opintovuoden kuluessa tai sen jälkeen, mikä on ollut siihen syynä?

33. Jos olet päättänyt keskeyttää opintosi tai harkitset sitä vakavasti, niistä mistä se johtuu?

Opintojen päätösvaihe

34. Mitä asioita pohdit opintojen lähestyessä loppuaan?

En lainkaan Vähän Jonkun verran Paljon

Tuleva työura

Parisuhde

Oman asiantuntijaidentiteetin rakentuminen

Opiskelu elämästä irrottautuminen

Aikuistuminen ja "hyvästijättö nuoruudelle"

Uuden opiskelualan valinta

Jatko-opinnot

Perhe ja vanhemmuus

35. Millaisena näet elämäntilanteesi opintojen päätösvaiheessa?

36. Keiden puoleen olet kääntynyt opintojen päätösvaiheen kysymyksissä?

En lainkaan Joskus Melko usein Hyvin usein

Oman laitoksen opettajat
 Oman laitoksen kanslia
 Hallintoviraston opiskelijapalvelut
 Ylioppilaskunta
 Rekrytointi- ja urasuunnittelupalvelut
 Opiskelutoverit
 Sivuainelaitosten opettajat
 Työvoimatoimisto
 Työelämässä olevat tutut ja ystävät
 Tiedekunnan kanslia
 YTHS

37. Keiden kanssa olet voinut keskustella päätösvaiheessa sinua askartuttavissa kysymyksissä ja kuinka sinua on ohjattu ratkaisemaan niitä?**38. Mihin päätösvaiheeseen liittyviin kysymyksiin olet saanut vain vähän tai et lainkaan ohjausta?****39. Arvioi yliopistomme opintoneuvontaa ja -ohjausta kokonaisuudessaan.**

	Hyvin heikkoa	Melko heikkoa	Kohtalaista	Hyvää	Erinomaista
--	---------------	---------------	-------------	-------	-------------

Opiskelijatuutorointi
 Opettajatuutorointi (jos laitoksellasi sitä on)
 Opettajien tarjoama opiskelun ohjaus
 Oman laitoksen kanslia
 Hallintoviraston opiskelijapalvelut
 Ylioppilaskunta
 Kansainväliset palvelut
 Rekrytointi- ja urasuunnittelupalvelut
 ATK-keskus
 Kirjasto
 Kielikeskus
 Avoin yliopisto
 Tiedekunnan kanslia
 YTHS

40. Miten ohjausta voitaisiin mielestäsi kehittää?

41. Millaisena koet siirtymisen työelämään?

42. Millaisena näet opiskeluajan elämäsi rakentumisen näkökulmasta?

43. Jos haluat, kirjoita vielä niistä yliopistomme neuvonta- ja ohjauspalveluja koskevista asioista, joista tässä kyselyssä ei ole kysytty